

**1930- 1945 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE'DE MİLİTER ANLAYIŞ VE
YANSIMASI**

HANDE ÖZDAMAR
104611025

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜREL İNCELEMELER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MURAT BELGE
2007

Önsöz

19. yüzyıl, içinde barındırdığı dönüm noktaları ile ideolojilerin beşiğini teşkil etmiştir. Ulus-devletlerin de bu dönemde birliklerini sağlayıp tarih sahnesine çıkmasıyla pek çok uygulama beraberinde kendi varlığını oluşturmuştur. Sınır olgusu ve bu sınırın dış güçlere karşı korunması kaygısı, düzenli orduların oluşumunu meşru tabanlara oturturken, sürekli bir tehdit algısı ile vücuda getirilen militer toplum kurgusu, izlenen sistemli politikalar ile başarılı kılınmaya çalışılmıştır. Askerliğe ait değerlerin topluma aktarılması ve sivil hayatta benimsenmesi olarak tanımlayabileceğimiz militarizmin temel kaygısı devletin güvenliği ve bekasının temin edilmesidir ve bu konuda gerekli ideolojik akışın gündelik yaşama yansması sağlanır. Ulus-devletin vatandaşlık bağı ile ilişki kurduğu sadık üyelerinin “milli müdafaa”daki etkinlikleri, onların “iyi yurttaş” olarak yaratımında önemli bir gösterge olmuştur. 20. yüzyıl başlarından itibaren Avrupa ülkelerinde gözlemlediğimiz asker-millet kurgusu etki sınırını arttırmıştır. Türkiye’de böylesi kurgunun gelişimi batılı örnekleri ile benzerlik gösteren bir özeliğe sahip olmuştur. Zorunlu askerlik ve askerlik öncesi eğitim ile vücut sağlamlığının ehemmiyeti vurgulanırken ulusun savunmasını esas alan politikalar izlenmiştir. I. Dünya Savaşı’nın sonuçlarından edinilen “tecrübeler” ile II. Dünya Savaşı’na hazırlanan ulusların genel çizgisinin asker-millet oluşumundan geçtiği görgül örnekler ile gözlenebilmektedir.

Abstract

19th century was the turning point of thought with the importance of ideologies. Most of the nation-states has constituted their economical and political unities in that term and had important roles in the political arena by their different practices. Border fact and the anxiety of protecting borders against to the exterior forces stated the systematic armies legitimate and the military society thought, formed with the continual threat, was tried to be successfull by nations' policies. Militarism can be defined as the adaptation of military symbols and values in civil society has a main concern of nation's security and continuation. For this goal, the ideological transformation to the daily life of society was provided by formers. The performance of the citizens in national defence was a serious evidence of their creation of "good citizen". Army-nation thought that can be analised in European nations in 20th century, extended its influence. In Turkey, the thought of army-nation has similarities with its western models. By compulsory military service and education before military service, the importance of body stability was emphasized and its role in the defence of nation was pointed. The experiences of World War I gave nations a direction for the preparation of World War II by the policy of army-nation form that can be understood from their practices.

Teşekkürler...

Bu tezin ortaya çıkması, izcilik üzerine yaptığım araştırmanın ilgi çekici noktalarını kurcalamam ile birlikte şekillenmiştir. Sayın Murat Belge Hocam eşliğinde yürütülen yüksek lisans dersinde milliyetçilik ve militarizm üzerine yapılan tartışmalar ve konuşmalar da bu sürecin önemli bir ögesi olup savaşlar ve ona hazırlanan birliklerden öte bir militer zihniyetin varlığı zihnimi kurcaladı. Türkiye’de bu konuda yapılan araştırmaları inceleyerek bu çalışmaların darbeler ve onların nedenleri-sonuçları ekseninde şekillendiğini gözlemledim. Son yıllarda militarizm üzerine dikkat çekilirken darbelerin dışında bir militer toplum yapısının tahliline gidildiği gerçekliği ile karşılaştım. Kendi kavramsallığına kurma çabası içinde olan militarizmin, günlük dile ve yaşayışa yansıyan özellikleri ile yaşadığımız toplumda ne denli içselleştirildiğini gözlemledim. Ve buradan yola çıkarak 1930’lardan 1945’e uzanan süreçte Türkiye’de devlet eliyle sunulan militer karakterin boyutlarını ve etkisini incelemeye çalıştım.

Öncelikle tezi yazarken yaşadığım talihsiz bir ölüm-yaşam zincirinde hayata tekrar merhaba dememi sağlayan doktorum Necmettin Pamir’e teşekkür ediyorum. Değerli çabası olmasaydı tezi yazabilecek bir ben olmayacaktı. Diğer önemli önceliğe sahip olan ve tezin oluşumunda değerli fikirleri, yazıları, önerileri ve kütüphanesiyle destek olan tez danışmanım Murat Belge Hocama en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Geniş bir çerçevede tartışmaya çalıştığımız militarizmin gözden kaçırdığım noktalara işaret ederek farklı bir zeminde bakmama yardımcı olduğu için bir kez daha teşekkür ediyorum ve kendisine çok değer verdiğimi yineliyorum. Tezin araştırma ve yazım aşamasında ilgisini ve desteğini esirgemeyen Mehmet Ö. Alkan Hocama şükranlarımı

sunuyorum. Saygıdeğer fikirleri ve kaynakları ile tezimde ayrı bir öneme sahiptir. Tezimin çerçevesini oluşturmada değerli düşüncelerinden ötürü Cemil Oktay Hocama, militarizm ve kamplar konusunda görgül örnekler veren Mete Tunçay Hocama, kavram açıklamasında güzel fikirlerini paylaştığım Taha Parla Hocama, militarizm ve toplumsal cinsiyet bağlamında akademik sohbetini esirgemeyen Fatmagül Berktaş ve Serpil Çakır Hocalarıma, militarizmin toplumsala yansımadaki değer algısı yorumları ile Birsen Örs Hocama, milliyetçilik ve militarizm ekseninde fikir alış verişi yaptığım İnci Kerestecioğlu Hocama en samimi teşekkürleri sunuyorum.

Teşekkürlerin diğer kısmı da sevgili aileme yol alıyor. Her konuda verdikleri moral ve motivasyon için Özdamar ailesine çok teşekkür ediyorum. Onların varlığını hissetmek benim için en güzel duygulardan biri. Yazdığım her bölümü okuyan ve en uykulu anında dahi tezimi okumak için uykusunu böldüğüm annem Nesrin Özdamar'a ayrıca teşekkür ediyorum. En son ve en büyük teşekkürü de çok sevdiğim sevgilime gönderiyorum. Tez boyunca yaptığım kaprislere ve alınganlıklara tahammül eden, en olumsuz anımda kelamıyla ve latifesiyle beni tezle barıştıran biricik Şevki'ye çok teşekkür ediyorum.

Sizleri çok seviyorum ve tanıdığım için şanslı olduğuma inanıyorum...

İyi ki varsınız...

Çok teşekkürler...

Hande Özdamar

İçindekiler:

Giriş	1
1. Militarizm	4
1.1. 20. Yüzyıl Başlarken	5
1.2. Militarizm Kavramının Açılımı	7
1.3. Militarizm ve Toplumsal Cinsiyet	13
2. 1930- 1945 Arası Dönemde Türkiye’de Militarist Özellikler	
2.1. Osmanlı’da Askeri Yapılanma	18
2.2. Türkiye’de “Asker-Millet”	22
3. 1930- 1945 Arası Dönemde Değişen Savaş Algısı	
3.1. Topyekûn Savaş	28
3.2. Topyekûn Savaşın Türkiye Tezahürü	32
3.3. Milli Müdafaa ve Milli Seferberlik	43
4. 1930- 1945 Arası Dönemde Eğitim ve Askerlik	
4.1. Eğitimin Askeri Niteliği	48
4.2. İlkokul Kitaplarından Geçen Askerlik	55
4.3. Kadın ve Askerlik	57
4.3.1. Kadınların Askerlik Dersleri	62
4.4. Askerlik Tahayyülünde Erkeklik	72
4.4.1. Erkeklerin Askerlik Dersleri	76
5. 1930- 1945 Arası Dönemde Spor Algısı	
5.1. Sporun Tarihsel Evrimi	84
5.2. Türkiye’nin “Asker” Sporcuları	92
5.3. Barış Askeri İzçiler	107
5.3.1. Türkiye’de İzçilik	110

6. 1930- 1945 Arası Dönemde Türkiye’de Militarizmin Köy Kurgusu	
6.1. “Köylü” Askerler	115
Genel Değerlendirme	125
Kaynakça	128

Giriş

Yıllardan bu yana yapılan güvenilirlik anketlerinde en güvenilen kurum olarak Türk Silahlı Kuvvetler gösterilmektedir. Ordunun toplum üzerindeki güven verici özelliği, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana varlığını hissettirmektedir. Resmi ideolojinin kurucu rolünü de üstlenen askeri yapılanmanın etkisi toplumsal bir alanda kendini ifadelendirmiş, dile ve günlük yaşantıya yansıyan özelliği ile asker-millet özdeşliği kurmaya çalışmıştır. Asker ve sivil ayrımının yaşandığı günümüz toplumlarında bu ayrımın nedenleri üzerinde çok fazla durulmamış, var olan ayrımın doğruluğuna ve kutsallığına inanılmıştır. İnsan doğasından geldiği düşünülen savaşkanlığın ve mücadelecî ruhun, askerlik payesine yüklediği anlamı pekiştirdiği yorumları yapılmıştır. Militer-toplumsallaşmada yararlanılan mitler ve kahramanlık tarihi, milliyetçiliğin bu oluşumdaki payını ortaya sermektedir. 1930- 1945 arası bir dönem ile bu çalışmanın sınırlarını belirlememin nedeni ise devrim sürecinden geçen ve “muasır medeniyet” yolunda ilerleyen Genç Cumhuriyetin içinde bulunduğu savaş sonrası durumunun incelenmesi ve II. Dünya Savaşı yıllarına uzanan süreçte topluma yansıyan askeri “savunma” ve “taarruz” hazırlıklarının boyutlarını analiz etmektir.

1930- 1945 arası dönemde Türkiye’de militarizm ve onun özelliklerini incelemeye gayret ettiğim bu çalışmanın ilk bölümünde, söz konusu olan dönemde dünyada var olan gelişmeler incelenecektir. I. Dünya Savaşının etkilerinin sürdüğü Avrupa coğrafyasında etkin olan militarist anlayışın ortaya çıkışı araştırılacaktır. Militarizm kavramının açılımı yapılarak öne çıkardığı değerler araştırılacaktır. Militer psikolojinin insan doğasında var olan dürtülerin bir uyanışı olduğu ve ulus-devletin zorunlu askerlik ve eğitim yolu ile bu dürtüyü açığa çıkardığı yolundaki yorumlar üzerinde durulacaktır. Toplumsallaşmayı sağlayan semboller üzerinde

durulacak, askerliğe ait sembollerin militer-toplumsallaşmada etkisi dile getirilecektir. Kullanılan rozet, apolet vs.nin yanı sıra selam verme şekillerinden hiyerarşik düzen algılamasına değin pek çok bağlamda bu zincirin kurulduğu incelenecektir. Hiyerarşik bir düzlemin toplumsala yansımalarının, okul ve gençlik kampları kanalı ile sağlanmaya çalışılması incelenecektir. Militarizmin milliyetçilik ve militarizmin ilişkiselliğinin yanı sıra bu ilişkinin ortak paydalarından bir tanesi olan toplumsal cinsiyet ile olan bağlantısı araştırılacaktır. Tüm bu inceleme, militarizm kavramının açılımını sunarak ülkeler özelindeki görgül örnek incelemesine yardımcı olacaktır.

İkinci bölümde Türkiye’de gözlemlenen militer özellikler üzerinde durulacaktır. Osmanlı’dan başlayan askerlik sisteminin Cumhuriyet Türkiye’sinde evrilerek, savaşa hazırlanan toplumun eğitilmesine değinilecektir. İmparatorluğun dağılma tehlikesi altında bulunduğu süreçte kurulma çabasındaki düzenli ordunun değışen yapısı incelenecektir. Ulus-devletin ortaya çıkışında Türkiye’de ordunun önemi işlenerek kurucu rolüne ışık tutulacaktır. İki döneme ayrılabilir olan Türkiye’de ordu tarihinin toplumsala akışı işlenerek darbeler ve onların siyasal yaşamdaki rollerine değinilmeyecektir. Türk milliyetçiliği ile militarizm arasındaki paslaşma işlenerek devletin “beka” sorunsalına olan etkisi açıklanmaya çalışılacaktır. “Asker millet” anlayışının Türkiye toplumundaki yerleşme zemini incelenerek silahlı kuvvetlerin “milletin bağrından” çıktığı düşüncesi, ordunun birey üzerindeki müdahaleleri ile birlikte açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde, I. Dünya Savaşından sonra değışen savaş algısı işlenecektir. Bu savaşta saldırı amacı ile kullanılan uçakların toplumsal etki gücüne sahip olduğu inancının, cephede yaşanan savaşlardan cephe gerisine çekilen mücadele anlayışına geçişteki rolü incelenecektir. Topyekûn savaşın, tarihin en erken döneminden başlayarak var olduğu

yönündeki düşünce ile meşru temeller üzerine kurulan savaş zihniyetinin toplum üzerinde var olan müdafaa hazırlıkları açıklanacaktır. Millet-i müsellehada önemli rolü olan topyekûn savaşın savunmada ve taarruzdaki rolü işlenecektir. Total savaşa hazırlığın Türkiye’de hangi dönemden itibaren ağırlık kazanmaya başladığı araştırılacak, barış zamanlarını bir savaş hazırlığı olarak düşünme anlayışı incelenecektir.

Dördüncü bölüm eğitim üzerine ayrılmıştır. Eğitim anlayışının genel yapısı işlenerek devletlerin eğitim alanındaki müdahalelerinin politik içeriğine değinilecektir. Eğitimin yaygınlaşması ile ulus-devlet anlayışının bilincinin genişleyeceğine olan inanç işlenecektir. Tarih, dil ve eğitim ile uluslaştırılma süreci incelenerek Türkiye’de bu konuda sürdürülmüş olan politika açıklanacaktır. Avrupa’da yaşanan benzer politikalar açıklanacak ve aralarındaki benzerlikler üzerinde durulacaktır. Türkiye’de II. Dünya Savaşına ilerleyen yıllarda uygulanan eğitim politikaları incelenecek ve ilkokuldan başlayarak üniversite kitaplarına değin işlenen askerlik işleyişi ve askerliğin “gerekliliği” ele alınacaktır. Bu kitapların erkek ve kız öğrencileri için ayrı hazırlanmış olduğu, savaşta toplumsal cinsiyet rollerinin ön plana geçmesinin önemine değinilecektir. Erkeklik ve kadınlık özelliklerinin toplumsal bir ayrışmaya yol açması, 1930’ların ve 1940’ların yazarlarının kendi kalemlerinden dile getirilecektir.

Çalışmanın beşinci bölümünde spor algısı üzerinde durulacaktır. Beden eğitiminin askerliğe hazırlanmadaki önemine işaret edilerek iki savaş arası uluslararası platformdaki etkinliğine değinilecektir. Bu konudaki en şedit örnekler olan Almanya ve İtalya’da var olmuş olan spor anlayışı işlenerek, bu anlayışın Türkiye üzerindeki etkilerine işaret edilecektir. Özellikle Almanya’dan gelen eğitmenlerin Türkiye’deki spor işleyişinde yaptıkları değişimler incelenecektir. Dönemin önemli mecmuası olan *Beden Eğitimi ve Spor* dergisinin toplum üzerindeki etkisi araştırılacaktır.

Sadece vücut gelişimi olarak düşünülmesinden öte bir amaca hizmet ettiği savunulan sporun ulusal çıkarlara hizmet etme gayesi incelenecektir. Sporun önemi incelenirken “barış askeri” olan izcilerin, vücut sağlamlığının sağlanmasında erken yaşlardan başlayan eğitimi ile gerekli olduğuna inanan görüş açıklanmaya çalışılmıştır. “Askerliğin anaokulu” olarak ifadelendirilebilecek izciliğin amaçları saptanarak Türkiye’de izlediği seyir incelenecektir.

Tezin son bölümünde militarizmin köycülük ideolojisi ile kurduğu bağlantı incelenecektir. Köycülük ideolojisi açıklanarak ulusal düzlemdeki yerlerine işaret edilecektir. Yurt müdafaasında köylülerin önemi işlenerek onların yetiştirilmesinde rol oynayan eğitimci projesi incelenecektir. Köylü gençlerin zorunlu askerlik sonucunda tanıştığı militarizmin modern kurgusunun kişiler üzerindeki etkisi açıklanacaktır. Köy ile şehir hayatı arasında bir ayrıma gidilerek “sadık” ve “güçlü” köylülerin savaş döneminde üretimin devam etmesinden savunmaya değin pek çok konudaki önemine işaret edilecektir.

Birinci Bölüm

1. Militarizm

1.1. 20. Yüzyıl Başlarken

20. yüzyılın siyasi atmosferi, çifte devrimin getirileri ile yoğrulmuştur. 1789 devrimi ile oluşmaya başlayan “milli devlet” metaforu “yurttaşları uluslaştırmaya”¹ başlamıştır. Milliyetçilik ideolojisi, Avrupa ülkelerinin iktisadi ve siyasi birlik oluşturamamış ülkelerinde hızla yayılmaya başlamış ve kendine destekçilerini bulmuştur. “Milli”leşen sınırlar korunmaya ihtiyaç duyulan bir niteliğe kavuşmuş ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren düzenli orduları kurulmasına önem verilmiştir. Bu dönemde zorunlu hale getirilen eğitim ve askerlik, resmi ideolojinin taşıyıcıları olmuştur. Milliyetçilik ile kendini besleyen militarizm, kimi zaman efsanelerden yola çıkarak devletlerin tarihini savaşlarla yeniden örmüştür. Militarizm, Hobsbawm’ın “geleneği yeniden inşa/icat etmiştir”² sözünü milliyetçilikle paslaşarak kullanmıştır.

I. Dünya Savaşının taarruz ve savunmada yaşattığı değişim ile ulus-devletler savaş teçhizatında yenilenmeye gitmiş ve önlemler almaya başlamışlardır. II. Dünya Savaşına ilerleyen süreçte oldukça etkili olan I. Dünya Savaşı’nın sonuçları, iktidar odaklı toplumsal dönüşümlerin de nedeni olmuştur. 1919’dan sonra Fransa, Almanya’ya karşı büyük bir güvensizlik içine girmiştir. 1871’den bu yana Almanya karşısında benzer güvensizliği yaşayan Fransa iki savaş arası dönemde ittifak arayışları

¹Yves Santamaria, “Ulus-devlet: Bir Modelin Tarihi”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Metis, İstanbul, 1998, s. 22

² Eric Hobsbawm, **1870’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, Ayrıntı, İstanbul, 1995, s. 140

inde olmuştur. Belçika ve Polonya ile ittifak antlaşmaları imzalayarak Almanya'yı çevreleyen küçük ülkeler ile kendine olası saldırıyı hafifletme amacı gütmüştür.³ Almanya ise yenilen tarafta yer almış ve Alman Sosyal Demokratlar siyasal yaşama bir süre egemen olmuştur. 1919'da Weimar Anayasası kabul edilerek yeni bir döneme girilmiştir. Ancak savaş sonrası yapılan barış antlaşmalarının ağır koşullarına tepki, militarizm ve milliyetçilik ekseninde yükselerek sosyal demokratlara darbe – Kapp Darbesi- ile karşı karşıya bırakmıştır. Başarısız olan bu darbe girişimi, Almanya'da militarist hareketin yükselişini göstermesi bakımından önemlidir.⁴ 1919'da, savaş sonrası terhis edilen askerler tarafından Münih'de kurulan Alman İşçi Partisi 1920 yılında Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi olarak ismini değiştirmiş ve toplumda savaş sonrası yaşanan hoşnutsuzlukların üzerinden ilerleyen bir politika oluşturmuştur 1933'te Adolf Hitler parti yönetiminin başına geçinceye kadar söz konusu politika izlenmiştir. Askeri bir nizama sahip olan parti, ekonomik buhranın ülkede yarattığı etkinin toplumda ortaya çıkardığı “güçlü Almanya” arayışlarında önemli yer teşkil etmiştir. Güçlü bir ordu ve güçlü bir “ari Alman ırkı” ile oluşacak güçlü Almanya ideali, II. Dünya Savaşı'na giden sürecin başat aktörü konumundadır. İngiltere ise bu dönemde yatışma politikası izleyerek herhangi bir ittifak içinde yer almamaya çalışmıştır.⁵ I. Dünya Savaşından kısa bir süre sonra İtalya faşist bir yönetim altına girmiştir. Ekonomik çıkmaz ve siyasal partilerin zayıflığı ile sıralanabilecek nedenlerin etkisi ile oluşan faşist yapılanmanın topluma nüfuz etmesi özellikle eğitim yolu ile gerçekleşmiştir.

Avrupa'da gözlemlenen savaş hali, yönetimlerin otoriterleşmesinin nedenleri arasında yer almıştır. Ekonomik bunalımın da etkili olduğu bu düzen içinde siyasi ve iktisadi birliğini geç tamamlamış olan devletler

³ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s.16

⁴ Oral Sander, a.g.e., s.20

⁵ Oral Sander, a.g.e., s.49

süreçten çok daha fazla etkilenmiş ve etnisist bir milliyetçiliğin ifadesi ile kendilerini tanımlamışlardır. 1930'lardan 1940'lı yıllara uzanan ırkçı ideoloji, milliyetçilik ile harmanlanarak biyoloji, genetik ve secereyi kullanarak milliyetçiliğin yeni kriterlerini belirlemiştir. Yine bu yıllarda var olan savaş algısı ve hazırlığı da militer bir düşüncenin hareketlenmesine neden olmuştur. İnsanın yaradılışında savaştan nüvelerin var olduğu tezi, 1940'lı yıllarda kanıtlanmaya çalışılmıştır.

1.2. Militarizm Kavramının Açılımı

19. yüzyıl, ulus-devletlerin oluşmaya başladığı ve yeni ulusal sınırların çizilmesi safhasına geçildiği bir dönem olmuştur. Bu süreçte, oluşan yeni uluslar kendi varlıklarını sürekli ve güçlü kılmak için devamlılığı olan politikalar ve uygulamalara başvurmuştur. Ulus-devletler, hemen hemen bir kural olarak, savaşlar sonucunda kurulmuştur ve ulus devletlerin kuruluşu askerlik ile eşanlı bir seyir izlemektedir. Zorunlu askerlik hizmeti ulus-devletin olmazsa olmazıdır çünkü sınırlarını muhafaza edecek bir güce sürekli ihtiyaç duyulmuştur. Ulus-devletlerin ortaya çıkışında ve sürekliliğini sağlamasında milliyetçilik ideolojisi bir beton vazifesi görmüştür. Egemen bir devlet olma hedefi, devlet kurma, genellikle devrim niteliğinde yada sömürge karşıtı savaşlara yol açar. Devletin idame ettirilmesi ve devlet iktidarının kullanılması, çoğu kez diğer ulus-devletlerle savaşılması gerektirir.⁶ Ulus-devletlerin oluşumu, devletlerin birbirileri ile savaşını ve düzenli orduların zamansal paylaşımlarını göz önüne aldığımızda milliyetçilik ve militarizm ilişkisi kendini göstermeye başlamaktadır. Milliyetçilik-militarizm ilişkisini çözümleyebilmek için zorunlu vatandaş orduları ile zorunlu eğitimin

⁶ Joane Nagel, "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik", *Vatan, Millet, Kadınlar*, der. Ayşe Gül Altınay, İletişim, İstanbul 2000,s.67

paralel gelişim süreçleri üzerinde durmak önemlidir. Ulus-devlet anlayışı yeni bir orduyu ve savaşma biçimini de beraberinde getirmiştir: vatandaş ordusu(citizen army). Fransa hem ilk ulus-devlet, hem de ilk ordu milleti. Fransa'yı örnek alan Avrupa'da paralı askerlik üzerine kurulu imparatorluk orduları, yerini zorunlu askerlik görevine dayalı milli vatandaş ordularına bırakmaya başladılar. Vatandaş orduları yalnızca ulus-devletin vatandaş yaratma projesinin bir ayağı olmakla kalmayıp diğer bir ayak olan eğitimin şekillenmesinde de önemli rol oynamışlardır.⁷

Militarizm de milliyetçilik gibi modern bir kavramdır. Dar anlamda militarizm, sosyo-politik sorunların askeri güç kullanımı ile çözülebileceğini savunan bir bakış açısıdır. Kapsamlı bakıldığı zaman ise militarizm disiplin ve itaat gibi değerlerin yalnızca silahlı kuvvetlere değil tüm topluma hakim olduğu ideolojik ve kültürel bir durumdur. Diğer bir deyişle askeri yöntem ve değerlerin ordu dışına çıkararak sivil alanda açıkça tanımlanması zor sınırlara ulaşmasıdır. Militarizasyon denilen kavram ise orduya ait değerlerin hedef kitleye ya da kurumlara aktarılması sürecidir. Bu süreç, oldukça iyi düşünülmüş ve hesaplanmış fakat uygulanması geniş bir zaman dilimini gerektiren bir faaliyetin yansımasıdır. Avrupa'da 1920'li ve 1930'lu yıllarda bu süreç yaşanmış ve Türkiye de payına düşen kısmı 1940'lı yıllara doğru yoğun olarak yaşamıştır. Militarizmin kavramının iki ayrı kullanımını vermek yararlı olacaktır: teknik anlamda silahlı kuvvetlere katılmak; sosyolojik bir analizle organize olmuş bir şiddeti meşru bir zemine oturtmak.⁸ Milliyetçilik ile militarizm birbirlerinden beslenen iki olgu olmuştur ancak her milliyetçi hareket militer değildir. Milletler militarize olurlar

⁷ Ayşe Gül Altınay, "Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi", **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye'de Ordu**, Der: Ahmet Insel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004 s. 180

⁸ Kjell Skjelsbaek, "Militarism, Its Dimensions and Corollaries: An Attempt at Conceptual Clarification", **Journal Of Peace Research**, Vol 16, No:3, 1979, s.214

ve bu süreçte kullandıkları çeşitli öğeler onların militer değerlere yükledikleri anlamları kuvvetlendirir. Militarizm milliyetçiliğin belkemiğini oluştururken askeri birlikler de milletlerin ana dayanağını oluşturmaktadır.

Birbirinden farklı pek çok düşünür militarizmi tanımlamıştır. Vagts'ın tanımında militarizm, askerin siviller üzerindeki baskın karakteri, askeri taleplerin fazlalığı ve askeri düşüncelerin, inanışların ve değerlerin devletlerin hayatındaki vurgusu olarak yer almaktadır. Uluslararası arenada ise ülkelerin karşılıklı atışmalarına kaynak olacağı düşünülmüştür. Bir ülkedeki militarizm diğer ülkedeki militarizmi provoke etmektedir. Vagts, diğer yazarlardan farklı olarak militarizmin uluslar arası boyutuna da dikkati çekmektedir ve oransız silahlanmanın uluslar arası bir militarist geleneğe neden olabileceğini söylemektedir. Radway de benzer bir noktaya vurgu yapar: militarizmin gündelik(ordinary) kullanımını küçültücüdür. Aşırılık iddiasındadır ve aşırılık-gereğinden fazlalık militarizmle eş tutulmaktadır. Kendi sözleriyle:

“militarizm savaşı değerli kılan ve onu toplumda ya da devlette silahlı kuvvetlerin önde geleni olarak ayarlayan bir doktrin yada bir sistemdir. Şiddete başvurma fonksiyonunu ve askeri oluşumlar gibi kurumsal bir yapılanmayı över. Ve bunlarda da siyasanın merkezileşmesini ve güç ilişkilerini vurgular.”⁹

Erickson ve Mommsen'a göre militarizm, emperyalizm çağının ruhsal bir karakteristiğidir. I. Dünya Savaşı sonrasında artan militarist gelişme, büyük ülkelerin silahlı kuvvetleri arasında yoğun olarak hissedilmiştir. Ve buradan hareketle üç ayrı tanım oluşmuştur: Hükümet politikasının bir parçası olarak militarizm, geçerli güç ilişkilerinin bir parçası olarak

⁹ Kjell Skjelsbaek, a.g.m., s.215

militarizm, kendi doğruları bulunan bir ideoloji.¹⁰ Ancak şu söylenebilir ki bu üç tanımın arasında kesin bir sınır konamamaktadır. İç içe geçmiş bu güç ilişkileri ve ideolojik yapılanmalar bir bütün olarak da toplumda kendini hissettirebilmektedir.

Michael Howard, militarizmi “askeri alt kültüre ait değerlerin toplumun temel değeri olarak algılanması” şeklinde tanımlamaktadır. Bu durumda öncelikli olarak bu değerlerin ne olduğunu incelemek gerekmektedir.¹¹ Militarizmin önde gelen değerlerinden disiplin ve hiyerarşi biraz yumuşatılmış bir biçimde de olsa okul, hastane, kamu dairesi gibi kurumlara nüfuz etmiştir. Bunun sonucu olarak rekabet, saldırganlık, hiyerarşik konumları kabullenebilme, toplumun bekası açısından en önemli değerler olarak kabullenilişi karşımıza çıkmaktadır.¹² Batılı yazarlar içinde çok farklı vurgulamalarla militarizm açıklanmaya çalışılmıştır. Bazıları askeriyenin büyüklüğüne ve rolüne vurgu yaparken bazıları da değerler ve davranışlara ya da güçlü bir askeri örgütlenmenin ardındaki ekonomik desteğe vurgu yapmıştır. Ancak hepsinin bulunduğu ortak bir nokta vardır: aşırılık. Davranışsal boyutta şiddetin aşırı kullanımı olarak karşımıza çıkarken ekonomik boyutunda sermayenin aşırı kullanımı ve yapısal anlamda da silahlı kuvvetlerin karar alma mekanizmasında oynadığı rolü sayabiliriz. Militarist aklın en merkezi unsurları ise kabullenme, onaylama ve şiddeti eğlenceli bulmak olarak sıralanabilir. Militer bir psikolojinin ortaya çıkardığı insan karakteristiğinin duygusal yönden katı ve köreltilmiş, empati yeteneğini kaybetmiş, egoist ve sosyal ilişkileri çok zayıf olduğu tespiti yapılmıştır. Sosyal ilişkilerdeki zayıflığın en önemli nedeni de aşağıda belirtilmeye çalışılacak olan güvensizlik atmosferidir. Ve ayrıca otoriter kişilik yapısı, şiddet kullanmaya meyillidir ve çözüm yollarını da ceza anlayışı ve katı

¹⁰ Kjell Skjelsbaek, a.g.m., s.216

¹¹ Ayşe Gül Altınay, a.g.m., s.179

¹² Metin Yeğenoğlu- Simten Coşar, “Savaş ve Patriarka: Savaşı ve Barışı Yeniden Düşünmek”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, sayı 24, Ankara, Güz 2003, s. 224

bir hiyerarşiyle bulmaya çalışır. Otoriter kişilik yapısı militer kişilik yapısının pek çok özelliklerini kendinde bulundurarak bu ideolojiye olan yakınlığını göstermektedir. “Herkesin herkesle düşman” olarak kurgulandığı bir dünyada şiddete başvurmak varlığı sürdürmenin yegane yolu olarak algılanmıştır. İnsan hayatı ya da çektiği acı önemsiz ve kolaylıkla “ulvi” bir amaç için feda edilebilir. Ancak feda edilen canların belleklerden silinmemesi ve intikamlarının alınması istenir. Militarizmde şiddet kullanma, dışa karşı olduğu gibi ülke içinde de bir çok durumda - özellikle düzeni ve birliği korumak adına- rahatlıkla kullanılabilir hale gelir. Silahların aşırı kullanımı da potansiyel bir gücün varlığının göstergesi olarak kullanılabilir. Buradaki ölçüt şiddetin hiyerarşik düzene uygun olarak kullanılmasıdır; bir başka deyişle ast, üstüne karşı her ne sebeple olursa olsun şiddet kullanamaz.

Militarizasyon, özellikle ulus-devletin iki temel endoktrinasyon merkezinde – eğitim ve zorunlu askerlik- başlayan fakat orda kalmayıp yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Hatta militarizasyon süreci, kimi zaman muhalif hareketlerin içinde kendini gösterecek kadar sistematikleştirilmiş ya da normalleştirilmiştir. Toplumlar belirli dönemlerde militer bir niteliğe bürünürken belirli dönemlerde de demilitarizasyon sürecine girmişlerdir. Konuşulan dile yansıyan özelliklerden çocukların oynadığı oyuncaklara ya da filmlere kadar kendini yeniden ve yeniden üreten militarizm bu yolla kendini olağan göstermektedir. Öyle ki bir sokakta asker görmek bir çeşit güven duygusunun tazelenmesine vesile olmaktadır.

Hemen hemen tüm ideolojilerde belirli bir insan doğası tanımında temellenen bir nokta vardır. Benzer bir biçimde milliyetçiliklerin ortaya çıkışında ve evrilmesinde böylesi bir insan doğası düşüncüsü vardır ve bu düşüncü “insan insanın kurdudur” anlayışı ile paralel gitmektedir. Sosyal Darwinist bir kurama kapılarını açan bu düşüncü ile insanlar birbirleriyle

rekabetçi, saldırgan ve şiddet kullanmaya meyilli olarak resmedilerek güçlü olanın ayakta kalabileceği güvensiz bir ortam yaratılmıştır. Militarizm, milliyetçiliğin insan doğasının özde bencil ve saldırgan olduğuna ilişkin Hobbesvari tezi kabulünden yola çıkar ve Sosyal Darwinist düşüncenin tabii ayıklanma sonucunda, ancak güçlü toplumların yaşayabileceğine dolayısıyla zayıfların “kavileştirilmesine” olmazsa topluluktan dışarı çıkarılmasına dair ön kabullerini benimsemiştir. Doğa durumu anarşi/kaos ortamıdır. Bu güvensizliğin ortadan kaldırılması ise herkesten üstün olan iktidarın merkezileşerek kurumsallaştırılmasıyla gerçekleşecektir. Ve şiddet kullanma tekeli de merkezi devlete geçecektir.¹³

Bir ideoloji olarak militarizm, iç ve dış düşmana karşı sürekli teyakkuz halinde kalan bir kuvvete ihtiyaç duyar. Toplumun çoğunluğunun zihninde yaşatılmaya çalışılan düşman, tarihsel bir geçmişten ve mitlerden beslenmektedir.¹⁴ Öç alma duygusu vurgulanarak işlenen bu ideolojiler, desteğini çoğunlukla dinden almakla birlikte dönemin “izm”lerinden de ‘ilham’ alınmaktadır. Geçmişte yaşanmış galibiyetler anlatılarak düşman figürünün hafızalardaki yeri canlı tutulmaya çalışılmıştır. Bu ilişki milliyetçilik ve vatanseverliğin militarizm ile paylaştığı ortak noktalardan biridir. İç ve dış düşmana karşı örgütlenmiş homojen bir toplum, sorgulanamaz ritüeller ve tavizsiz “ezberler” yaratmak ister. Bu nedenle militarizmin vurgu yaptığı konuların başında disiplin gelir. Bu disiplinin sağlanması için emir-komuta zincirinin oluşturulması gerekir. Bu zincir, dışsal olabileceği gibi içsel olarak da kurgulanır. Militarizm, disiplinin karşıtı olarak da “laçkalığı” ve başıboşluğu tanımlar; istenmeyen bu haller aslında sivillere özgüdür ve işlerin aksamasının başlıca sorumlusudur.

¹³ Metin Yeğenoğlu- Simten Coşar, a.g.m., s.221

¹⁴ Patrick M. Reagan, “War Toys, War Movies, and the Militarization of the United States, 1900-85”, *Journal of Peace Research*, Vol. 31, No: 1, 1994, s. 46

Toplumsal bir disiplinin sağlanmasının diğeri bir kanadı da sembolik toplum örgütlenmesinin var olunabilirliğidir. Semboller ile sağlanan toplumsal iletişim alanı, verilen selam şeklinden kullanılan dile değin gündelik hayata yansıyan pek çok öğeyi içine almaktadır. Toplum içindeki aidiyet duyguları ve dışlanmışlıklar çoğu zaman bu sembolik değer üzerinden yapılmaktadır. Askeri semboller de bu anlamda önemlidir çünkü kullanılan askeri semboller (rozet, apoletler gibi..) toplumun askerliğe yüklediği değeri göstermektedir. Verilen selamdan saçların kısalığına kadar asker olmak beraberinde çeşitli sembollerini taşımayı gerektirmektedir ve tek tip bir sembolik vurgu ile toplum içindeki asker- sivil ayrımı belirginleşmektedir.

1.3. Militarizm ve Toplumsal Cinsiyet

Askerlik ile toplumsal cinsiyet arasında bir bağlantı var olagelmıştır. Askerliğin kas gücüne bağlı olduğu konvansiyonel savaş anlayışından teknolojik gelişme ile değışen anlayışa değin erkeklik ile savaş-savunma yakın alaka ile bağlanan iki husus olmuştur. Toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve ulusal kimliklerin kültürel, sosyal ve sembolik inşasında önemli ve belirleyici rol oynayan cinsiyetler, militarist değerlerin karakterini de çizmiştir. Militarist değerler, özünde erkek üzerinden tanımlanan ve patriarkal yapıdan güç alan unsurlardır. Yerleşik patriarkal düzen, erkek olmakla özdeşleştirilen değerleri, kadınlarla özdeşleştirilen özelliklerden hiyerarşik olarak üstün tutar. Üstün tutulan bu değerlerden bazılarının rekabet, saldırganlık, cesaret ve onur gibi kavramlar olduğu düşünüldüğünde savaş ve patriarka arasındaki bağlantı açıklığa kavuşmaktadır.¹⁵ Savaşlar insanların kararlarının birer sonucudur ve

¹⁵ Metin Yeğenoğlu- Simten Coşar, a.g.m., s.212

kadınların karar alma mekanizmalarına katılımının düşüklüğü gözlemlendiği zaman karar mercisinin erkekler olduğu ortaya çıkmaktadır. Ulus-devletlerin ortaya çıkışında evrenselleştirilen insan profili de erkek kimliği üzerinden kurulmaktadır. Patriarka ve milliyetçilik arasındaki bağı yönlendiren devlet, farklı politikaları uygulamaya koyarak kurmaya çalıştığı cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Disiplin ve dayanıklılık temelinde cinsiyet rollerini tekrar kurgular. Devlet tarafından kurgulanan bu rollerde kadının korunması ve namusu öne plana çıkarken erkeklerin koruyucu rolleri üzerine vurgu yapılmaktadır: erkek, kollayan ve koruyan aktif öge, kadın ise korunan ve “vatanın namusu” ile özdeşleştirilen pasif öge. Ulus devletin oluşumunda ve çatışmalarında kadınlara sembolik görevler verilmişken erkekler bu aşamaların başat aktörleri olmuştur. Ulus devlette kadına biçilmiş olan roller, N.Yuval Davis ve F.Antihas’ın tanımlamalarında, onların vatan için biyolojik çoğalmayı sağlamaları, sınırların yeni üreticileri olmaları, çocuklara kültürel değerleri taşımaları, farklılığın sembolik belirleyicileri olmaları ve milli mücadelede aktif savaşanlar olmalarıdır.¹⁶ Bütün milliyetçiliklerin muhafazakâr olduğu tartışılmıştır çünkü milliyetçilik patriarka ile oluşturulmuştur ve geleneği baştan kurgulamıştır. Vatandaşlık bağı milliyetçilik ve patriarka bağının incelenmesinde önemli bir kavram olmaktadır.¹⁷ “Vatan için canını vermek” ve ulusun savunmasında aktif rol almak vatandaş olmanın beraberinde getirdiği ödevler olarak algılanmaktadır. Bu durum ise kadınların vatandaşlık haklarını elde etmede verdikleri mücadelenin ve bu mücadelenin içinde yer alan “kadınların askere alınması” tartışmalarının arka planını göstermektedir. Askeriye, ulusal kimliğin ve ulusal bayrak altında yoğunlaşmış egemenliğin koruyucusu kabul edilmiştir. Askeriye, kadınlık ve erkeklik mitlerini kimi zaman manipüle eden ve yeniden üreten patriarkal bir kurum olarak tanımlanmıştır.¹⁸

¹⁶ Şule Toktaş, “Nationalism, militarism and gender politics: woman in the military”, *Minerva: Quarterly Report on Woman and the Military*, Summer 2002, V.20, s. 20

¹⁷ Şule Toktaş, a.g.m., s.23

¹⁸ Şule Toktaş, a.g.m., s. 25

Vatan ile kadınlık arasında bir bağ her zaman kurulmuştur ve “ana vatan” olarak kullanılan tanımlama ile toprakların korunması gerektiği analogisine gidilebilmektedir. Cinsellik imajı ile savaşlar arasında da sürekli bir bağlantı var olmuştur. Savaşlar esnasında ülkenin tecavüze uğraması bir ülkenin diğeri üzerindeki üstünlüğünü gösteren belirti olarak algılanmıştır. Askeri kurumların ve savaşın cinselleştirilmesinde etkili olan bu durum savaş esnasında kullanılan erkeksi imgelerle desteklenmektedir.¹⁹ Savaşta yenik düşen ülkenin askerleri öç almak için yenen devletin kadınlarına tecavüzde bulunmuşlardır. Ve bu da göstermektedir ki kadınlar savaş, erkeklerden çok daha farklı şekilde yaşamaktadır. Bu durum kadınlara karşı bir şiddetin yükselmesine neden olmaktadır.²⁰

Savaşa karar verenlerin ve savaşanların genellikle erkekler olmasına rağmen, şiddete birinci derecede maruz kalanlar da kadınlar olmuştur. Ayrıca mağdur kadın portresi, erkeklerin şiddete başvurma istekliliğini arttıracak bir öge olarak kullanılmış bir başka deyişle şiddet propagandasının nesnesi olarak tahayyül edilmiştir. Askeri teşkilatlanmalardaki eğitimde de amaçlanan bir yandan askerlere “vahşi fiziksel gerçeklikler, savaş alanında hâkimiyet kurma kapasitesi ve son tahlilde, örgütlü silahlı kuvvetler içinde, silah desteği ile topyekûn öldürme” bilgileri verilirken diğeri yandan askerler “kadınsılık”tan kurtarılmaktadır. Bu süreç kadınlara özgü dayanışma, fedakârlık gibi pasifist özelliklerini reddederek değil eril değerlere yüklenen artı anlamlarla dengelenmeye çalışılır. Bu değerler saldırganlığa, emir-komuta zincirinde hiyerarşiyi ve tabi olmayı kabule dayanan değerlerdir.²¹ Militarizm açısından eril değerler silah kadar önemli bir hale gelmiştir. Erkeklerin savaşa katılma isteklerinin bir nedeni de

¹⁹ Joane Nagel, a.g.m., s.82

²⁰ Şule Toktaş, a.g.m., s. 26

²¹ Metin Yeğenoğlu- Simten Coşar, a.g.m., 224

macera arayışı, korkaklıkla suçlanma endişesi ve serüvenden dışlanmama arzusu olmuştur.

Kadınların askere alınmaları tartışmalı bir konu olmasının yanı sıra çelişkileri de içinde barındırmaktadır. Bazı feministler askerlik görevini, tüm cinsiyetlere açık olması gereken ve eşitlikçi bir yapıya sahip bir iş olarak kabul ederken toplumsal cinsiyet ayrılığı düşüncesi de “kadın doğası gereği kırılgandır ve korunması gerekir” sözü ile bu görüşe karşıdır. Bu görüşe göre kadınlar doğaları gereği barışçıldır ve askeri kuvvetlerde yer almalarında yarar yoktur. Askerlik kas gücü ile tanımlanmış ve güçlü olan “erkekler”in askere gitmesinin çok daha yapıcı olacağı düşüncesi hâkim olmuştur. Konvansiyonel savaşlardan teknolojik yoğunluklu savaşlarda kas gücüne olan ihtiyacın azalması tartışmaları tekrar alevlendirmiştir. Ancak kadınların beden ve ruh ile bütünleştirilip erkeklerin akla ve mantığa daha yakın olduğu içselleştirilmesi, kadınlara askerlik hizmetinde art görevler verilmesi anlayışını oluşturmuştur. Bunun yanı sıra kadınların çatışmalara doğrudan katıldığı da gözlenmiştir. Ulusal bağımsızlığın kazanılması sürecinde gözlemlenen bu durumda kadınlar cinsiyetsizleştirilerek erkeklik rollerini giymişlerdir ve bu yolla hizmete katılabilmişlerdir. Bağımsızlığın kazanılmasından sonra ise evdeki eski rollerine geri dönmeleri istenmiştir.

Uluslararası ilişkilerde de milliyetçi- militer düşünüşten gelen bir güvenlik sorunu yerini muhafaza etmiştir. Bu anlayışta her devletin devlete karşı savaşı ana tema haline gelir. Devletlerin birbirlerine karşı duydukları güvensizlik ortamında güçlü olan devlet diğerlerinden üstün olabilmektedir. Ve şiddet tekeline sahip bir üst otoritenin yokluğunda yönetimi altında yaşayanları korumanın yolu, diğer ülkeleri güç kullanımından caydıracak kadar güçlü olmaktır. Bu güç de ülke içinde

yaşayan insanlarını- ki özellikle gençlerin ve çocukların her daim savaşa hazırlanmaları ile mümkün olacaktır.

Militarizm, etkin bir ordunun iç işleyişinin- üstlere koşulsuz itaat ve sadakat, disiplin, ödevin kutsallığı gibi- değer ve kuralların toplumsal-siyasal düzen ve düşünüşe, ilişkilere egemen kılınmasıdır. Ve bu anlamda en tipik örneği Prusya'dır. I. Dünya Savaşı sonuna kadar Almanya'ya endüstriyel kapitalist bir toplum olarak özgül karakterini aşıl原因 Prusya militarizmi, silahlı bir güç-aygıt olarak ordunun egemenliği olmaktan ziyade aristokrasinin yönlendiriciliğinde bir modern- endüstriyel toplum oluşturmanın ideolojisidir.²²

²² Ömer Laçiner, "Türk Militarizmi I", **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre Bir Parti Türkiye'de Ordu**", Der: Ahmet İnel-Ali Bayramoğlu İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.13

İkinci Bölüm

2. 1930- 1945 Arası Dönemde Türkiye’de Militarist Özellikler

Türkiye’de militarizmin nüvelerini incelerken bir imparatorluk mirasının etkilerini de göz önüne almak gerekmektedir. İmparatorluktan ulus-devlete uzanan süreçte askerlik kavramında değişiklik yaşanmış ve Avrupa’da olduğu gibi Osmanlı imparatorluğu’nda da eğitim ve askerlik 19. yüzyıldan itibaren değişen devlet anlayışının ve devlet-kul/vatandaş ilişkisinin mihenk noktası olmuştur. Osmanlı’da modernleşmenin askeri okullardan başlaması ve askeri alanda yapılan düzenlemelerin “hasta adamı” iyileştireceğine olan inanç bunun bir göstergesidir. Osmanlı’nın militarist bir toplum olup olmadığının araştırılması, Türkiye’ye bırakılan mirasta önemli bir nokta olurken değişen toplumsal ve siyasal yapının bu alandaki etkisi göz ardı edilmemelidir.

2.1. Osmanlı’da Askeri Yapılanma

Osmanlı’da militarist bir toplum örgütlenmesinden söz etmek çok doğru olmayacaktır. Osmanlı’da “asker”, bugünkü gibi, “military” anlamına gelmemiş, çok daha geniş bir alanı kapsayarak bütün devlet görevlilerini içine almıştır. İmparatorluk için -çağdaş anlamda- “military”nin karşılığı, “Seyfiye” olmuştur ve asker bütün devleti anlatmaktadır. Sivilin karşılığı ise “başbozuk” ile nitelendirilmektedir.²³ Osmanlı ordusu klasik biçimiyle iki bölümden oluşmuştur: merkeze bağlı yani padişahın ve saltanat yönetiminin yanında bulunan kapıkulu askerleri ile taşradan

²³ Murat Belge, *Osmanlı’da Kurumlar ve Kültür*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.176

savaş alanlarına toplanan eyalet askerleri. Kapıkulu askerleri temelde yeniçerilerden meydana gelmektedir. Yeniçeri ordusu, kişisel bağımlılık ilişkileri içinde bulunan bir yapıya sahiptir. Eyalet askerleri, tımar sahipleri tarafından beslenen askerlerdir. Askerliğin zamanı, yaşı ve süresi belli değildir. Savaş olduğunda ya da ihtiyaç duyulduğunda köylü askere alınmış ve savaş bitene kadar tutulmuştur. Seferé çıkan Osmanlı ordusunun esas ağırlığını bu eyalet askerleri oluşturmuştur.²⁴ Kapıkulu fikri, savaş tutsakları ile biçimlenmeye başlamıştır. Ancak bu asker edinme yolu ihtiyaca yetmeyince “devşirme” sistemine geçilmiştir. Bu sistem, Hıristiyan nüfustan oldukça küçük yaşta seçilip alınan ve Müslüman yapılan insanlara askeri eğitim verilmesi olarak özetlenebilir. Bu kişiler doğrudan padişaha bağlı profesyonel bir askeri birlik meydana getirmiştir. Osmanlı padişahları bu devşirme sistemini kendi mutlak otoriterlerini sağlamanın en etkili silahı olarak kullanmıştır.²⁵ Ordunun en seçkin ve vurucu gücü olan Yeniçeri Ocağı, daima devlet merkezinde bulunması nedeniyle yönetime müdahale etme gücünü fiilen elinde bulunduran tek kuvvettir. Yeniçeri Ocağının faaliyetlerine meşruiyet kazandırabilmesi için “ulema”nın desteğine ihtiyaç duymuştur ve bu nedenle iki kurum, yeniçeriliğin ortadan kaldırıldığı 1826 yılına değin an’anevi bir ittifak içinde olmuşlardır.²⁶

Osmanlının toprak ya da ekonomik düzeni 16. yüzyıldan itibaren yara almaya başlamış ve tımar sistemi dağılma sürecine girmiştir. Tımar sistemindeki bozulma Osmanlı Ordusuna doğrudan yansımıştır. Kapıkulu Ocağı, ülkenin ve dünyanın ihtiyaçlarına gerek teçhizat gerekse yapılanma anlamında yeterli gelmemekteydi. Celali isyanlarının uzun bir süreçte durdurabilmesi bu yetersizliği göstermekteydi. Yeniçeri

²⁴ Osman Tiftikçi, **Osmanlı'dan Günümüze Ordunun Evrimi**, Sorun Yayınları, İstanbul, 2006, s.15

²⁵ Murat Belge, a.g.e., s.179

²⁶ Ahmet Turan Alkan, **II.Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2001, s.17

ocağındaki denetim zayıflaması ve farklılaşma padişahları çaresiz bırakmış ve çağın gereklerine uygun bir ordunun oluşturulması gerekliliğini de hatırlatmıştı. Bu durum Vaka-i Hayriye'nin hazırlayıcısı olmuştur. İmparatorlukların askerlik sistemindeki yenilenmeye geçmelerindeki en önemli nedenlerden biri ulusal bağımsızlık hareketlerine karşı gerekli mücadeleyi verecek kuvvetleri oluşturmaktır. Bu mücadelenin diğer bir ayağı da imparatorluk bünyesinde yaşayan gayrimüslimlerin, tebaa ile eşit haklara sahip olmalarını sağlayarak sınırlar içinde gerçekleşebilecek ayaklanmaları önlemektir. Tanzimat Fermanı bu konuda rol oynamıştır ve içinde yer alan “muhafaza-i vatan” ibaresi ile ulus-devlet modelini andıran bir askeri sistemin nüveleri atılmıştır.²⁷

20. yüzyıl başlarındaki Osmanlı Ordusu, merkezi örgütlenme ve iç işleyiş bakımından eski Osmanlı Ordusu'na pek benzememektedir. Ordunun tepesindeki Harbiye nezareti (Savunma Bakanlığı) ve ona bağlı Erkan-ı Harbiye Reisliği'ne (Genelkurmay Başkanlığı) bağlı altı tane ordu vardır. Ordunun ihtiyaçları da yine Harbiye Nezareti'ne bağlı bulunan, levazım, harbiye, nizam, sıhhiye, muhakemat daireleri gibi bölümler tarafından merkezi olarak karşılanmaktadır. Kişisel bağımlılık ilişkileri de, bazı kalıntılar bir yana bırakılırsa, esas olarak kırılmıştır. Padişahın bu konularda özel yetkileri olmasına rağmen bu yetkiler de tepki görmeye başlamıştır. Komuta kademeleri artık sadece soyluların ve atanmışların tekelinde değildir. Askeri okullarda eğitim gören yetişen halk çocuklarına da bu mevkilere gelebilmelerinin yolu açılmıştır. Subaylar kendi özgür iradeleri ile askerliği bir meslek olarak seçmektedir. Ordu kullardan değil, tercihini subaylıktan yana yapmış özgür bireylerden oluşmaktadır. Subaylar devletin maaşlı memuru durumundadır. Özellikle alt rütbelerdeki genç subayların tek geçim kaynakları aldıkları bu

²⁷ Mehmet Hacısalihoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş: Ordu-Millet Düşüncesi”, **Toplumsal Tarih**, sayı 164, İstanbul, 2007, s.39

maaşlardır. Askerlik de ne zaman başlayıp ne zaman biteceği belli olmayan, tamamen padişahın, yerel derebeylerin keyfine bağlı olan yaşam boyu bir angarya olmaktan çıkmış, belli kurallara bağlanmıştır.²⁸

II. Meşrutiyet öncesi ile sonrasında orduda çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. 1908'de genç subayların girişimi ile gerçekleşen hareketlenme muhalif kesimleri de harekete geçirmiştir. 1909'daki 31 Mart Ayaklanması askeri bir ayaklanmadır. Ayaklananlar ordudan tasfiye edilen alaylı subaylar ve avcı taburlarıdır. Bu ayaklanmayı bastıran güç de yine ordudur. 1908'den sonra ordunun siyasete karışmaması gerektiği savunulmaktadır. 1908'den sonra ordu ve askerlik konusunda yeni adımlar atılmıştır. Örneğin Abdülhamit'in kendi adamlarına ve aristokratlara dağıttığı rütbelere geri alınmış, düşürülmüştür. Alaylı subay uygulamasına son verilmiştir. 1908'e kadar kadılar, hocalar, cami imamları, tekke şeyhleri, başarılı medrese öğrencileri, özetle ulema kesim askerlikten muafır. İttihat ve terakki ulema kesiminin bu ayrıcalığına da son vermiştir. Bu ayrıcalıkların ve alaylı subay uygulamasının kaldırılmasının ürünü ise 31 Mart gerici ayaklanmasıydı. İttihatçılar ordudaki yaşlı kuşağı da tasfiye ederek, eskisinden farklı bir havaya sahip genç ve dinamik bir ordu oluşturmuşlardır. Ordunun yeniden yapılanması 23 Nisan 1920'de başlamıştır. Bu dönemde milis birlikler yasaklanmış ve düzenli ordunun kuruluşuna önem verilmiştir. Ancak düzenli ordu; T.C ordusu milis güçlerle mücadele etmesi neticesinde kendi biçimini almıştır.²⁹

²⁸ Osman Tiftikçi, a.g.e., s.22

²⁹ Osman Tiftikçi, a.g.e., s.52

2.2. Türkiye’de “Asker Millet”

Ulus-devletlerin ortaya çıktığı 18. yüzyıldan bu yana ordu ve askerlik kavramları değişerek vatanın bireyi olmanın getirdiği görevler ile iç içe geçmiştir. Askerliğe ait değerlerin topluma yansımaları olarak özetleyebileceğimiz militarizmin Türk siyasal hayatındaki etkisi, benzer bir sosyal düzlemde devam ederek vücut bulmuştur. İmparatorluk geleneğinden tamamen bir kopuşun savunulduğu ve yeni ulus-devletin kurulduğu yönündeki hareketlenme devrimler vasıtasıyla gerçekleştirilirken devrimlerin halka aktarımı eğitim ve askerlik kanalıyla gerçekleşmiştir. Ulus-devlet oluşumunun en önemli özelliği olan zorunlu eğitim ve zorunlu askerlik uygulaması ile bireylerin devlete olan bağlılığının sağlanmasına çalışılmıştır. Cumhuriyetle birlikte orduya yüklenen eğitim misyonu ve eğitime yüklenen militarist misyon daha açık bir hal almıştır. Mustafa Kemal’in üzerinde en çok durulan iki unvanının Başöğretmen ve Başkumandan olması rastlantısal değildir.³⁰

Cumhuriyet öncesi yılları kapsamakla birlikte ordu tarihinde 1920 -1923 arası birinci dönem kabul edilmektedir. Bu zaman diliminin seçilmesinde başlıca nedenler: 1919 Sivas Kongresi ile başlayan yönetimi kurma projeleri ve uygulamalarının yanı sıra askeri anlamda da bazı uygulamalara gidilmesidir. 1921 Ağustosunda Mustafa Kemal, siyasal üstünlüğün de bir simgesi sayılan başkomutanlık görevini tüm tartışmalara rağmen almıştır. 19 Aralık 1923’te çıkartılan yasa ile getirilen, TBMM’ye seçilen ve seçilecek olan general ve subayların 10 gün içinde görevden ayrılma zorunluluğu, 1920’de başlayan sürecin tamamlanması anlamına gelmiştir. Muhalif paşaların tasfiyesi ile ordu M.

³⁰ Ayşegül Altınay, “Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi”, **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye’de Ordu**, Der: Ahmet İnel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 185

Kemal'e bağlı komutanlara teslim edilmiştir. Kurucu ideolojinin askerlikten beslenmesi bu dönemde gelişme göstermiştir. Resmi ideolojiyi önceleyen dönemin en önemli kurumu olan ordu, sadece devralınan modernleşmeci anlayışın temsilcisi olarak ve onun gerçeklik kazanmasına katkıda bulunarak etkinlik sağlamamıştır. Aynı zamanda onun evrilerek geleceğe taşınmasına yardımcı olmuştur. Askerler yeni devletin/rejimin kurucusu olma bilincini pratikle beslenen bir süreçte edinmişlerdir.³¹

1923 -1950 arası ikinci dönemi oluşturan dilime işaret etmektedir. Bu gelişimin temelleri 1923 öncesinde ordunun önemli mevkilerinin M. Kemal ve ona en yakın kadroların denetimine girmesi ile atılmıştır. 19 Aralık 1923 tarih ve 385 sayılı yasa ile başlatılan ordunun siyasi çekişmelerden arındırılması operasyonu, 429 sayılı yasada Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekâleti'nin kaldırılması ile birlikte düşünüldüğünde, rejimin ordu politikasında esaslı bir değişiklik anlamına gelmektedir.³² Cumhuriyetin ilanından sonraki ikinci dönemde silahlı kuvvetler pek çok işleyle donatılmıştır. Yeni insanın yaratılması mücadelesine katkı, kurumun temel amaçları arasına girmiştir. Ordunun modern bir kurum haline gelmesi devletin yeniden yapılanmasını aşarak toplumsal bir boyuta genişlemiştir. Bir zorunluluk sonucunda gençlerin ilişki kurduğu askerlik kurumu yeni insan yaratımının önemli bir parçası olmuştur. Öncelikli amaç askere gelen gençlerin sahip olduğu geleneksel düşünce kalıplarının parçalanmasıyken, modern düşünme biçimi ve davranış kalıplarıyla tanıştırmaları diğer adımı oluşturmaktaydı. Coğrafya, matematik, ziraat ve sosyal ilişkiler üzerine verilen dersler ile yeni kültür ile tanıştırılan askerler, açık ideolojik müdahaleyi içeren tarih, resmi din bilgileri ve rejim savunusunu içeren derslerle şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu değişim sivil hayata okuma-yazma ile yansıtılarak

³¹ Serdar Şen, **Geçmişten Geleceğe Ordu**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 24

³² Akt. Serdar Şen, a.g.e., s.26

sürekliliğinin sağlanmasına önem verilmiştir.³³ 1930’larda Cumhuriyet Halk Partisi’nin çıkardığı bir poster, orduyu “halk okulu” olarak övmektedir:

“Acemi asker orduya toy bir genç olarak girer, dinç bir erkek olarak çıkar; orduda kendisine okuma yazma öğretilir, spor ve sağlık hizmetlerinden yararlanır ve yurt sevgisi artar”³⁴

Ordular, ulus-devlet ve “milli mefahir”in simgesi olarak milliyetçi ideolojilerde özel bir yere sahiptirler.³⁵ Kurum olarak ordu her ne şekilde tanımlanursa tanımlansın belirleyici özelliği “güç kullanım tekeli” olan devletin ve siyasal-toplumsal düzenin nihai garantisidir.³⁶ Hemen hemen her ulus-devlet için savaşlar ve ordular kurucu bir rol üstlenmiştir. Ancak devlet kurulduktan sonra her bir milliyetçi ideolojinin orduya verdiği konum farklı olmuştur. Türkiye’de ordu, Atatürk döneminden itibaren yalnızca vatanın değil, aynı zamanda “rejimin” koruyucusu olarak özel bir konuma yükselmiştir.³⁷ Türk milliyetçiliği ve militarizmi arasındaki bağlantı incelendiği zaman ordunun bu konudaki rolünün önemi anlaşılmaktadır. Ordu, Türk milliyetçiliği ideolojilerinin gözde bir konusu veya malzemesidir. Ordu, kurum olarak, Türk milliyetçiliğinin biçimlenmesinde ve yeniden üretiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu yeniden üretim tarzı, Türk milliyetçiliğinin özgül bir damarını ve özellikle resmi milliyetçilik anlayışının güçlü bir karakter çizgisini

³³ Serdar Şen, a.g.e., s.28

³⁴ Akt. William Hale, 1789’dan Günümüze Türkiye’de Ordu ve Siyaset, Hil Yayınları, İstanbul, 1996, s.80

³⁵ Ayşe Gül Altınay-Tanıl Bora, “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, Cilt 4, Der. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.141

³⁶ Tanel Demirel, “Türk Silahlı Kuvvetlerin Toplumsal Meşruiyeti Üzerine”, **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye’de Ordu**, Der: Ahmet İnsel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004, s.176

³⁷ Ayşe Gül Altınay-Tanıl Bora, a.g.m., s.140

oluşturmaktadır.³⁸ Türk milliyetçiliğinin temelinde “ordu-millet miti” yatmaktadır. Bu mite göre Türklerin tarihsel olarak en belirleyici özelliği iyi asker olmaları ve kendilerini orduyla özdeşleştirmeleridir. Bu anlayış Türk Tarih tezinde de işlenerek aktarılmıştır.³⁹ Ordu, Milli Mücadele’den itibaren, Türk milliyetçiliğinin özellikle münevver zümreden, yazılı kültürden halka aktarımında ve popüler yeniden üretiminde ağırlıklı rol üstlenmiştir. İslami aidiyetin ve referansların yeni milli devletin fikri-manevi sistemine transfer edilme sürecinde, savaş ve milli seferberlik ikliminin, dolayısıyla askeri pratiğin kurucu önemi olmuştur.⁴⁰ Milliyetçilik, ordunun modern örgütlenme sürecine girmesinin ardından kurum içinde gelişmeye ve güç kazanmaya başlamıştır. Ordunun milliyetçilik anlayışı modernleşme süreci içinde şekillenirken, ulusal kurtuluş savaşının ve Cumhuriyetin ilanının ardından son halini almıştır. Atatürk milliyetçiliği ya da bir başka ifadeyle resmi milliyetçilik, askerlerin içselleştirdiği milliyetçiliği özetlemektedir. Resmi milliyetçiliğin yeniden üretiminde silahlı kuvvetlerin rolü sadece sıkıyönetim ve askeri müdahale dönemlerindeki uygulamalarıyla sınırlandırılmamaktadır. Aynı zamanda ordu, bireye yönelik doğrudan müdahalelerde bulunmuş ve bu esnada resmi milliyetçiliğin tabanı da genişletilmeye çalışmıştır.⁴¹ Ordu, kendini Türk milli kimliğinin ezeli sürekliliğinin taşıyıcısı olarak temsil edişiyile de, etnisist-özcü bir milliyetçilik anlayışını yeniden üretmiştir. Atatürk’ün 1937’de söylediği “Ordumuz, Türk birliğinin, Türk kudret ve kabiliyetinin Türk vatansızlığının çelikleşmiş bir ifadesidir.” sözü milli kimliğin ve milli çıkarım ordudaki temsilini göstermektedir. Dillere pelesenk olmuş “Milletin bağrından çıkan Türk Silahlı Kuvvetleri” sözü de ordunun üstlendiği, milli varlığın ve kimliğin doğal temsilciliği misyonunun bir

³⁸ Tanıl Bora, “Ordu ve Milliyetçilik”, **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye’de Ordu**, Der: Ahmet İnel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004, s.163

³⁹ Ayşe Gül Altınay- Tanıl Bora, a.g.m., s.142

⁴⁰ Tanıl Bora, a.g.m., s.164

⁴¹ Serdar Şen, a.g.e., s.93

ifadesi olmaktadır.⁴² 1940'lı yılların yazarı olan Kadri Yaman da, ordu ile milletin bütünlüğünden bahsederken bu bütünlüğün gerekliliğini sıralamıştır. Kendi sözleri ile;

*"Türk ordusu, kadını ve erkeğe bütün Türk milleti demektir. Daima kuvvetli olmak için bu millet her sene yüz binlerce evladını kısaca ordu dediğimiz ve yalnız adının bile hudutsuz bir gurur ve heyecan kaynağı olduğunu bildiğimiz bu büyük okula, milli emniyet, milli müdafaayı, milli disiplini öğrenmek için gönderiyor... Türk ordusu Türkiye'nin yalnız emniyet vasıtası değildir. Türk milli, içtimai benlik duygusunu daima en yüksek derecelerde, daima uyanık tutan en büyük milli kültür ocağıdır. Bu büyük disiplin ve güven okulunu en müterakki, en bol, en mükemmel vasıtalarla teşhiz etmek birinci milli vazifemizdir."*⁴³

Kurtuluş Savaşı ortamında, köylüler arasında en yaygın ideolojinin din olduğu ve bu durumun yarattığı sorunlar anımsandığında, barış döneminde kısa sürede milliyetçiliğin halk arasında yaygınlaştığı ve sorunların çözüme kavuştuğu düşünülememektedir. Egemen ideoloji işlevi gören dinin⁴⁴ bizzat kendisi bile devlet kurumuyla ilişki içinde savaş etkene olabilmektedir.⁴⁵ Cumhuriyetin, mücadele ettiği ideolojiye karşı kazanacağı zafer aynı zamanda milliyetçiliğin güçlenmesi anlamına gelmiştir. Ordu, müdahaleleriyle resmi milliyetçiliğin yeniden üretilmesine katkıda bulunurken, bir yandan da tabanda gelişen bağlılık duygusunu- din ögesi- düzene eklemleyecek, dönüştürecek mekanizmaların yaratılmaması nedeniyle rejimle kitle arasındaki sorunlu ilişkilerin yeniden üretilmesine de katkı yapmıştır. Ulusal devletin kurulduğu dönem bir yana daha sonraki yıllarda bile köylülüğün sayısal gücünün fazla olması yeni rejimi önemli güçlüklerle karşı karşıya bırakmıştır. Köylüler arasındaki egemen ideolojinin etkinliği uzun yıllar

⁴² Tanıl Bora, a.g.m., s.170

⁴³ Kadri Yaman, *Yurt Müdafaasında Türk Gençliği*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938,s.36

⁴⁴ Din ile savaş arasında da güçlü bir bağ vardır. Cihat ruhunun aşılması ve şehitlik mertebesinin cennet ile ödüllendirileceği vurgusu bu bağlılığı anlatan esas hatlardır.

⁴⁵ Hikmet Özdemir, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Rejim ve Asker İlişkisi Üzerine bir İnceleme*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.19

boyunca kırılmamış, resmi milliyetçiliğin doğrudan etkileri kentli sınıflar arasında görülmüştür. Devlet, köylü kitlesine en geniş ve yoğun ulaşma şansını zorunlu askerlik sayesinde yakalamıştır. Modernleşmeci hattın Türkiye Cumhuriyetine bıraktığı mirası yok saymadan bir kenara koyarsak, yeni devlet/rejim her şeyden önce siyasal mücadelenin gereği olarak nüfusun ağırlıklı kesimi köylüler arasında en yaygın ideoloji durumundaki dinle karşı karşıya gelmiştir.⁴⁶

1930'ların Türkiyesinde eğitim yolu ile verilmeye çalışılan askerlik ruhu, var olan militarist algının bir göstergesi olmuştur. Okullarda askerlik eğitiminin verilmesi, onların yüklendiği kültür misyonu nedeniyle oldukça önemlidir. Askeri okullarda verilen askerlik derslerinin yanı sıra sivil okullarda da bu tarz dersler verilerek yurt çapında etkin bir "müdafaa" geleneği yayılmak istenmiştir. Ve sivil okullarda 1926 yılından itibaren askerlik dersleri konmaya başlanmıştır. 1935'te zorunlu hale gelen bu dersleri 1937- 1938 yıllarında kız öğrenciler için konulan dersler takip etmiştir. Dönemin düşüncesine göre *ordu nasıl bir okul ise, okul da bir ordudur*.⁴⁷ Yurt müdafaasının modern karakteri, yalnız okul gençliği ile değil bütün yurt gençliği ile ordu arasındaki bağların kuvvetle çekilmesini istemiştir. Özellikle II. Dünya Savaşına ilerleyen yıllarda askerliğin ve topyekûn savaşa hazırlanmanın gerekliliği Türkiye'deki militarist ruhu ayaklandırmış ve vatanseverlik duygularını harekete geçirerek savunma sanatına ağırlık verilmiştir. 1932- 1939 arası dönemde askere alınacak genç nüfusa ihtiyaç duyulmuştur ve asker sayısında artış olmuştur.⁴⁸ Bu da göstermektedir ki 1930'lu yılların Türkiyesi askerliğe hazırlık ve savunma konusunda devlet düzeyinde "gerekli önlemleri" alma gayreti içinde olmuştur.

⁴⁶ Serdar Şen, a.g.e., s.95

⁴⁷ Kadri Yaman, a.g.e.,s.40

⁴⁸ Ayşe Gül Altınay, *The Myth of the Military-Nation*, Palgrave Macmillan, USA, 2004, s.28

Üçüncü Bölüm

3. 1930- 1945 Arası Dönemde Değişen Savaş Algısı

3.1. Topyekûn Savaş

Binlerce yıl boyunca, dünyanın her yerindeki devletlerin tarihi, esas olarak savaş, savaşı gerçekleştiren çeşitli türden örgütlenmeler ve savaşın bedelini ödeyen çeşitli topluluklar arasındaki etkileşime bağlı bir akış göstermiştir.⁴⁹ Savaşın örgütlenmesi devletlerin karakterinde farklılıklar yaratırken devletlerin kuruluşu ve yıkılışı savaşlara bağlı bir seyir izlemiştir. Savaş ile çizilen haritalar tarihsel bir planda savaşın tanımını da beraberinde getirmiştir. Antikiteden günümüze savaşı tanımlayan düşünürler, dönemin koşullarına ve toplumsal psikolojiye yönelerek savaşı açıklamaya çalışmışlardır. Savaşın tanımı ile ilk kez Herodotos'un tarih yazımında karşılaşılmaktadır. Yunan şehir devletlerinin aralarındaki mücadeleyi kaleme alarak tarih yazımına başlayan Herodotos'un ardından Thucydides de bu mücadeleyi konu edinmiştir. Ancak Thucydides sadece topluluklar arasındaki mücadeleyi değil, bu mücadelenin ardında yatan insan tabiatına da değinmiştir. İnsanları savaşa yönlendiren etkenin korku, açgözlülük, kişisel çıkar ve hırs olduğunu öne sürmüş ve çıkarlar uğruna güç kullanmanın savaşın patlak vermesinde oynadığı role değinmiştir.⁵⁰ Bir asker olan ve savaşın bir hile ve aldatmacadan ibaret olduğunu söyleyen Sun Tzu'ya göre de savaşın beş değişmez kuralı bulunmaktadır. Bunlar; hükümdarın kurallarına uyulması ve gerekirse can feda edilmesini sağlayan ahlak kuralları,

⁴⁹ Charles Tilly, *Avrupa'da Devrimler 1492 - 1992*, Literatür Yayınları, İstanbul, 2005, s.37

⁵⁰ Deniz Ülke Arıboğan, *Kabileden Küreselleşmeye Uluslar arası İlişkiler Düşüncesi*, Mavi Ada Yayıncılık, İstanbul, 1998, s.37

mevzinin ölçülmesi, liderin kararlı ve bilgili oluşu, savaş alanındaki tehlikenin ve güveninin iyi hesaplanması ve savaşan birliklerin disiplin içinde olmasıdır.⁵¹ Antik dönemden itibaren gözlemlenen savaş ve güç kullanma arzusu insanlık tarihinin ana başlıklarına farklılaşan karakterlerde intikal etmiştir. Kabile mücadelelerinden şövalye saldırılarına, paralı askerlerden düzenli birliklerin kurulmasına değin devam eden bir seyir vuku bulmuştur. 19. yüzyıla gelinceye dek Machiavelli'den Hobbes'a pek çok düşünce insanı savaş ve mücadeleye yönelik bir yorum getirmiştir.⁵² Savaşın bir şiddet hareketi olduğunu ifadeliendiren Carl Von Clausewitz de *On the Nature of War* adlı eserinde savaşın tanımını ve etkilerini kaleme almıştır. Clausewitz'e⁵³ göre savaş, irademizi yerine getirmek için yaptığımız bir şiddet kullanımımızdır.⁵⁴ İktidarların güç kullanımlarını birbirlerine yöneltmeleri ile ortaya çıkan mücadele atmosferi, büyüme arzusunun bir tezahürü olarak kabul edilmiş ve savaşların kaçınılmaz bir sonuç olduğu gerçeğinden yola çıkılmıştır. Leibniz, devamlı barışın hüküm sürdüğü yerin ancak mezarlık olduğunu söyleyerek imparatorlukların ve devletlerin varlığını sürdürmede tercih ettikleri en kestirme yolun savaş olduğunun altını çizmiştir.⁵⁵ Savaşın tanımını tarihsel bir süreçte değişikliklere uğrayarak yapılmıştır. Fiziksel gücün ön planda olduğu savaşlardan teknolojinin ağırlık kazandığı savaşlara, dinin birincil etken olduğu savaşlardan ekonominin yönlendirdiği mücadele biçimlerine değin bir "gelişim" çizgisi içinde olmuştur. Araçlar ve tanımlar değişmiş olsa da savaşların ardında yatan güç kullanma arzusu varlığını baki kılmıştır.

⁵¹ Bkz. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 2006

⁵² Daha fazla bilgi için bkz. Deniz Ülke Arıboğan, a.g.e.

⁵³ Carl Von Clausewitz(1780-1831), Alman askeri teşekküllerini etkilemiş ve Almanya'nın savaş hazırlıklarının düşünsel temellerinde etkili olmuş bir isimdir.

⁵⁴ Carl Von Clausewitz, *On the Nature of War*, Penguin Boks, England, 2005, s.5

⁵⁵ Akt. Bertrand de Jouvenal, *İktidarın Temelleri*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.170

Savaş ile iktidar arasında yakın bir bağlantı vardır ve bu da Avrupa tarihinin değişmeyen özelliklerinden biridir. Bir ülkenin kaynaklarını arttırmak için diğerlerinden toprak alması, diğerlerini de, bozulan dengeyi düzeltmek için aynı yola gitmeye zorlamaktadır ve süreç, böylesi bir döngüsellikte devam etmektedir. Dolayısıyla savaşa hazırlık evresi barış döneminden başlamaktadır ve savaşların psikolojik yığınları bu dönemde oluşturulmaktadır. Topyekün savaş kavramının ortaya çıktığı 20. yüzyılda da teyakkuz hali belirli bir zümreden- ordudan- çıkarılarak bütün bir halk üzerinde hissettirilmiştir. Bu hissiyatın verilmesinde yönetenlerin cemiyet üzerindeki tecavüzü gözden kaçmamaktadır. İktidarın cemiyet üzerindeki müdahalesinin, o iktidara harpte bir avantaj sağladığına inanılmıştır. Buna örnek olarak da Almanya- Fransa savaşında (1870) Fransa'nın yenilmesinin nedeni gösterilmiştir. Fransa'nın asker bir devlet olup halkının beraberliği ve elindeki kuvveti uygulaması ile, nüfusu o dönemdekinin yarısı dahi olsaydı, dönemin Avrupa devletlerinden çok daha güçlü olacağına inanılmıştır. Halkına ancak belirli hususlarda müdahale eden bir iktidarın, harpçi potansiyelini belirli bir sınırın dışına götüremeyeceği, sınırları aşmak için o hususların ihtilalci bir kisveye bürünmesi ve kendisine yeni imtiyazlar tanınması gerektiği düşünülmüştür. Ve neticede savaşın, iktidarın güçlenmesi için faydalı olduğuna inanılmıştır.⁵⁶

I.Dünya Savaşı, kendisinden sonra gelen yıllar için bir hazırlık evresinin kapısını açmıştır. Bu savaşın ardından, savaş tecrübeleri sorgulanmaya başlanmış ve göze çarpan eksiklikler ile uygulanabilir yeni projeler düşünce sahasına eklenmiştir. I. Dünya Savaşı ile birlikte varolan savaş usullerinden topyekun savaş olarak adlandırılan ve cephe gerisindeki halkın savaşın içinde yer almasını gerektiren bir savaş stiline geçilmiştir. Halkın manevi kenetlenmişliğinin eksikliğinin, savaş yenilgisinde tayin edici rol oynamış olduğu yolundaki kanaat, I. Dünya Savaşındaki askeri

⁵⁶ Bertrand de Jouvenal, a.g.e., s.174

gerçekliğin yol açtığı derin sarsıntıyı yansıtmıştır. Tarihçi Michael Geyer'e göre 'şiddet kullanmaya hazırlıklı olmak ve şiddet kullanmak, cephe bölgeleri dışında, sivil bir toplumun yanı başında başvurulacak biricik ve nihai çareler değildi artık; olağanüstü karmaşık politik toplumsal, ekonomik ve askeri bir sürecin bütün bir halkı kapsamaya şarttı.'⁵⁷ Geleceğin savaşlarında halkın, sadece acemi asker ve silahlanma hizmetinde çalışanlar olarak savaşa katılmakla kalmayarak; bir yandan da savaş eylemine doğrudan hedef olarak terk edileceği göz önüne alınmış ve "total" dediğimiz bütüncü, "topyekûn", "her şeyi kapsayan", "dışta bırakmayan" anlamlarına gelen belirteç sözcük savaşın yeni tanımı olarak ortaya çıkmış ve II. Dünya savaşına ilerleyen yıllarda tüm Avrupa devletlerinde hâkim bir düşünceye dönüşmüştür. Savaşa yeni bir boyut getirilerek savaşın mekânı bakımından bir "devrim" yapılmış ve bu devrim cephe ve memleket ayrımını nasıl geçersiz kıldıysa da, savaşa fiilen savaşa düzleminden katılan "savaşçılar" ve "savaşçı olmayanlar" ayrımını da ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.⁵⁸ Feodalizmden başlayarak tarihin toplum ve siyaset çizelgesinde gözlemediğimiz savaşanlar-çalışanlar-dua edenler⁵⁹ sınıflandırması ortadan kalkarak savaşmak toplumun bir bütününe kaplar hale getirilmiştir. Topyekûn sözcüğü hem bir teşhistir hem de bir programın özelliğini göstermektedir. Askeri ihtiyaçların ilkece bitmek bilmez hale gelmiş olmalarından ötürü, topyekûnluk doktrinleri ortaya çıkmış ve toplumsal kaynakların savaş için hazırlanması ve bireylerin askerlik hizmetine her koşulda katılmaları anlamındaki retoriğin radikalliğiyle, başka hiçbir kavramda olmayan bir etki yaratılmaya başlanmıştır. Halkın askerlik bilgileri ile eğitilmesine özen gösterilirken olası savaş koşullarına karşı bir teyakkuz hali hâkim olmuştur. Devlet, harp

⁵⁷ Akt. Ulrich Bröckling, **Disiplin: Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001, s.300

⁵⁸ Ulrich Bröckling, a.g.e., s.301

⁵⁹ Bu ayrımın detaylı incelemesi için bkz. Leo Huberman, **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995

zamanında halka asgari hayat standardının gerektirdiklerini temin ederken, azami harp potansiyelini sağlamak için, bütün istihsal devlet tarafından planlanmalıdır. Böylece, bütün bir millet, devletin istediği gibi kullanabileceği bir harp silahı haline gelecektir. Milletın silahlı kuvvetlerle topyekûn özdeşleştirilmesi ilkin tecrübe mahiyetindeyken, savaşın sonlarına doğru politika haline dönüşmüştür.⁶⁰

3.2. Topyekûn Savaşın Türkiye Tezahürü

Topyekûn savaş fikri, Osmanlı/Türkiye gündemine 19. yüzyıl sonlarında Almanya ile yürütölmeye başlanan ortaklık vesilesi ile girmiştir. Helmut von Moltke, Erich Ludendorff, Liman von Sanders ve Comlar von der Goltz bu fikrin inançlı savunucularıdır. 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı ordusuna eğitim vermek amacıyla gelen bu askeri kişilikler topyekûn savaşı, dönemin düşünce adamlarına anlatmışlardır. Goltz'un topyekûn savaşa hazırlık ve askeri eğitim konusundaki düşünceleri hem ittihatçıların hem de Kemalistlerin toplumsal projesine ilham vermiştir. Ordudaki genç subaylar ve siyasi elitler topyekûn seferberlikten etkilenmiştir. CHP'nin 15. yıl kitabında savaşların yalnız ordular tarafından değil millet tarafından yapıldığı, bunun için de düzenli ve çabuk harekete geçilebilecek teşkilatlara ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.⁶¹

Topyekûn savaşın tarihin ilk dönemlerinde varolan kabile mücadelelerinin modern bir versiyonu olduğu ileri sürölmüştür. Bu dönemde savaşların, eli silah tutabilen bütün askerler kadınlar, çocuklarla birlikte her iki tarafın boğuşması halinde yapıldığı ifadelendirilmiştir.

⁶⁰ Bertrand de Jouvenal, a.g.e., s.183

⁶¹ Akt. Yiğit Akın, "Gürbüz ve Yavuz Evlatlar": Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim yayınları, İstanbul, 2004, s.141

Bunun nedeni de kabile içindeki her varlığın müşterek olması ve toplum hayatının tüm belirtilerinin toplu tek bir varlık olması şeklinde izah edilmiştir. Bu mücadelede her kişinin saadeti ve felaketi, akıbeti ve talihi kabilenin talihine ve akıbetine çözülmeyen bir şekilde bağlıdır. Bu nedenle kabilenin savaşı, onu teşkil eden ve o çerçeveye ait olan her uzvi varlık için bir var veya yok olma savaşı olarak kabul edilmiştir ve bu dönemin savaşların topyekûn savaş olma özelliğini tam manası ile karşıladığı düşünülmüştür.⁶² II. Dünya Savaşına ilerleyen süreçte değişen sadece savaş algısı değil bunun yanı sıra asker ve askerlik algısı da farklılık göstermiştir. *“Yalnız silah altında ve devletin bütçesinden beslenen insanlar değil; hepimiz askeriz! Hepimiz asker gibi yetişmiye; asker gibi düşünüp çalışmaya mecburuz. Yaşamakta bulunduğumuz devirde hiçbir memlekette artık asker-sivil diye bir ikilik farkı kalmamıştır.”*⁶³ sözleri dönemin askerlerini tanımlanmıştır. Bir milletin eli silah tutabilen insanların askeri teknik bilgiye malik olmaları da yeterli değildir. İstinasız olarak her kişinin fikri savunma gücüne ulaşmış ve ruhi çarpışma kabiliyeti elde etmiş olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Topyekûn savaşta her millet “canıyla başıyla”, “varı ve yoğu” ile milli savunma kuvvetlerinin ardında bulunmalıdır. Eskiden varolan cephe ve cephe gerisi, sivil halk ve muharip kıtalar gibi ayrılıklar ortadan kalkmıştır ve çarpışan iki ordu yerine iki millet geçmiştir. Bu nedenle de “topyekûn harpler sadece askerler tarafından yapılmaz; fabrikadaki işçi, tarladaki çiftçi ve çocukların başındaki anaların, her kişinin bu harpte herhangi bir asker kadar yeri ve ödevi vardır.”⁶⁴ Dönemin önyüzbaşısı Tahir Tipi'nin sözleriyle:

⁶² Bnb. Cemal Akbay, “İkinci Dünya Savaşının Karakteri “Topyekûn Harb”in Önemi ve Hazırlıkları Üzerinde Bir İnceleme”, *Askeri Mecmua*, Sayı 142, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1947, s. 57

⁶³ İstanbul Üniversitesi Talim Taburundan 5 Subay, *Erkek Okurlar: Yüksek Ehliyet ve Askerlik Dersleri*, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1943, s. 3

⁶⁴ Bnb. Cemal Akbay, a.g.m., s. 59

“Bugünkü harpler artık yalnız orduların sınırlarda çarpışması şeklinden çıkmış tamamen ulusların savaşmaları haline girmiştir. Bugün artık birbirine düşman olan iki ordunun yalnız başlarına çarpışmaları imkanı kalmamıştır. Bu nedenle zamanımızın en önemli harp silahı olan muzır düşman propagandasının bütün memleket içlerine yayılması; (sinir harbi ve karşılıklı propaganda) ve bir savaşın yalnız ordu ile değil ancak bütün ulusun yurt severliği ve utku imaniyle kazanılabileceği hususları bize, bir yurdun korunması için ulusların nasıl hazırlanmalarının lazım geldiğini öğretmeğe yeter.”⁶⁵

Topyekûn savaşın önemini ifadelendiren bu yazı, savaşın genel bir tanımı ve savaşta kullanılan teknikleri anlatmıştır. Total harp, devletin ve milletin maddi ve manevi bütün kuvvetlerini hazardan itibaren harp için hazırlamak ve harpte kullanmak olarak açıklayan bir başka yazıda ise bu savaşı yapabilmek için gerekli olan unsurları sıralamaktadır. En önemli unsur milletin bütün kaynaklarının orduya verilmesi ve ordu için çalışılmasıdır. Mühendis, mimar, kimyager ve sanatkâr laboratuvarlarında, muharrir, edip ve şair masalarında, öğretmenler genç dimağlar karşısında her şeyden önce vatan müdafaasını ve korunmasını sağlayacak çare, yazı ve fikirleri bulmalı ve yapmalıdırlar. Topyekûn harbi yapabilmek için, harp başladıktan sonra bütün ilim, fen ve sanat adamlarını ordu için ve ordu ile çalışması lazımdır. Maneviyatı tutacak yazılar yazılmalı, radyolarda kahramanlık destanları yayınlanmalıdır. Askere gitmeyen genç ve ihtiyar, kadın ve erkek, bütün halk bu uğurda çalışmalı, siper kazmalı, yol yapmalı, cephane taşımalı, evini açmalı, hükümetin her istediğini seve seve ve kolaylıkla vermelidir. Tüm bunlar yapılırken Milli Şefin İzmir’de 18 Mart 1942’de gençlere seslendiği “vatanseverlik ahlakın başında gelir” sözü unutulmamalıdır.⁶⁶

⁶⁵ Tahir Tipi, *Lise Kitapları Askerliğe Hazırlık II: Kızlar İçin*, Maarif Matbaası, Ankara, 1941, s.44

⁶⁶ Korg. M.İskora, “II.Cihan Harbinin Karakteristikleri”, *Askeri Mecmua*, Sayı 127, Askeri Matbaa, Ankara, 1 I.Kanun 1942, s.715

Savaşların sadece ordular ile değil halk ile gerçekleştiğinin bir ifadesi olan bu açıklamada, dönemselsel olarak savaş analizine geçilmiştir. I.Dünya savaşı ile II. Dünya Savaşı arasında bir kıyaslama yolu seçilerek halkın savaşa hazırlanmasının ne denli zaruri olduğu üzerine gidilmiştir. Bu konuda çarpıcı örneklerden bir tanesi de Genel Kurmay Başkanlığınca neşredilen *Askeri Mecmua*'nın⁶⁷ yazarları tarafından dile getirilen ve halkın savaşta ne denli elzem olduğunu anlatan demeçlerdir. İki Savaş arasındaki en önemli fark, savunma bakımından getirdiği yenilikte gizlenmektedir. Muharebe hattı ve savunma tesisleri bu savaşta arka yamaca alındığı ve savaşın cephe gerisine doğru ilerlediği fikri doğmuştur.⁶⁸ Savaşların uygulanış tarzı devamlı olarak değişiklik göstermektedir. Buna da başlıca etki eden husus yeni harp vasıtalarının meydana gelmesi olarak dile getirilmiştir.⁶⁹ II. Dünya Savaşının karakteristiklerinden en önemlisi de değişen teçhizattır ve en tesirli olanı da uçaklardır. Uçağın havadan, karadan ve denizden etki gücüne sahip olması ve tüm ulus üzerinde etkili olabilmesi, ulusun coğrafi sınırlamalarından kendisini ayırabilmesi bu özgürlüğü ona sağlamıştır. Dolayısıyla sadece sınır boylarını cephe kabul etmek ve düşünmek yetmemekte, uçakların her yerden memleket üzerinde bir taarruzu olacağı hesaba katılmalıdır. Önceki dönemlerde, savaşın etkilerinin cepheden gelirken varolan savaş algısında ileriden geriye ve geriden ileriye akisler yaparak hareketlendiği üzerinde durulmuştur. Modern savaş vasıtası olan uçaklardan atılan beyannamelerin, radyolarda yapılan konuşmaların, siyasi tehdit ve vaatlerin ülkenin en ücra bölgelerine tesir edebildiği ve

⁶⁷ *Askeri Mecmua*, 1882 yılında yayın hayatına başlayan ve üç ayda bir yayınlanmıştır. İçeriğinde askeri taktiklerden toplumsal hassasiyetlere değin pek çok konu bulunmaktadır. Dönemin askeriyeye mensup isimlerinin yazılarının bulunduğu dergi ücrete tabi olarak okuyucusuna ulaşmaktadır.

⁶⁸ Alb. Celal Alkoç, "İkinci Cihan Harbinin "Savunma"da yaptığı yenilik", *Askeri Mecmua*, Sayı 141, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Mart 1947, s.64

⁶⁹ Tğg. S.Aldoğan, "Modern Meydan Muharebeleri", *Askeri Mecmua*, sayı 120, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Mart 1920, s.1

maddi kuvvetler kadar etkili bir manevi cephe oluşturulmasını gerekli kılmaktadır.⁷⁰

Topyekun savaşın önemli bir özelliği de iş sahalarında uzmanlığı getirmiş olmasıdır. Gerek askeri meslek sahipleri gerekse sivil halk açısından her iki toplumsal zümrenin yapabilecekleri işler hususunda bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Askeri meslek sahiplerinin, doğrudan doğruya kendi sahalarına ait olmayan pek çok konuda bilgilenmek zorunda olduğu düşünülmüştür. Bunun dışında da her meslek grubuna milli savunmanın gereklilikleri ve gerektirdikleri üzerinde bilgilendirme yapılması amaçlanmıştır.⁷¹ Uzmanlaşacak zümreler barış döneminde seçilerek bu yolla savaş döneminde yaşanacak zorlukların önü alınabilecektir. Söz konusu olan ihtisaslaşmada kadınlara çok fazla görev düşmektedir ve hangi hizmetlerin kadınlar tarafından görülebileceğini her bakımdan inceleyip temin etmeye, kadın, çocuk, yardımcı ameleği yetiştirmeye ihtiyaç olduğu gözlenmiştir. II. Dünya Savaşında çocuk ve kadınlar büyük ölçüde iş gücüne katılmışlardır. Kadınlar; orduda, sivil savunmada, sosyal görevlerde, toplama işlerinde, endüstri ve ulaştırma işlerinde görev almışlardır.⁷² Barış zamanında hazırlanmanın bir diğer önemi de halkın kendisini “işe yaramaz hissetmesi”ni önlemektir. Özellikle askerden yeni dönmüş olan kişilerin içine girebilecekleri bu psikolojinin önüne geçebilmek için barış döneminde aktivite içinde olmak ve uğraşlar ile ordunun ve askerliğin arka planlara atılmasına mani olmak gerekmektedir. Barış döneminin uğraş alanı öylesine geniştir ki bu durumda savaş çok daha kolay görünebilmektedir. “*Asker için ve subay için savaş, barış zamanındaki ödevlerinin genişliğine ve türlülüğüne ve kendilerinden beklenen manevi ve fikri disiplinle kıyas edilirse, az çok bir*

⁷⁰ Yb. C. Çevik, “Topyekün Harpte Başkomutanlık”, *Askeri Mecmua*, Sayı 136, Askeri Matbaa, Ankara, 1 mart 1945, s.2

⁷¹ Bnb. Cemal Akbay, a.g.m., s.60

⁷² Bnb. Cemal Akbay, a.g.m., s.66

çocuk oyunudur.”⁷³ Barış zamanında bir ordunun hazırlanmış olmasının savaşlarda büyük başarıları da beraberinde getireceğine inanılmıştır:

“Bugünkü savaşların çarpışma tarzı olan topyekün savaşın sulh zamanında düşünülmüş, hazırlanmış ve idman edilmiş olması icabeder. Böyle yapılmadığı takdirde dünyaya ün salan veya salmak isteyen milletlerin uğradıkları acı akıbetlerle buna hazırlanan bir avuç milletin kendisinden çok üstün milletin kendisinden çok üstün milletlere karşı kazandığı büyük başarıları II.Dünya Savaşında görüyoruz. İtalya-Yunan savaşında bir avuç Yunanlının, imparatorluk hülyasına dalmış İtalyanlara karşı sağladığı büyük başarılarla olduğu gibi...”⁷⁴

Barış zamanında yürütülen diğer bir savaş türü de propaganda savaşı olarak tanımlanmıştır. Sinir savaşı- psikolojik savaş- fikir savaşı olarak da nitelendirilen bu savaş ile manevi bir güç kullanımı söz konusu olmaktadır. Bu savaşın amacı, ülkelerin kendileri için müspet, düşmanı için menfi düşüncelerin yayılmasına uğraşılmasıdır. Propaganda savaşının barış döneminin olmadığı kabul edilmiş ve bu yöntemin gizli, kaynağı meçhul ve belirsiz bir “zehir” olarak akması tercih edilmiştir. Propaganda savaşının hedefleri vardır. Bunlar; insanların milletine, ordusuna, şeflerine itimadı kırmak; diğer milletin üstünlüğüne inandırmak; şahısları mağduriyetine inandırmak ve öteki milletlere fena göstermektir.⁷⁵ Savaştan çok önce başlatılan manevi kuvvetlerin savaşı, milletin moralini sarsmak ve çökertmek için özellikle seçilmiş etkili bir yoldur. Bu maksatla izlenecek olan yol aşağıda belirtilmiştir:

“Propaganda harbi hazırlık sahasında: düşman milletin ahvali ruhiyesini tetkik edeceğiz, kütlesi dahilinde taraftarlar temin etmek mümkün olup olmadığını araştıracağız. Hükümetine itimatları zayıf olan ve kolaylıkla bozulabilecek teşkilleri bulup bunlara müsait sahalara yaratmak imkanlarını arayacağız...Eğer düşman memlekette akalliyetler varsa bunları elde etmeğe çalışacağız...Halk mutaassıp ise din ihtilalleri

⁷³ “Barış Zamanında Ordu”, Revue Militaire Suisse'den çeviren Bnb. Refik H. Tulga, **Askeri Mecmua**, sayı 141, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Mart 1947, s.86

⁷⁴ Bnb. Cemal Akbay, a.g.m., s.59

⁷⁵ Bkz. Veysel Ünüvar, **Askerlik Bilgisi: En Yeni Esaslara göre Mektepler ve Halk için Yazılmıştır**, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937

çıkarmak için tahrikat yapacağız. Muhalif matbuatı bol para vermek suretile satın alacağız. Sanayi, hayır müesseseleri, mektepler, iktisadi müesseseler açarak düşmanın fikir ve maneviyatına bütün kuvvetimizle taarruz edeceğiz... Bunun neticesi; düşman milletin kütlesi arasına hoşnutsuzluk sokulmuş, milli birlik parçalanmış olacak, dahili teşkilatta dağınıklıklar, intizamsızlıklar meydana gelecek. Cepheden sıvışmalar, firarlar baş gösterecek ve nihayet o memlekette ihtilal temin edilmiş olacaktır.”⁷⁶

Topyekûn savaş ile birlikte ortaya çıkan psikolojik savaş ve propaganda insan unsurunu temel hedef aldığı için mücadele edilmesi en güç savaşlardan biridir ve müdafaası en zor savaştır. Bu savaşın, yukarıda ifadelendirildiği üzere, kendine özgü bir sevk ve idare sistemi vardır. Ancak usulleri tamamen gizli tutulmalıdır. Savaş alanlarında değil toplumun bütününe işlenerek manevi gizli ordularla yapılması gerekli görülmüştür. Bu gizli ordu, Beşincikol adı altında nitelendirilmektedir. Beşincikol faaliyetinin İspanya iç savaşından bu yana varlık gösterdiği ifadelendirilmiştir. Her ülkede farklı isimlerle tabir edilen bu teşkilatlanmanın, Birinci Dünya Savaşından mülhem olarak büyük kadrolar halinde teşkilatlandırıldığı ve İkinci Dünya Savaşında da tamamen ilmi ve teknik bir mahiyet kazanarak, gizli bir ordu halinde silahlı kuvvetlerle işbirliği yaptığı üzerinde durulmuştur.⁷⁷

Psikolojik savaş çift yönlüdür: Taarruzi ve tedafüi. İlk amaç düşmanın manevi kuvvetlerini sarsıntıya uğratmakken, diğer amaç ise düşmandan gelebilecek tehlikeli düşüncelere karşı ulusa seslenebilmektir. Taarruzi hususlar ne denli önemli ise tedafüi unsurlar da o denli önemli olabilmektedir. Taarruzun en önemli yöntemi olan propaganda, ülkenin hayatiyeti bakımından tehlikesiz sınıf ve zümrelere hücum etmekten ziyade faal rol oynayan öğretmen sınıflarına, lise ve yüksek öğretim

⁷⁶ Yzb. H. Ezgeç, “Propaganda Harbi”, *Askeri Mecmua*, sayı 123, Askeri Matbaa, Ankara, 1 I.Kanun 1941, s.883

⁷⁷ Bnb. Nevzat Gökeri, “Psikolojik Harp”, *Askeri Mecmua*, sayı 143, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1947, s.80

gençliğine, ülkenin inzibat ve asayiş mekanizmasına saldırmayı etkin görmüştür.⁷⁸ Bunun yanı sıra savaşın güç şartlarında yaşayan halkın psikolojisine çok dikkat etmek gerekmektedir. Toplumun, hisleriyle düşünürlerse mukayese etmekten çok inanacakları, kulaklarına fısıldanan fikirlerden yalnız kanaatlerine uygun olanları benimseyecekleri ve aykırı olanlar üzerinde durmayacaklarının altı çizilmiş, bu kritik savaş durumlarında ispat eden nutuklar yerine telkin edenleri, inandırıcılardan ziyade tahrik edenleri dinleyeceklerinden ötürü ciddi bir toplumsal müdafaa politikasına ihtiyaç duyulacağı belirtilmiştir.⁷⁹ Düşman taraf da ülkenin ruh ve fikirlerini kendi isteklerine göre “zehirleyebilmek” için her çareye başvuracaktır. Yurtta, özellikle “zayıf bünyeli” olanlar ve “kanı o ulus kanından olmayanlar” kolaylıkla bu tuzağa düşebileceği gibi, bazen şahsi menfaatlerini ilk planda gören “vatansız” ve “mühim mevki”de olanları da avlayabileceklerdir.⁸⁰ Ulusun zayıf bünyeli unsurları kadınlar olarak kabul edilmiştir ve kadınların barışı savaşa tercih etmesi böylesi bir tanımlama içinde yer almalarına neden olmuştur. Dönemin düşünsel ikliminde gelecek savaşların neferlerini yetiştirecek olanların anneler olduğunun altı çizilmiş ve dolayısıyla annelere verilecek harp terbiyesi ile mücadelelerden iyi neticeler alınabileceği ifadelendirilmiştir. Bu nedenle ana kucağından itibaren anneler çocuklarına zafer ninnileri söylemeli ve zafer türküleri ile kahramanlık duygusu yaratmalıdır. Annelerin bu duyguyu verebilmesi için aşağıdaki milli duyguları beslemesi gerekmektedir:

*“-çocuğum; mücadelecı olacak, ona kuvvetli ve yarar bir süt verebileyim
-çocuğumun sıhhat ve gürbüzlüğünü temin edecek bir bakım şartı temin etmeliyim*

⁷⁸ Bnb. Nevzat Gökeri, a.g.m.,s.79

⁷⁹ Bnb. Nevzat Gökeri, a.g.m., s.84

⁸⁰ Özyb. Hakkı Atıl, “Gelecek Harplere Hazırlık”, *Askeri Mecmua*, sayı 130, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1943, s.348

-çocuğumu ufak tefek rahatsızlıklara, hava cereyanlarına mukavemet edebilecek bir bünye sahibi olmasını temin etmeliyim... ”⁸¹

Savaşın sosyal bir hadise olarak kabul edilip ebedi olduğu ve insanlık var olduğu müddetçe yaşayacağı, savaşı göze almayan ve onu benimsemeyen ulusların yaşamasının mümkün olmadığını⁸² hakim bir düşünce olduğu dönemde savaş için talim ve terbiye sadece kadınlar için değil tüm ulusun fertleri bir savaş eğitimi olarak düşünülmüştür.⁸³ Dönemin harpleri “eskisi gibi yalnız orduları değil, bütün bir düşman memleketini ve milletini itti haz ettiğine göre; artık yediden yetmişe kadar erkek ve kadın herkesin, beden en ve firken askerliğ e hazırlanmış olması”⁸⁴ lazımdır. Devlet harp terbiyesinin gayesinin, devletin harbe hazırlık derecesi tamamlaması olarak ifadelendirilmiştir. Erkek, kadın, çocuk, ihtiyar olarak milletçe kavranılmış olması icap eden bu hazırlığın en önemli basamağı “vatan için yaşanı ldığını” ve “vatan için ölmeyi” şuur ve vicdanlara mal etmekle temin edilebilecektir.⁸⁵ Buradaki “vatan” kelimesinden maksat “harp gayesi”dir. Hazırlık evresi aile, okul ve meslek terbiyelerinden oluşarak bir aşamanın terbiyede oynadığı rol hesap edilmiştir. Bu üç aşamanın birbirine ayarlanmış ve perçinleşmiş milli bir terbiyeye dayanarak planlaştırıldığı takdirde güdülen insan kü tlesinden istifade edilebileceği, aksi takdirde yalnız ordu camiası içinde bir ferdin alacağı milli terbiyenin kopuk ve noksan olacağına işaret edilmiş, örnek olarak da Almanya, İtalya ve Rusya’daki terbiyenin de benzer aşamalardan geçtiği belirtilmiştir.⁸⁶ Aile çocuğun eğitiminde birincil önemdedir ve harp eğitiminin sağlam temellerde vücut bulması için çocuğun aileden başlayarak “yoğrulması” gerekmektedir. Bu

⁸¹Yzb. Nüzhet Bulca, “Harp Terbiyesi”, **Askeri Mecmua**, sayı 124, Askeri Matbaa, Ankara 1 Mart 1942, s.77

⁸² Özyb. Hakkı Atıl, a.g.m., s.344

⁸³ Söz konusu eğitimin okullarda yürütülen ayağı için bkz. Eğitim Bölümü

⁸⁴ Cahit Çaka, “Ordu Dışındakilerin Talim ve Terbiyesi”, **Askeri Mecmua**, Sayı 125, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1942, s.337

⁸⁵ Yzb. Nüzhet Bulca, “Milli Seferberlik ve Topyekun Harp”, **Askeri Mecmua**, Sayı 122, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1941, s. 630

⁸⁶ Özyb Hakkı Atıl, a.g.m., s.348

devrede çocuğun çok seveceği oyuncaklar, erkek için lastik top, at, kılıç, tüfek, gemi, tayyare, top; kız için yumak, bebek, dikiş makinesinin bulunması gerektiğine işaret edilmiş ve İtalya'da söz konusu tarihten on beş sene kadar önce, her erkek evladı olan aileye devletçe bu çeşit oyuncakların hediye edildiği ifadelendirilmiştir.⁸⁷ Aile terbiyesinden sonra gelen okul terbiyesi ile milli bütünlük, milli gurur ve milli tarih gençlere verilebilecektir. Okul terbiyesi ile gençlik milli olmak vasfını kazanabilecektir. Okulda olmayan gençlik için bu terbiye yerini köy harp terbiyesine bırakacaktır.⁸⁸ Modern devletlerde ulusun fertlerini milli terbiye etrafında toplamaya yarayan kuruluşların önemine dikkat çekilerek, bu ve benzeri teşekküllere Türkiye'de ne denli ihtiyaç olduğuna işaret edilmiştir. Çünkü millet savaşa hazır olmadıkça memleketin savaşa hazırlanmak işlerine geçmesi "binanın temeli yapılmadan çatısını ikmal etme"ye benzeyecektir.⁸⁹ Bu nedenle savaş hazırlıklarına yediden yetmişe tüm ulusun fertleri katılmalıdır ki "yaratılıştaki asker olarak doğan" ve "on binlerce senelik şerefli bir maziye malik olan Türk milleti" nin, "milletler arasında layık olduğu ihtiram mevkiini-dünya durdukça- işgal etmesi" sağlanabilsin.⁹⁰

Topyekûn savaşta muvaffakiyeti getiren en mühim unsurlardan birincisi milletin harbe hazırlanması iken bir diğeri de bu milleti yönlendiren "başkomutan"lardır. Önceki savaşlar "muvasalanın uzunluğu, haberleşme vasıtalarının azlığı ve silahların bugünkü kadar çabuk netice alamayışından savaştan memleketin bir bucağında kendi muhiti içinde yanar kavrulurdu ve münhasıran ordu tarafından"⁹¹ yapılırdı. Bu savaşlarda halkın vazifesinin orduyu arkasından ve ardı sıra

⁸⁷ Yzb. Nüzhet Bulca, a.g.m., s.78

⁸⁸ Yzb. Nüzhet Bulca, a.g.m., s.79

⁸⁹ Yzb. Nüzhet Bulca, "Milli Seferberlik ve Topyekun Harp", *Askeri Mecmua*, Sayı 122, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1941, s. 633

⁹⁰ Cahit Çaka, a.g.m., s.344

⁹¹ Yb. C. Çevik, "Topyekûn Harpte Başkomutanlık", *Askeri Mecmua*, Sayı 136, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Mart 1945, s. 1

kuvvetlendirmek olduğunu önceki sayfalarda ifadelendirilmiştir. Ancak burada millet ve orduyu bir araya getiren kumandanların rolü oldukça önemli kılınmıştır ve “Büyük Fredrik, Napolyon ve Atatürk” bu gibi komutanların belli başları olduğu dönemin yazarlarınca sıklıkla dile getirilmiştir. Bunun başlıca nedeni savaşın akıbetini bilmeleri ve savaşın bütün milletin katılımı ile kazanılacağını sezebilmiş olmalarıdır.⁹² Topyekûn harpteki başkomutanlığın diğer zamanlardaki başkomutanlıktan farklı olduğu savunulmuştur. Yeni başkomutanların özellikleri:

“Topyekûn harpteki başkomutanlık yalnız orduların sevk ve idaresini ilgilendiren eski anlamdaki başkomutanlıktan büsbütün başka bir şeydir. Yeni başkomutan bir kuvvetin başı değil, harpte kullanılmaya elverişli bütün kuvvetlerin birleştiricisi ve nazımıdır. Bu itibarla bir ilim ve sanat adamı olmaktan ziyade bir idare ve otorite adamı vaziyetindedir. Bütün meslek ve sınıfların hepsinde müşterek tesiri olan tam salahiyyet ve mesuliyet genel bilgi, görüş, anlayış, mukayese ve muhkeme, buluş ve karar bugünkü başkomutanlığın ilim ve sanat üzerine mücehhez bulunacağı şeyleri teşkil eder.”⁹³

Komutanın sevk ve idare üstünlüğünü temin eden üç unsurdan birincisinin bedeni kuvvet ve ikincisinin fikri kuvvet olduğu vurgulanmıştır. Bu iki unsurun önemi, M.Kemal’in Türk ordusu için söylediği sözler ile pekiştirilmiştir. M. Kemal’in “*şimdiki harplerin esasını da eskiden olduğu gibi şahısların maneviyatı teşkil eder; fakat bu maneviyat ilim üzerine müesses olursa sarsılmaz.*”⁹⁴ sözleri, ilim ile kuvvetlendirilmiş yüksek maneviyatın önemini anlatmada etkili olmuş ve savaşta ilim ile maneviyatın bir bütün halinde varlık göstermesinin teminine çalışmıştır. Üçüncü unsur ise manevi kuvvettir ve savaşta askerin canını feda edebilmesi, cesaret ve karakter yüksekliği söz konusu manevi kuvvetin getirdiği ahlaka ve onun yüceliğine bağlanmıştır.

⁹² a.g.e., s.2

⁹³ C.Çevik, a.g.m., s.4

⁹⁴ Alby. Vahit Aykor, “Üstün Kuvvetlere Karşı Koymanın Sırrı”, *Askeri Mecmua*, Sayı 121, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1941, s. 280

Düşman karşısında “soğukkanlılık, azim ve cesaret gösteren subay” kıtayı beraberinde sürükleyecektir.⁹⁵ Asker sınıfın sivile vereceği değerlerin dışında ordu da kendi içinde bir programa göre hareket etmeli ve savaşa hazırlanmada en az muvaffakiyetsizlikle karşılaşmalıdır. Bu nedenle ordu içinde de talim ve terbiye önemlidir. Bu doğrultuda üstlerin astlarına öğretmek ve vermek zorunda oldukları hususlar vardır ve şöyle sıralanmıştır:

*“-itimat, ruh sükuneti, neş'e, dolayısıyla de arzu
-iyi bir program
-onları talim ve terbiyeden gayri işlerle meşgul etmemek, şahsan hazırlanmak ve
birliğini yetiştirmek için bol zaman
-en azami imkan derecesinde müdahale etmemek ve onlara büyük
salahiyet.”*⁹⁶

Burada önemli bir nokta, askeri hiyerarşinin varlığına rağmen astlara sorumluluk verilmesine alıştırılmasıdır. Bunun da nedeni olası bir savaşta harekete geçmek için üstlerinden emir almayı beklemek hezimete yol açabileceğidir.

3.3. Milli Müdafaa ve Milli Seferberlik

Savaş kavramında değişen anlam farklılaşması, savunmada da benzer bir süreci getirmiştir. Topyekûn savaşla birlikte topyekûn bir savunmaya, milli bir müdafaaaya doğru yol alınmıştır. I. Dünya Savaşından sonra gelişen milli müdafaa politikasına, müdafaa hürriyetine sahip her milletin katıldığı düşünülmüştür. Savaşın içeriği iyi bilinmelidir ki müdafaa kuvvetleri o denli kuvvetli olabilsin ve mücadele edebilsindir. Dolayısıyla savaş, müdafaa politikaları için tek ve şaşmaz bir imtihan

⁹⁵ Alby. Vahit Aykor, a.g.m., s.287

⁹⁶ Yzb. Ali Zeki Yalçımsü, “Üst Komutanlara talim ve terbiyede düşen vazifeler”, *Askeri Mecmua*, Sayı 133, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1944, s. 166

olarak kabul edilmiştir.⁹⁷ Savaş, milli müdafaa politikalarına göre yeniden tanımlanmıştır. Bu tanıma göre savaş bir müdafaa politikasıdır ve barış ile savaş arasındaki sınır ortadan kalkmaya başladıktan sonra harp daha ziyade müdafaa politikası olmuştur. Ve devam eden tanımda savaş ile barışın hedeflerinin aynı olduğu ve sadece hedefe ulaşmadaki araçların değiştiği yazılmıştır. Bu araç da silah kullanımındır, silaha başvurulmadan yurdu ve milleti koruma politikası ile silahlı koruma metodu.⁹⁸

Milli müdafaa söyleminde “kan” vurgusu dikkati çekmektedir. Bunun nedeni ise kan ile millet arasında özdeşlik kurduğu iddia edilen dönemin hakim ırkçı anlayışıdır. Milli müdafaa gereğince kanın tekessür ettirilmesi, çoğaltılması, temel hedeflerden biridir. Çünkü kan’ın kıtlığı, müdafaada en fazla zarar veren ögedir. Müdafaada korunacak olan vatan toprakları, bu politikayı besleyecek kana kaynaklık eden toprak olacaktır. Kansız savaşlar toplumu miskinleştirmektedir ve kesin sonuç vermediklerine inanılmıştır. Çünkü onlar, yeni bir sulh temeli yaratma kuvveti olmayan, sözde muharebeler olarak algılanmıştır.⁹⁹ Ruhça ve bedence sağlam insanlar isteyen cephe, daha da önemlisi ahlaklı, disiplinli ve millet uğruna kendini feda etmeye hazır insanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü “ben” değil “biz”in varlığının ne derece önemli olduğu işlenmiş ve milli vazifenin fedakârlıkla dolu olduğu vurgulanmıştır. “Hiç kimse kardeşleri için hayatını feda eden insandan daha büyük olamaz.”¹⁰⁰ sözü ile ölümün kutsallığı zihinlere nüfuz etmiştir. Böylesi despotik yapılanmada bedenler vatana aittir. Ülkenin fertleri o bedeni ve kanı vatan uğruna yaşatmasını ve gerekirse sonlanması sağlayacaktır. Dolayısıyla fertlerin yaşama ilişkin her

⁹⁷ Muhlis Nadas, *Milli Müdafaa Politikası*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1945, s.9

⁹⁸ Muhlis Nadas, a.g.e., s.91

⁹⁹ Muhlis Nadas, a.g.e., s.84

¹⁰⁰ Muhlis Nadas, a.g.e., s.32

nüveleri aslında devletin hizmetindedir. Bunu en iyi açıklayan ifade ise, Askeri Mecmuanın her sayısının giriş sayfasında yazan dizelerdir:

*“sakın hakkım var deme;
hak yok, vazife vardır!
hak milletin, şan onun,
gövde senin, can onun,
sen öl ki o yaşasın
dökülecek kan onun...”* Ziya Gökalp

Can vermek kutsal bir vazife olarak en yüksek mertebede bulundurulurken, diğer taraftan da mücadele etmeden ölmenin bir intihardan farksız olduğuna işaret edilmiştir. Ölmek önemli ancak yeterli bir fedakârlık olamamaktadır. *“Hiç olmazsa, iki düşmanı öldürmeden veya yararlı bir iş yapmadan öleceklerin”*¹⁰¹ memlekete faydalı olmaktan çok zararlı olduğu ifadelendirilmiştir. Bu nedenle ilk olarak memlekete yararlı olmak için mücadele vermeli ve bu mücadele esnasında ölümle karşılaşılırsa da bundan korkulmaması en büyük vazifeşinaslık örneğini oluşturacaktır.¹⁰²

Müdafaayı yapacak olan halk, ordu himayesinde bütünleşmelidir. Ordunun ülke savunmasında ne derece önemli olduğu inancı, halkın da askeri bir alet halinde cisimleşmesi gerektiğini ve aksi takdirde savunmada bir gelişmenin gerçekleşmeyeceği inancını beraberinde getirmiştir. Devlet-millet ve ordu tek bir elden ve tek bir hedefe doğru sevk ve idare edilmelidir. Bu hedefe doğru azimle ilerlenmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde azim ve iradesiz bir fikrin değersiz olabileceği gibi fikirsiz bir azim ve irade de tehlikeli olacaktır.¹⁰³ Askerlik ile siyasetin tek bir koldan yürütmesi halka savaş bilincini

¹⁰¹ Cahit Çaka, a.g.m., s.338

¹⁰² Benzer bir militarist anlayış Japonya’da da gözlenmektedir. İzolasyon döneminden çıkan Japonya’da ölümün kutsandığı bir eğitim askerlere verilmeye çalışılmıştır.

¹⁰³ Yb. Cevdet Çulpan, “Üstün Kuvvetlere karşı Muharebe ve Maneviyat”, *Askeri Mecmua*, Sayı 116, 1 Mart 1940, s. 147

aşılarken aynı zamanda galip gelme azmini ve iradesini verecektir. Bu nedenle bu iki oluşum arasındaki ilişkiye dem vurularak öneminin altı çizilmiştir.

Bütün bir ulusu kaplayan topyekûn savaş anlayışı, halkın savaş ve onun gerekliliklerine uymasını da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda ehemmiyet gösterilen husus, ulusa savaş zamanında düşen “milli seferberlik” hazırlıklarının da öğretilmesidir. Yapılan tanımla milli seferberlik:

“Genel ve özel devlet kurumlarıyla bunlara bağlı dairelerin ve bütün yurttaşların yurdun korunması bakımından harp için hazırlanmalarına (milli seferberlik) denir.”¹⁰⁴

Milli seferberlik farklı türlere ayrılmış. Ekonomik seferberlik, zirai seferberlik gibi türlerinin arasında en önemli olanı manevi seferberliktir. Manevi seferberlik içine casusluk ve propaganda girerek barış zamanında düşmanı zarara uğratmak, gerektiğinde bütün hükümet adamlarını öldürmek pahasına, esas gayedir.¹⁰⁵ Düşmanı yok etmek ve eldeki imkanlarla düşmana karşı üstünlük kazanmak savaş tarihinin değişmeyen kuralı olarak kabul edilmiştir. Ülkeler “ferden üstünlük, sevk ve idarede üstünlük, harp silah ve vasıtalarında ve malzemede üstünlük, teşkilatta üstünlük, millet ve memleketi harbe hazırlamakta üstünlük, kütleler arasında harbe hazırlanmak ve harp gayeleri etrafında birleşmede üstünlük”¹⁰⁶ olarak sıralanan bu üstünlüğü temin etmek ve bu duyguyu

¹⁰⁴ Tahir Tipi, *Askerliğe Hazırlık- Kızlar için : Lise Kitapları I*, Maarif Matbaası, Ankara 1942, s.44

Burada da gözlendiği üzere, milli seferberlik, topyekûn savaş ve milli müdafaa politikalarının ve tanımlarının arasında derin bir çakışma vardır. Bu durumun en büyük nedeni ise değişen savaş yapısının özümsemesini sağlamaktır ve halkın her anlamda – ekonomik, sanayi, manevi- savaşa hazır olmasını temin edebilmektir. Çünkü gerek milli müdafaa gerekse milli seferberlik, ülkede yaşayan fertlerin zihinlerinde başlamaktadır ve ne kadar çok vurgulanırsa o kadar çok ihtimam gösterileceği anlayışı hakimdir.

¹⁰⁵ Tahir Tipi, a.g.e., s.47

¹⁰⁶ Yzb. Nüzhet Bulca, “Milli Seferberlik ve Topyekûn Harp”, *Askeri Mecmua*, sayı 122, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1941, s.630

yaratabilmek için halk üzerinde belirli politikalar uygulamak zorunda bırakılmıştır.

Dördüncü Bölüm

4. 1930- 1945 Arası Dönemde Eğitim ve Askerlik

4.1. Eğitimin Askeri Niteliği

Eğitim politikaları, devletlerin ideolojik ve ekonomik koşullarına göre belirlenmekte ve geleceklerinin birer teminatı olarak kurgulanmaktadır. Konjonktüre de bağlı olarak kendine bir şekil veren eğitim anlayışı, resmi ideolojinin kuşaklara taşınmasında önemli rol oynamıştır. Öğrencilere ve öğretmenlere düşen görevlerin yeniden tanımlandığı eğitim müfredatlarında öğretmenler, sadece bilgi taşıyıcısı değil aynı zamanda ideolojinin genç beyinlere aktarımını sağlayan kişiler olarak tasavvur edilmiştir. Öğrenciler de bu ideolojinin geleceğe intikalinde vazgeçilmez bir rol oynamaktadırlar. Eğitim müfredatlarında yer alan pek çok dersin içeriği, söz konusu amaca hizmet etmek üzere hazırlanmıştır. Eğitimin önemi ve taşıdığı misyon uluslaşma aşamasındaki her topluluk için öncelik teşkil etmiştir. “Milli değerlerin” çocuklara ve gençlere aktarılmasında devletin ideolojik aygıtı rolünü üstlenmiştir. Tarih, coğrafya, medeni bilgiler ve edebiyat derslerinde vatanın yeknesaklığı ve yüceliği düşüncesi konuların içinde işlenen temel düşünce olurken yurdun savunması ve tehlikelerden uzakta tutulması için gerekli hazırlıkların yapılması askerlik ve spor derslerinde işlenen temalar olmuştur. Kuruluş dönemi eğitim yapısı, bağımsız ve güçlü bir ulus yaratma projesi ile yola çıkmıştır. Bu amaçla vatan savunmasının fiziksel ve düşünsel neferleri olarak çocuklara ve gençlere büyük “ödevler” düşmektedir.

Osmanlı İmparatorluğundan genç cumhuriyete değin izlenen eğitim politikalarında, yukarıda bahsi geçen anlayış varlığını hissettirmiştir. Milliyetçilik dalgasının imparatorluk sınırlarını tehdit etmesiyle başlayan reform hareketleri, eğitim alanında öncelikli olarak kendini göstermiştir. Sınırların korunması, imparatorluk sınırları içinde yaşayan gayrimüslim toplulukların ayrılık taleplerini en aza indirmek ve güçlü bir yapılanma olmanın şartının askeri açıdan kuvvetli olmaktan geçtiği inancı yeni okulların niteliğini belirlemiştir. Osmanlı'da devlet eliyle açılan okullar, askeriyeler ile görülmeye başlanmıştır. Tanzimat öncesi yenileşme dönemi boyunca kurulan okullar sadece askeri okullardır. Ordu ve askeriyenin yenilenmesinin bir zaruret noktasına gelmesi, savaş ile uluslaşma arasında kurulan ilişki ile bağlılık göstermektedir. Açılan askeri okulların yanı sıra Almanya'dan davet edilen subaylar ve yurt dışına askeri eğitim için gönderilen öğrenciler durumun önemini anlatan gelişmeler olmuştur. Askeri okulların yanı sıra ilk ve ortaöğretim programlarında değişikliklere yer verilerek yeni bir yapılanmaya doğru gidilmiştir. Tanzimat döneminde yapılan ve 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilk defa ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim olarak ayrıntılı bir plan yapılmıştır. Çocuklardan ve gençlerden başlayarak halkın eğitimine ağırlık verilmiştir. Eğitime verilen bu önem İttihat ve Terakki döneminde artmıştır.¹⁰⁷

Türkiye'de eğitim anlayışının felsefi olarak gelişmesi ve eğitim sisteminin kurumsal yapısının şekillenmesi, Türkiye toplumunun tarihsel-toplumsal değişme ve dönüşme dinamikleriyle çok yakından alakalıdır.¹⁰⁸ Türk Milli ideolojisi 1920li yıllarda şekillenmiştir ve temel mantığı, yeni kuşakların devlete sadık olmaları ve bütün yabancı ve düşman düşünce akımlarına karşı mücadeleye hazır hale gelmeleridir. Bu ideolojiye göre ulusların birbirlerine karşı sürekli ve müthiş mücadelesi

¹⁰⁷ Fatma Gök, "75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet", **75 Yılda Eğitim**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998, s.4

¹⁰⁸ a.g.e., s. 4

dünyanın temel gerçekliğidir ve çocuklarına ve gençlerine bu mücadelenin zorunluluğunun bilincini aşılammayan uluslar yaşama hakkını yitirmişlerdir. Bu nedenle, “kendimizin olmayan ve kendimiz için olmayan” bütün düşünce akımlarına karşı uyanık durmak ve savaşmak, eğitim politikasının temelini oluşturması gereken mutlak bir zorunluluğu oluşturmuştur.¹⁰⁹ Ağustos- Ekim 1923 tarihli parti programında da belirtildiği üzere maarifin amaçları içinde öncelikli olanın, çocukların talim ve terbiyesi, ikincisinin de halkın talim ve terbiyesi olduğu vurgulanmıştır. Bu talim ve terbiye okullar aracılığı ile verilecektir ve bu nedenle öğretmenlerin eğitilmesi de kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya konmuştur.¹¹⁰ 1923’te Maarif Vekâletince valiliklere bir genelge gönderilerek eğitim kuruluşlarının ve görevlilerinin, halka yönelik eğitim etkinlikleri düzenlemesi istenmiştir. 1926’da İlköğretim Genel Müdürlüğü içinde Halk Terbiyesi Şubesi kurulmuştur.¹¹¹ 1932’den itibaren kurulmaya başlanan Halkevleri ve Halkodaları, yaygın eğitim konusunda projeler hazırlayan kurumlar olmuştur. 1938- 1939 yılından başlayarak köy erkek ve kadın kursları açılmış, köylülerden gönüllü olanlara mesleki alanlarda bilgi ve beceri kazandırılmaya çalışılmıştır. 1942yılında çıkarılan Köy Enstitüleri ve Köy İlkokulları Teşkilat Kanunu, halk eğitimini, Köy Enstitülerinin ve köy ilkokullarının asıl görevleri içine koymuştur.¹¹²

Eğitimin ulusallaştırılmasında ve yaygınlaştırılmasında bir dizi uygulama gerçekleştirilmiştir. Tarih ve dil konularında belirlenen strateji, Latin harflerinin kabulü, kadınların eğitimine verilen önem, karma eğitim uygulamaları, köye yönelik öğretmen yetiştirme girişimleri eğitim politikalarının temel hedefleri durumuna gelmiştir. Cumhuriyetin ilk

¹⁰⁹ İsmail Kaplan, *Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 173

¹¹⁰ Yusuf Ekinci, *Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim (1920-1994)*, Ankara, 1994, s. 3

¹¹¹ a.g.e., s.108

¹¹² a.g.e., s.109

yıllarının eğitim düşüncesi, üretim sürecinin, ekonomik gelişme sürecinin gereksinmelerine duyarlı, Cumhuriyet ideolojisinin yaygınlaştırılıp geliştirilmesi yönünde kararlı amaçlara yönelik çeşitli önlem ve etkinlikleri içermektedir.¹¹³ Yeni bir ulus ve yeni bir toplum yaratma ideali eğitimle gerçekleşecektir. Bu eğitim mücadele ve güç timsalini işleyerek bağımsız ulus özüne uygun olmalıdır. Emperyalist güçlerle savaşıp kurtuluş savaşını başarıyla vermiş bir ulus olarak hem ekonomik hem kültürel yapıda tam bağımsız ülke olma özlemi ve kararlılığı, eğitimin ve kültürün de bağımsız olması düşüncesini üretmiştir.¹¹⁴ 1924'te yayınlanan Tevhid, i Tedrisat Kanunu, eğitim müfredatlarının tek bir çatı altında toplanmasını sağlayan ve verilmek istenen düşüncelerin tek kanaldan aktarılmasını sağlayacak dönemin önemli değişimi olmuştur. Medrese-mektep ikilemini ortadan kaldıran bu kanunun amacının, M. Kemal'in sözleri incelendiği zaman, yalnızca değişik yönetimler altında yaşayan okulları bir çatı altında toplamak olmadığı, aynı anda bu okulların eğitsel amaçlarında ve niteliğinde de birlik sağlamak olduğu ortaya çıkmaktadır. M. Kemal eğitim hakkındaki düşüncelerini, "sürekli ve müthiş mücadele şeklinde beliren milletlerin hayat felsefesi"ne dayandırır.¹¹⁵ Eğitim, mücadele alanının önemli bir ayağıdır ve eğitimi zayıf toplumlar güçlü olma amacından uzaktadırlar. Yetişecek olan genç kuşak mücadeleden yılmayan ve korkmayan bir ruhiyatta olmalıdır.

Okul programları içinde yaşanan dönemde istenen yurttaş tipini de ortaya sermektedir. İlk tahsilin maksadının iyi vatandaş yetiştirmek, gençleri içinde buldukları vatan ve millete intibak ettirmek olduğu anlaşılan bu programda başlıca amaç, genç kuşağın çevresine etkin bir biçimde uyumunu sağlamak suretiyle onları iyi yurttaşlar olarak

¹¹³ a.g.e., s.12

¹¹⁴ Gürsen Topses, "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi", **75 Yılda Eğitim**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998, s.9

¹¹⁵ İsmail Kaplan, a.g.e., s.138

yetiştirmektir.¹¹⁶ Burada yurttaşlık, devlet eksenli militan bir nitelik kazanmaya başlamıştır.¹¹⁷ Bedenen ve ruhen yurda yararlı vatandaşlar olmalarını sağlayacak bilgi ve becerilerin öğretilmesi amaçlanmıştır. Bu bilgilerin en başında askerlik bilgisi yer almaktadır çünkü askerlik, vatandaşlık görevinin en “şerefli” olarak kabul edilmektedir. İsmail Cezmi'nin ifadesiyle “kan fedakârlığı fedakârlıkların en mühimidir.”¹¹⁸ II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Malumat-ı Medeniye kitaplarının hazırlıkları başlamış ve tebaadan yurttaşa geçişin önemli bir ayağını oluşturmuştur. Malumat-ı Medeniye kitaplarında sıklıkla sıcak savaş koşulları ve toprak kayıpları vurgulanmıştır ve bu durum askeri hazırlıkları da beraberinde getirmiştir. Tehdit teması ve Balkan Savaşlarının etkisiyle belirginleşen Türkçü- milliyetçi refleksin yansımaları çocuk dergilerinden ders kitaplarına değin uzamaktadır. Bu kitaplarda vatanın muhafazasının, askerlik görevinin öneminin bilincine varılması ile mümkün olabileceği vurgulanmıştır.¹¹⁹ Kitaplar, zorunlu askerlik hizmetinin genelleşmesini, Meşrutiyet'in getirdiği temel kazanımlardan biri olarak sunmuştur. Meşrutiyet'in getirdiği eşitlik anlayışı bağlamında, “asker ocağı”, sınıfsal ve dinsel/ etnik farklılıkların ötesinde bir birliktelik alanıdır ve Müslim ve gayri Müslim eşitliğinin sağlanmasında askerliğin önemi belirtilir. Asker ocağı yalnız Müslüman ve gayri Müslim vatandaşları eşitlemekle kalmaz aynı zamanda tüm vatandaşların “köylü vatandaşlarımızla silah arkadaşlığı edeceği” bir dayanışma alanı oluşturma özelliğine de sahiptir.¹²⁰ Cumhuriyet seçkinleri için de “okul” ve “ders kitapları”, Cumhuriyetçi ideoloji ve öncelikle bireylerin sosyalizasyonunda, yeni toplum projesine eklenmelerinde, dolayısıyla da söz konusu projeyi tanımlayan norm

¹¹⁶ Cavit Binbaşıoğlu, “Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları”, *75 Yılda Eğitim*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998, s. 148

¹¹⁷ Füsun Üstel, *Makbul Vatandaş'ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*, İletişim Yay. İstanbul, 2005 s. 137

¹¹⁸ Füsun Üstel, a.g.e., s.85

¹¹⁹ Füsun Üstel, a.g.e., s.85

¹²⁰ akt. Füsun Üstel, a.g.e., s. 88

ve değerlerin genç kuşaklar tarafından içselleştirilmesinde merkezi bir yere sahiptir.¹²¹ Devletin ideolojik bir aygıtı olan okul, çocuklara ve gençlere “milletine, Türkiye Devletine, TBMM’ye düşman olanlarla mücadele, bu mücadelenin yöntemleri”ni öğretmekle yükümlüdür. İtaatkar yurttaşların yetiştirilmesi, onlara verilecek eğitimin içeriğine sıkı sıkıya bağlıdır. Öğrencilerin asker, öğretmenlerin de komutanları olarak adlandırıldığı sözü edilen program ve uygulamalar, çocuklara ve gençlere işlenerek “güçlü” toplum amacına ulaşılması yönünde çalışılmıştır.

II. Dünya Savaşı yılları, eğitim sistemlerinde değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Savaş hazırlıklarının artması maddi ve manevi açılımlarda devamlılık göstermiştir. Bu yıllarda totaliter bir eğitim anlayışı varlığını Almanya’da göstermiştir. Nazi Almanyası’nda gençler, Führer’in itaatkâr askerleri olarak kabul edilmişlerdir. Nazi anlayışı uyarınca Ewald Banse öğretmenlere seslenir: “Okulda vereceğiniz eğitimin amacı, öğrenciye bilgi yığınlarını aktarmak değil, Alman halkının sınırlarına çelik dökmektir.”¹²² Geleceğin askerleri olan gençlere teori ve pratikte yurda faydalı olmanın metotları anlatılmıştır. “Dalgalanan Bayrağımız” marşında da genç kuşağa verilmeye çalışılan “milli” motivasyon, durumun ciddiyetini bizlere anlatmaktadır:

*“Güçlü yumruklarımız devirir
Karşımıza çıkan her şeyi
Genciz biz! Genciz biz! Askeriyiz geleceğin.
Genciz biz! Genciz biz! Ün salacak eylemlerimiz.
Yüce önderimiz! Seniniz biz;
Senin yolunda yürüyoruz,
Dalgalanan bayrağımızı izliyoruz...”¹²³*

Benzer bir eğitim ve “hazırlık” anlayışı, İtalya’nın 1930larda varolan politikalarında da mevcuttur. İtalya Eğitim Bakanlığı’nın 1931-1932

¹²¹ akr. Füsun Üstel, a.g.e., s.128

¹²² akt. İ.Kaplan, a.g.e., s. 102

¹²³ akt. İ. Kaplan, a.g.e., s. 103

eğitim raporunda, dđnyanın manevi bir gerçeklik olduğu ve bu maneviyata dahil olmanın bir ulusun parçası olunması koşulu ile gerekleēeđi vurgulanmıştır. Sđrekli barışın mđmkđn olmadığı ve bunun insan soyuna yarar sağlamadığı, savaşın insan enerjisini en yđksek noktalara taşıdığı belirtilerek yaşamın sđrekli bir kavga olduğu ve kişilerin bu kavgaya fiziksel, manevi ve dđřđnsel açılardan hazırlanmak zorunda olduğu işaret edilerek bu hazırlığın ilk aşamasının eğitimle sağlandığı ifadelendirilmiştir.¹²⁴ Ailelerin de okula yardımcı olduğu bđyle bir ideolojik sistemde halka en sistemli biçimde iletilen değerler, Due'ye inanç, savaşma iradesi ile askeri disiplin olmuştur. Ve bu temel bilgi "credere,, obbedire, combattere sloganında izedilenmiştir.¹²⁵

Nazizm etkisini Tđrkiye'de de gđstermiřtir. Okullar bu etki ve oluşumdan en çok uyarılan kurumlar olmuştur. H.F.Kanat, Kđy enstitđlerinin "milliyetçi" bir yđrđngeye koyulması gerektiğini savunmuştur. "Milliyetçi eğitim" sloganı dđnemin ana sloganı haline gelmiştir.¹²⁶ öğretimde hayatilik, gđncellik, okulun gerçek bir topluluk olması gibi ilkeler, 1940- 1970 arasında uygulanmıştır. 1947'den sonra okul aile birliklerinin kurulmaya başlamasıyla okul ile aile arasında işbirliği yapma olanakları da sağlanmıştır.¹²⁷ 1927'de kđy okulları için ayrı bir mđfredat programı oluşturulmuştur ve diğer okullara da halkı eğitme gđrevi verilmiştir.

¹²⁴ İ.Kaplan, a.g.e., s.106

¹²⁵ a.g.e., s.114

¹²⁶ a.g.e., s.19

¹²⁷ C. Binbaşıoğlu, a.ge., s. 162

4.2. İlkokul Kitaplarından Geçen Askerlik

II. Dünya Savaşının tüm yıkıcılığı ile yüzleşildiği 1940'lı yıllar milli mefkureye ve mücadeleye bağlı bir eğitim projesini uygulama sahasına dahil etmiştir. İlköğretimden yüksek öğretime değin uzanan bir süreçte ders kitapları hazırlanarak öğrencilere askerlik dersleri verilmiştir. Amaç varolan savaş şartlarında mücadele yeteneğini geliştirmek ve fiziksel ve düşünsel platformlarda bu sürecin içinde olmaktır. Çocuğun askerliğe hazır olması, onun bir disiplin altında tutulmasını gerektirmektedir. Bu disiplin de verilen eğitimle gerçekleşecektir. Küçüklükte muntazaman terbiye-i bedeniye devam eden, idman yapan, nişancılığı öğrenen, izcilik eden, ata binen bir çocuk mükemmel asker olur.¹²⁸ Çocukları askerliğe hazırlamak amacıyla her okul grubuna yönelik kitaplar hazırlanmıştır.¹²⁹

İlkokulda aktarılan askerlik bilgilerinde, askerliğin ne olduğu ve neden gerekli olduğu açıklanarak bu sürecin zaruretin altı çizilmektedir. Asker olmak gereklidir çünkü;

“Evimiz ve evimizin bahçesini komşularımızın evleri ve bahçeleriyle sınırlanırlar. Aradaki duvar kadar bizim duvardan sonrası komşunundur. Bunun gibi memleketimizin toprakları da komşu memleketin topraklarıyla sınırlanır. Evimizi hırsızlardan koruduğumuz gibi, yurdumuzu da düşmanlarımızdan korumak için asker oluruz. Kuvvetli olduğumuzu gören düşmanlarımız bizden çekinirler. Yurdumuzda askerlik işlerini, silah işlerini, yurt savunmasını düzenliyen kuruma Milli Savunma Bakanlığı deriz.”¹³⁰

Çocuklara, “babanız, akrabanızdan birisi, yahut da size yakın oturan erkeklerden biri”nin subay olacağı anlatılarak her erkeğin asker olduğu

¹²⁸ akt. Füsün Üstel, a. g.e., s. 86

¹²⁹ Burada yer alan İlkokula temel bilgiler kitabı ilkokul öğretmenleri, müfettiş ve yazarlardan oluşan bir grup tarafından çıkarılan bir kitaptır. İlkokul kitaplarında kızlar ve erkekler için ayrı kitap hazırlanmamış ve tüm öğrencilerin tek bir kitaptan askerlik bilgisi edinmesi amaçlanmıştır

¹³⁰ **İlkokula Temel Bilgiler: Askerlik**, Türkiye Basımevi, Kasım 1949, s.7

ve olacağı işlenmektedir. Yedi yaşını bitiren her çocuk nasıl okula gitme çağına giriyorsa, okula gidiyorsa, on dokuz yaşını tamamlayan her erkeğin de askerlik çağına girmiş olduğu ve onun da askerlik ödevini yaparak askerliği öğreneceği kaçınılmaz bir gerçeklik olarak anlatılmaktadır.¹³¹

Subay olmak uzun uzun anlatılmış ve subay olmak için iyi okumak ve bilgili olmak gerektiği işlenmiştir. Liseyi bitirenlerin ve subay okullarından mezun olanların subay olduğu anlatılırken er ile subay arasındaki hiyerarşiye de dikkat çekilmiştir. Erler subayların yanından geçerken selam vermelidir ve bu selamın hangi el ve parmak kullanılarak yapılacağı ince ayrıntılarla anlatılmıştır:

“Erler subayların yanından geçerken elini kaldırır, işaret parmağının yanı sağ kaşının üstüne değerek, dört parmağını gergin tutarak selam verir. Subay da onun yaptığı gibi selam verir.”¹³²

Çocuklara ordunun ne olduğu anlatılmıştır. Kitapta aktarılan bilgiler doğrultusunda ordu, kara kuvvetlerinin hepsidir. Ordu büyük bir ağaca benzetilmiş ve bu ağacın hepsinin ordunun bütünü simgelediği ifadelendirilmiştir. Ordunun büyük ve kalın kolları kolordu, kalın dalları Tümen, bundan ayrılan dallar Tugay, tugaydan ayrılan dallar Bölük, bölükten ayrılan dallar Manga, mangadan ayrılan en küçük bölümlerin de ordunun erleri olduğu bir şema halinde anlatılmıştır. Ayrıca bu şemanın içinde, ordunun her bölümüne ait kıyafetler ve rütbeler de görsel bir anlatımla aktarılmaya çalışılmıştır.

Çocuklara askerlik ve ordu ile ilgili aktarılan son bir husus da silahlardır. İlk çağlarda insanların kullandığı silahları anlatarak söze başlayan açıklamalarda bu çağlarda kullanılan silahların, içinde bulunulan çağda

¹³¹ a.g.e., s. 4

¹³² a.g.e., s.4

insanların kendilerini korumak için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Fakat “insanların akılları vardır ve kendilerine silah bulabilirler” ve bulmuşlardır. Gelişimlerine göre silah çeşitleri sıralanarak insan zekâsının yüceliğinin buradan da anlaşılacağı ifade edilmiştir.¹³³

İlkokul öğrencileri için hazırlanmış olan kitapta olası savaflara karşı alınacak önlemlerin öncelikli olanının, onlara verilecek olan askeri eğitimle bağlantılı olduğu vurgusu yapılmıştır. Mücadele olmadan yaşanması güç bir dünyanın ortaya çıkacağı vurgusu, mücadele için gerekli şartların çocuklara öğretilmesini de beraberinde getirmiştir. İlkokulda verilen askerlik eğitimi ortaöğretim, lise ve yüksek öğretimde de devam etmiştir. Ancak ilkokulda kız ve erkek öğrenciler için tek bir kitap hazırlanmışken üst sınıflara gelindikçe kitapların içerikleri cinsiyet ayrımına tabii kalmış ve her iki cins için farklı temalar ve vurgular yapılmıştır.

4.3. Kadın ve Askerlik

Ulus-devlet örgütlenmelerinin 19. yüzyılda hız kazanması ile güçlenen “toprakları korumak için mücadele” anlayışı farklı tezahürlerle kendini göstermiştir. Böylesi yeni bir teşkilatlanma beraberinde düzenli ve daimi ordu birliklerini de getirmiştir. Savaşların ulusları yarattığı düşüncesinin hâkim olduğu bu dönemde askerlik zorunlu bir hizmet haline getirilerek devletin bekasının sağlanması düşünülmüştür. Savaşların bir diğer etkisi de sosyal yapılarda yarattığı önemli değişikliklerdir. Savaşlar ile artan toplumsal dayanışma modernleşme sürecinde kalıcı örgütlenmeleri de beraberinde getirmiştir. Kadınların haklarının genişlemesi ve saygın bir

¹³³ a.g.e., s.13

yer edinmeleri de savaşların neticesinde gerçekleşmiştir.¹³⁴ Avrupa ülkelerinde yaşanan bu süreç Türkiye'ye de Osmanlı mirası olarak aktarılmıştır. Şöyle ki; Osmanlı-Rus savaşının hızlandırdığı değişimin etkisiyle ilk kadın dernekleri 1860'lı yıllarda kurulmuştur. Bir cemiyetler çağı olan 19. yüzyılda, Osmanlı'da kadınlar cemiyeti dâhil pek çok cemiyet Tanzimat sonrasında oluşturulmuştur. Bu cemiyetler kadınların toplumsal yaşama katılmalarında önemli roller üstlenmiştir. Kadın ve askerlik arasındaki bağlantı da savaş yıllarından gelen bir çizgide aranmalıdır. Savaş yıllarında Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın girişimi ile kurulan *Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyyesi*, kadınlara istihdam alanı açmayı amaç edinmiştir. Bu cemiyet aracılığı ile -aynı zamanda- kadınlar gönüllü olarak askere alınır. İstanbul'da Birinci Ordu tarafından oluşturulan Birinci Kadın İşçi Taburu da geri hizmette kadınlara istihdam alanı açmıştır¹³⁵. Vakit gazetesi bu haberi hiç zaman kaybetmeden vermiştir ve "kadınlarımız...nihayet şimdi askerlik hayatına dahil olmak üzere bulunuyorlar" ifadesini kullanmıştır.¹³⁶ Taburun oluşturulmasında esas amaç kadınları "temin-i maişet"e alıştırmaktır. Tabura alınmada belirli koşullar da vardır: 18-30 yaş arası Osmanlı uyruğu ve güçlü kuvvetli olmak gerekmektedir ve aynı zamanda orduda bulunacak kadınların "kucakta taşınır çocuğu" bulunmamalıdır. Bu şartları yerine getiren kadınlar arasında cemiyetin taşra teşkilatları tarafından bir seçme yapılmaktadır ve bu aşama neticesinde tabura kabul edilmektedir. Taburun kıyafeti pelerin, manto, ceket, şalvar ile başörtü, tozluk ve yeldirme ve fotinden oluşur.¹³⁷

¹³⁴ Mehmet Ö. Alkan, "Osmanlı'da Cemiyetler Çağı", *Tarih ve Toplum*, , Sayı 238, Ekim 2003, İletişim Yay. s. 9

¹³⁵ Zafer Toprak, "Kadın Askerler ve Milli Aile", *Tarih ve Toplum*, , sayı 51, Mart 1988, İletişim Yay., s.162

¹³⁶ akt. Z.Toprak, a.g.m, s. 163

¹³⁷ a.g.m., s.163

Cumhuriyet kurucularına göre Türkiye'nin güçlü olmasını engelleyen pek çok sorun vardır. İlk sorun zihniyet sorunudur. Sağlıklı bir devlet ve onun geleceği için çocukların eğitici olarak kadınlar eğitilmelidir. İkincisi bedensel marazlardır ve çocuğun bakıcısı olarak kadınlara sağlık bilgileri eğitimi verilmelidir. Üçüncü olarak nüfus azlığı sorunudur ve kadın doğurganlığı teşvik edilmelidir. Son olarak ele alınan yurt müdafaası vardır ki topyekun bir savaş durumunda tüm vatandaşların eğitim alması gerekliliği kadınların da askeri bilgiler konusunda bilgilendirilmelerini beraberinde getirmiştir.¹³⁸

Topyekun savaş kavramı açısından bakıldığı zaman kadınların her fonksiyonunun askeri bir önemi vardır. Çocuk doğurmaktan onların eğitimine kadar pek çok açıdan, doğrudan ya da dolaylı, etkileri söz konusudur. Bir savaş halinde ise kadınlara aktif bir rol düşebilecektir. Bu durumda kadınların bu hususta kendilerini bilgilendirmesi gerekmektedir. Kadınlar gönüllü yada zorunlu olarak savaşa katılabilirler. "I.Dünya Savaşında bazı kadınların savaşa gönüllü olarak katılması yararlı olmuştur" düşüncesi dönemin en önemli vurgusudur. Dönemin bazı isimleri kadınlara verilen siyasal haklar ile askerlik vazifesi arasında bağlantı kurar. Kadınların yurt savunmasında yer almaları Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde üzerinde önemle durulan noktalardan biri olmuştur. Cumhuriyet dönemi kadınlar için medeni ve siyasal hakların verildiği bir dönemdir. Kadınların özgürleştiği söyleminin pragmatik bir çizgide kaldığını, kadınların kazandığı haklar üzerinde yapılan vurgu ile onlara yüklenen yada yüklenmesi düşünülen ödevlerin aynı tonda dile getirilmemiş olmasından dolayı işlenmektedir. 1930larda ele alınan, kadınların siyasal haklarına yönelik girişimlerde, erkeklerle kadınların aynı siyasal haklara sahip olmasının türdeş görevlerin verilmesini de gerektirdiği görüşü eş anlamlı gelişmiştir. 21 Haziran 1927 tarihinde BMM'de görüşülen Askeri Mükellefiyet Kanunu görüşmelerinde Hakkı

¹³⁸ a.g.m., s.180

Tarık Us, “nasıl milletvekili olmak vatani bir mesele ise memleketin müdafasına katılmak da öyle bir hak, öyle bir vazifedir.”¹³⁹ diyerek siyasal haklarla askerlik vazifesi arasında paralellik kurmuştur. Mustafa Kemal de kadınların siyasi haklar talebinin karşılığında askerlik vazifelerini yapmaları gerektiğini belirtmiştir ve bu da eşitliğin bir tezahürü olarak algılanmıştır. Sabiha Gökçen’in ilk kadın pilot ve Dersim hareketına katılan kadın savaş pilotu olması da çeşitli tartışmalar ve iknalar ile gerçekleşmiştir. Burada da gördüğümüz belirgin özellik Gökçen’in kadın olmasının “böylesine çetin bir görevde” nasıl karşılanacağı noktasında kilitlenmektedir. Çünkü genç bir kadın-asker olan Gökçen’in namusu önemlidir ve düşman gurubunun eline düşmesi ihtimalini çok iyi düşünmesi istenmiştir.¹⁴⁰ Katıldığı Cumhuriyet balosunda M. Kemal’e sorduğu askerliğine ilişkin soruyu, onun isteği ile F. Çakmak’a yöneltmiştir. Kadınların askerliğine karşı olan Çakmak bu düşüncesini şu sözlerle açıklamaktadır: “...Bir milletin yaşaması, o milletin kadınlarının yaşaması ile mümkün olur ancak.”¹⁴¹ Yine Gökçen’in havacı olmasının bir cesaret simgesi olduğunu söylemiştir. S. Gökçen’in sözleri ile M. Kemal’in kadınlar ve askerliğe bakışı ile F. Çakmak’ın düşüncesi farklı olmuştur. M. Kemal’e göre kadınlar asker bir ulusun asker kızlarıdır ve Cumhuriyet ordusunda yer almalıdırlar. Ancak bu gibi düşünceler varlığını o dönemde sürdürse de kadınların askere alınmalarında etkili olamayacaktır çünkü kadına cephe gerisinde duyulan ihtiyaç çok daha fazladır. Ve F. Çakmak’ın belirttiği cephe gerisinde yurduna faydalı olan bir asker-kadın projesi geçerli olmuştur.

Asker-kadın motifi Türk Tarih Tezi’nde de çizilmiştir. Etilerden İskitlere ve oradan da Amazonlara kadar pek çok kavmin kadınlarının savunmada oynadıkları roller anlatılmıştır. Tarih Tezine göre bu kavimler de Türk

¹³⁹ akt. H. Ünder, “Atatürk ve Kadınların Askerliği”, *Tarih ve Toplum*, sayı 195, s. 181

¹⁴⁰ A.G. Altınay, “Ordu-Millet-Kadınlar: Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen”, *Vatan, Millet, Kadınlar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.254

¹⁴¹ A.G. Altınay, a.g.m., s.262

kavimleri oldukları için Türklerin geçmişinden gelen bir amazon ruhu olduğu ifadelendirilmeye çalışılmıştır. Dünyada ilk kadın asker tipinin Amazonlar olduğu ve Amazonların da Türk olduğu ileri sürülerek asker-kadın imgesi tarihi kökenlerine oturtulmuştur. Dönemin pek çok yazarı ve düşünürü tarafından kaleme alınan bu vurgu ile kadın kahramanlıklarının tarihsel köklerine inme amacı güdülmüştür.¹⁴² Tekin Alp'in Türk Kültürü üzerine yazdığı makalesinde de bu algılama yer almaktadır:

*"Halk hayatında dahi kadın her işe karışırdı. Eski Türk kadınları umumiyet itibarile amazon idiler. Cendlik, silahşorluk, kahramanlık erkeklerde olduğu kadar kadınlarda da vardı. Kadınlar doğrudan doğruya hükümdar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilirlerdi."*¹⁴³

Dönemin hâkim düşüncesine göre kadının ordudaki rolü ön saflarda savaşmak değildir. Hikmet Bayur'un açıklamasına göre kadınlar cephe gerisinde rol alacaktır. Savaşlara, barış döneminde hazırlanıldığı için kadınlara bu dönemlerde çok fazla iş düşmektedir ve kadının emeği yadsınmamalıdır. Çünkü *"Bir devlette erkeğin kıymeti kadınlarla birlikte takdir edilmelidir. Kadınlar tarafından takdir edilmeyen bir harp, erkekler tarafından kazanılamaz"*¹⁴⁴ düşüncesi kadınların hissiyat ve yeteneklerinden "istifade" edilmelidir düşüncesini destekleyen hususlar olmuştur. Kadınların da yapması gereken görevleri vardır. Öncelikle I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşında Kara Fatmaların gönüllü olarak yaptıklarını düşünerek ve içlerinde hissederek cephane taşımak, hemşirelik vb askeri hizmetleri yerine getirmelidirler.¹⁴⁵

¹⁴² Bkz. Necip Ali Küçüka, **Kadın Hukuku**, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1931, s.19-20

¹⁴³ T. Alp, "Türk Kültür Birliği", **Yeni Türk Mecmuası**, Cilt 2, sayı 16-17, Kanunuevvel 1933-Kanunusani 1934, s. 1247.

¹⁴⁴ Muhlis Nadas, "**Milli Müdafaa Politikası**", Kenan Matbaası, İstanbul, 1945, s.37

¹⁴⁵ H.Ünder, , "Atatürk ve Kadınların Askerliği", **Tarih ve Toplum**, sayı 195, İletişim Yayınları, Mart 2000, s. 183

Kadınların askere alınmaları düşüncelerinin yanı sıra olası bir harpte onlara düşen “ödevler” sıralanmış ve bu ödevlerin kadınlara öğretilmesi için okullarda ders müfredatlarına çeşitli konular eklenmiştir. Bu uygulama ile kadınlara savaş halinde üstlenecekleri roller aktarılırken kimi zaman cinsiyetsizleştirilerek kimi zaman da kadınlıkları ön plana çıkarılarak “görev” listesi hazırlanmıştır.

4.3.1. Kadınların Askerlik Dersleri

II. Dünya Savaşının sıcaklığı hissedilmeye başladıkça askeri eğitimin önemi artmış ve okullarda da bir ders olarak okutulması kararına varılmıştır. Kültür Bakanlığı Kültür Kurulunun 30.09.1937 tarih ve 74 no’lu kararıyla ortaokullardaki kız öğrencilerin 2. ve 3. sınıfta, liselerdeki ve kız öğretmen okullarındaki kız öğrencilerin 1.,2. ve 3. sınıflarında haftada birer saatlik askerlik dersleri görmeleri Bakanlığa önerilir ve Bakanlık bu öneriyi kabul eder. Ekim 1937’den itibaren ortaokul ve liselerdeki kız öğrenciler askerlik dersi görmeye başlamıştır.¹⁴⁶

Askerliğin, erkekler için düşünülmüş ve kadınlara ikincil ve cephe gerisinde roller verilmiş olmasının bir uzantısı olarak askerlik dersi için hazırlanan kitaplar da kadınlar ve erkekler için farklı içeriklere göre hazırlanmıştır. Her ne kadar Tahir Tipi’nin kız öğrenciler için hazırladığı Askerliğe Hazırlık ders kitabında da “*Türk kızları yalnız ilerleyen ordunun arkasından onun silah ve cephanesini taşımakla kalmamış, göğüs göğse harp etmişti...Yurt müdafaası için şehit olan kızların yanı sıra bu uğurda düşmanla çarpışmalarında gösterdikleri kahramanlıktan dolayı orduda subaylık rütbesi alan ve bugün en büyük meziyetlerle Türk göğsünü süsleyen şanlı İstiklal madalyası ile göğüslerini kabartan Türk*

¹⁴⁶ H.Ünder, a.g.m., s.185

kadınları pek çoktur."¹⁴⁷ ifadeleri kadınların askerlik hizmetini bilfiil gerçekleştirebileceklerinin sinyalini verir nitelikte olsa da ortada bu konuda herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ancak kullandığı bir ifadeyle bu rolün erkekler tarafından kadınlara verildiğini de açıklamaktadır: "*Siz de nefsinize güvenin, çalışın, damarlarınızdaki asil Türk kanı sizi memleket müdafaasında cesur ve kahraman Türk erkeğinden daha geriye bırakmaz*".¹⁴⁸ Askerlik hizmeti, bu sözlerden de anlaşılacağı üzere erkeklere verilmiştir ve kadınlar nefislerini erkekler gibi tutmalıdır. Erkeklerin izlediği yollardan geçerek asker olunabilecektir ve bu durum da askerliğin ataerkil yapısını gözler önüne sermektedir. Aynı kitabın ilerleyen sayfalarında kadına biçilmiş görev ve rollerde bir değişiklik olmadığı açıklık kazanmaktadır. "Ey Şerefli Türk Kızı" haykırışı ile başlayan cümleler "*İstikbalde memleket müdafaası için boru çaldığı zaman cephe gerilerinde işte sana bu gibi mühim yerlerin müdafaası da düşebilir. Bu maksatla hazırlandığını bil!*"¹⁴⁹ seslenişleri ile devam ederken cephe gerisinde kadınlara verilen rollerin baskın karakteri kendini açığa çıkarmaktadır.

Kız öğrenciler için ayrıca kaleme alınmış olan askerliğe hazırlık kitaplarında göze çarpan önemli husus, bu kitaplardaki evrak ve daktilo bilgisine yönelik ayrıntıların varlığıdır. Erkek öğrenciler için hazırlanan kitaplarda görmediğimiz bu durum kadınlara savaşlarda verilen rollerle yakından ilgilidir. Kayıt işlerinden dosyalara değin pek çok alanda aktarılan bilgiler kadınların cephe gerisindeki işlerine işaret etmektedir. Muharebe işlerinde, hükümet memurlarının cephede vazife almaları halinde işlerin aksamaması için kadınlar, elinden iş gelebilen askeri hizmet dışında kalmış olanlar, bu vazifelere alınacaklardır.

¹⁴⁷ Tahir Tipi, *Askerliğe Hazırlık- Kızlar için : Lise Kitapları I*, Maarif Matbaası, Ankara 1942, s.11

¹⁴⁸ a.g.e.,s.11

¹⁴⁹ a.g.e.,s.51"

Her sınıf ve yaş için ayrı ayrı kaleme alınan kitaplarda ders içerikleri sınıflara göre değişmektedir. Sınıfın büyümesi ile savaş ve savaşın yakınlaşması hissi çok daha yoğunlukla işlenmeye çalışılmıştır. Bu kitapların önemli bir bölümünde seferberlik tanımı yapılır. Bu konu kitaplarda sıklıkla işlenerek kadınların seferberlik halinde çok daha fazla rol alacakları düşüncesi hakim olmuştur. Necati Sayın'ın Üniversite ve Yüksek Okullar için tertiplelediği Askerliğe Hazırlık Ders kitabındaki tanımına göre seferberlik: "*Ordunun veya bir kısmının seferber olmasını bildiren yazılı emirde tayin edilen günün sıfır saatinden başlayarak seferberliğin ortadan kalktığını bildiren emirde yazılı tarihe kadar devam eden haldir.*"¹⁵⁰ Bir başka tanım da Recai Ökten'den gelir: "*Devletin elinde bulunan bütün vasıtalarını harbe yararlı malzeme yapmak için harekete geçirmesine milli seferberlik denir*".¹⁵¹ Seferberlik süreci içinde birtakım davranışlar suç kapsamındadır ve cezai yaptırıma tabii olarak işlenmiştir. Bu davranışlar ders kitaplarında da madde madde sıralanmış ve cezasının ölümle karşılığını bulduğu ifadelendirilmiştir. Savaş tehlikesinin hissedildiği zamanlarda Türkiye Devletinin askeri hareketlerine zarar vermek amacı ile yabancı ile anlaşmak, devletin ayakta durması için önemli olan gizli konularda askeri yada siyasi casusluk yapmak ölümle karşılığını bulan fiiller arasında yer almıştır.¹⁵²

Savaşların yıpratıcı bir ayağı da psikolojik savaşla ortaya çıkmıştır. Bu savaşta manevi gücün sarsılmaya çalışıldığı üzerindeki vurgu hakimken bu amaca ulaşmada çeşitli yolların kullanıldığı ifade edilir. Propaganda ve casusluk bu yolların en etkileyicilerinden ikisi olarak kitaplara işlenmiştir. N. Sayın'a göre psikolojik savaş:

¹⁵⁰ Necati Sayın, **Askerliğe Hazırlık Dersleri I-Kızlar İçin: Üniversite ve Yüksek Okullar**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942, s.5

¹⁵¹ Recai Ökten, **Askerliğe Hazırlık II- Kızlar için: Ortaokul Kitapları**, Maarif Matbaası, Ankara 1941, s.43

¹⁵² N.Sayın, a.g.e., s.7

“Eskiden, harbin ilanı ile beraber, murahip devletlerin birbirleri ile olan münasebetleri kesilir ve iki taraf birbirleri ile yalnız harbe devamı düşünürlerdi. Bugün ise, iki taraf, radyo neşriyatı ve muhtelif suretlerle yalnız halkın genel fikirlerini çelmek değil, hasım, mukabil taraf ordusunu idare edenlerin maneviyatını bile bozmağa çalışmakta ve kuvvetlerinin büyüklüğünden, planlarının amansızlığından..... bahsederek düşmanın muharebe arzularını kırmak istemektedirler.”¹⁵³

Sayın'a göre ordu geriden beslenir ve maddi ve manevi kuvvetin gereği buradadır. Buralarda çıkacak bozgunluğun önlenmesi güçtür. Halkın maneviyatı bozulmadıkça, ordunun gerisi bütün kaldıkça, öyle bir ordu muvakkaten mağlup olsa bile neticede yine galip gelir. Savaş sadece cephede değil hem maddeten hem de manen cephe gerisinde de olmaktadır. Değişen savaş anlayışı ve usulü ile sivil halk da cephedeki ordu gibi pasif veya aktif koruma tertibatı almaya mecbur olmaktadır. Zamanımızda cepheyi geriden, orduyu harbe katılmayan sakin ahaliden ayıracak bir sınır kalmamıştır. Her yer düşmanın hava saldırılarına uğrayacaktır. Bu nedenle bütün millet savaşla alakalıdır.¹⁵⁴ Recai Ökten de yurt savunmasında vatandaşlara düşen görevler konusunda benzer hususlara dikkatleri çekmiş ve şöyle devam etmiştir:

“Memleket müdafaaasında her gencin, her vatandaşın yapmağa mecbur olduğu ödevler vardır. Şimdiki harpler eskiden olduğu gibi yalnız bir kısım insanlar tarafından yapılmakla kalmamakta, her milletin kendi nüfusunun yettiği kadar; çıkarabildiği milyonluk ordularla başarılmaktadır. Bundan başka birçok yeni silah ve yeni usuller, muharebeyi yalnız cephelere değil, cephelerden çok gerilere memleket içine kadar sirayet ettirmekte, muharebeye giren bir memleketin her bölgesinde herkes kendine düşen işleri yapmak mecburiyetinde kalmaktadır. İşte bu sebepten hangi memleketin ferdi; daha vakit varken bu iş için hazırlanmış, talim ve terbiye görmüş, noksanlarını tamamlamış bir durumda ise, o memleketin kendisine gelecek bütün zorlukları yenmesi ve neticede kazanması ihtimali de çoğalacaktır.”¹⁵⁵

¹⁵³ a.g.e., s.10

¹⁵⁴ a.g.e., s.14

¹⁵⁵ Recai Ökten., a.g.e., s.11

Bu nedenle bir savaş çıktığı zaman, bütün milletin vatan ve istiklal uğruna silaha sarılması, kadınlı erkekli çalışmasının gerekli olduğuna inanılmıştır. Milli birliği korumak için her meslek gurubundan insana çeşitli roller verilmiştir. Bütün öğretmenler, doçentler, profesörler, muharrirler, ilim adamları, subaylar ve münevver her fert, askerlik vazifesini yapan vatandaşların bu sürecinde ve başka zamanlarda da halkevlerinde, halk odalarında, okullarda, konferans salonlarında, sinemalarda, radyolarda konferanslar dersler vererek, matbuatta yazılar yazarak millet fertlerinin fikirlerini aydınlatmaya ve milli müdafaanın lüzum ve ehemmiyeti hakkında bilgi vermeye çalışmışlardır. Bir taraftan milli kültüre itina etmekle beraber diğer taraftan memleket gençlerini harbe hazırlamak maksadı ile askerlik, havacılık ders ve konferansları, izcilik, spor kurumları gibi teşkilatlar kurulmalıdır. Bu yollarla kurulacak şuurlu bir maneviyata dayanan milli birlik temelleri sağlam olarak muhafaza edildiği gibi, daha kuvvetli yapılar da bu suretle oluşturulabilecektir.¹⁵⁶ Bu grupta kadınlara cephe gerisinde çalışma eğitimleri verilirken erkekler de cepheye gönderilmek üzere hazırlanmaktadır. Bu anlayış “bir memlekette bütün vatandaşlar kabiliyetlerine göre çalışacaktır” düşüncesinden doğmaktadır.

Savaşın kazanılmasının milli beraberliğe bağlı olduğu ifade edilmiştir. Ve ilginçtir ki bu milli birliğin ayakta durması ve sağlamlaştırılmasının savaşlar ile gerçekleştiği düşüncesi hâkimdir. Korkulu ve heyecanlı(!) anlar bu duyguyu doğurmuştur. “Ezelden beri milli birliği mevcut olan Türkler”in düşmandan kaçmayarak milli birliğin verdiği cesareti sergiledikleri düşünülmektedir. Milli birliğin sağlamlaştırıcılarından biri de milli terbiyedir. Bu terbiye çocuklara da verilmelidir. Bu anlayışın bir uzantısı olarak N.Sayın:

¹⁵⁶ N.Sayın, a.g.e., s.23

“Bilhassa çocukların terbiyesi esas tutulmalıdır. Japonya'nın vaktiyle en büyük askeri komutanlarından olan Port Arthur kahramanı General Baron Nogi vefatına kadar Tokyo'da kızların tahsiline mahsus olan yüksek okulun müdürü idi. Maksat: General Nogi gibi yüksek ruhlu ve tam milliyetperver olan bir zatın nezareti altında vatana asker ruhu, yüksek fikirli anneler yetiştirmek ve bu anneler sayesinde de fedakar ve vatansever evlatlar meydana getirmek ve milli birliği korumaya hizmet etmektir.”¹⁵⁷

Kadınların annelik rollerinin önemi burada da açığa çıkmaktadır. Bir çocuğun vatansever olup o vatan uğruna “kanını” feda etmesi annelerin vereceği terbiye ve ahlak ile sağlanacağı düşünülmüştür. Kendi içinde çelişki yaratan pek çok cümlelerin yer aldığı bu kitaplarda amaç vatanın savunmasında elden gelen tüm gayretin gösterilmesidir ve bu uğurda ölüme dahi gidilebilir ve bundan korkmayan evlatlar yetiştirilmelidir; ancak ölüme giderek de kolayca kaçılmamalıdır. Vatan için ölmek bir yandan zor ve cesaret isteyen bir faaliyetken diğer taraftan herkesin yapabileceği kolay ve kaçamak bir yoldur. Asıl zor olanın mücadele sahası olduğu vurgulanmıştır. “Vatan için ölmek” konusuna değinilen yazılarda ölüm kutsallık içermemektedir. Bunun nedeni de vatan için yapılması gereken ödevlerin ölümle yerine getirilmediğine duyulan inançtır.

“Türk eri yaşadığı hayat tarzı, temiz ruhu sayesinde çok telaşsız ve ölümden korkmadığı için de çok cesurdur. Onun bilgisi yükseldikçe düşünce kuvveti artacak ve soğuk kanlılığını muhafaza ile beraber derhal yeni çareleri de başlı başına bulacaktır.”¹⁵⁸

İstihbarat, harp zamanlarının dışında ülkelerin birbirlerinden haberdar olmak için kullandıkları bir yoldur ve gizli düşman olarak tanımlanmaktadır. Kadınlar da istihbaratın her alanında yapılması gereken işleri öğrenmektedir-onlara bu işler öğretilmektedir. İstihbaratta-casuslukta kadınların erkeklerden çok daha başarılı olduğu

¹⁵⁷ a.g.e., s.21

¹⁵⁸ R. Ökten, a.g.e. s. 18

ifadelendirilmektedir. Ancak bu kadınların başarılı olmaları yine dış olmalarından kaynaklanmaktadır. Genç ve güzel kadınların tercih edildiği bu rolde kadın, bilgisi edinmek istenen ülkenin temsilcisine her türlü “kurnazlığı” yaparak ondan bilgi edinmeye çalışmalıdır. Ve istihbaratta yapılan gizli savaşta kadınların çok büyük etkisi olduğu ifadelendirilir. Bu çalışmalardaki kadın “başarısı”nın şu nedenlerden kaynaklandığı belirtilmektedir:

“>Kadınlar sahte tavır ve hareketlerde ve taklitlerde erkeğe göre daha çok üstündür.

>Kadın ustalıklı yalan uydurur. İstihbarat ise yalansız olamaz.

>Kadın daima erkekten çok daha desisecidir.

>Kadın erkekten daha gururludur. Bu ise, kadını, kendisine verilen vazifede inatçı yapar ve çalışmaya sevk eder, cesaretle yapılan işlerde temel taşıdır.

>Kadınlar, tahakkümü çok severler. Bunu elde etmek için büyük fedakarlıklara katlanmaktan çekinmezler. Bu suretle muhitlerindeki zayıf taraflarını bulurlar. Onların ruhlarına girerek, işlerine hakim olmaya çalışırlar.

>Kadınlar maceralara, sergüzeştlere atılmayı severler. Bu sergüzeştlere atılırken kendilerini takibeden tehlikeyi önlemesini bilirler. İstihbarat ise, çok geniş bir sergüzeşt sahasıdır.

>Kadın gizli şeyleri öğrenmek için çok şiddetli bir arzu gösterir. Bu ise istihbaratın kendisidir. Kadın bunları mutlaka öğrenmek için ölüm, feragat, nefsini feda etmek, kahramanlıklar yaratmak ve hatta aşk ilan etmek gibi şeyleri bir arada toplar. Kadının gizli şeylere karşı sukun bulmaması hassalarından iyi düşünülerek ve hesab edilerek istifade edildiği takdirde büyük muvaffakiyetler elde edilir.

>Kadınlar, cinsiyetleri itibarıyla de bilhassa erkekleri kendilerine bağlarlar. Şeytani emellerini gizlerler. En ağır çelik kasaları ve vesikaları süzerler; sırrın saklı bulunduğu yerlerdeki kurt kapanlarını, tel örgülerini aşarlar. Bu suretle haber almak veya muzır propaganda yapmak işini çok daha iyi görür ve yapabilirler.

>Kadınlar, vazifelerine daha aşıkırlar ve sadakatle bağlıdırlar. Casus kadının içinde daima şeytani bir tebessüm vardır. Fakat yüzü ve tavrı hareketi ile belli etmez.”¹⁵⁹

Kadın casuslara yüklenen tüm bu görevler karşısında onlardan başarılı olmaları ve ülkenin büyük menfaatinin üzerlerinde olduğu telkini yapılmaktadır. Kadın casuslar muvaffak olmak için:

¹⁵⁹ N.Sayım, a.g.e., s.142-143

">...cesur ve zeki olmalı, kalp ve ruhtan uzak durmalıdır.
> vazifesini yaparken kuzu gibi halim, selim ve soğukkanlı, bazen de kurt kadar yırtıcı olmalıdır. Vazife anında şefkatlilik özelliğini göstermemelidir.
> yurtsever kadın casus milli bir casustur
> iyi bir kadın casus, barlardaki yıldızlar, koketler ve adi sokak kadınları arasında bulunmamalıdır. Çünkü bu kadınlara güvenilmez.
> iyi bir kadın casus, vazife yaparken cinsi hissini tamamen unutmalıdır
> görülen ve iş edilen şeyleri olduğu gibi görmeli, işitmeli ve ona göre bağlı olduğu servise bildirmelidir.
> kadın casuslar, siyasi, iktisadi veya askeri hangi alanda çalışacaklarsa o alanda bilgilendirilmelidir. Bu hususta uzun talim ve tatbikatlar yaparak melekelerini arttırmış olmalıdır.
> kadın casusta çok üstün şahsi teşebbüs kabiliyeti olmalıdır. Bu nedenle kadın casusun iyi sevk ve idare edilmesi ve servisin diğer ajanlarının da kendisine yardım etmesi lazımdır.
> kadın casus erkekten daha çabuk yorulmamalı ve uzun müddet sinirlerine hâkim olmalıdır. İstihbaratta sabır, muvaffakiyetin temelidir. Bu sebeple her şeyden önce, sabırlı olmak muvaffak olmanın birinci şartıdır." ¹⁶⁰

İstihbarat konusunda diğer bir nokta da hayvanların evcilleştirilerek istihbarat hizmeti vermesini sağlamaktır ve burada evcilleştirme işi kadınlara düşmektedir. Olası bir savaş durumunda teknik istihbarat araçlarının zarar görmesi halinde canlı araçlara geçilmesi kaçınılmaz olacaktır ve savaş haline hazırlık için de ivedilikle ihmal edilen bu konunun üzerine gidilmelidir.

"Her bayan kendi mensup olduğu yuvada büyük bir zahmet çekmeden birkaç güvercin ve bir köpek besleyebilir. Bunları maksada göre talim ve terbiye edebilir. Ayrıca bu işler için yurtlar, kurslar açılırsa mütehasşis ellerden de geçirilmek şartile muhaberecilik talim ve terbiye keyfiyeti, memleket korunması hususunda maksada uygun şuurlu ve umumi bir şekle sokulabilir." ¹⁶¹

Kaleme alınan her bir hususun ardından başarıya götüren yolun ulusal huy ve milli terbiye olduğu açıklamaları yer almaktadır. Ulusal huy

¹⁶⁰ N.Sayın, a.g.e., s.44

¹⁶¹ Hüsamettin Bilgesu, **Askerliğe Hazırlık Notları: Ortaokul ve Liselere İlaveten Kız Talebeye Okutulacak Kısım**, Kanaat Kitabevi, yt?, s. 19

olarak belirtilen özelliklerin başında da asker olmak gelmektedir. “*Türk, geçmişten beri askerdir. O asker kanı ile yoğrulmuş ve asker yaşayışı ile bezenmiştir. Bu ulusal huyumuzdur.*”¹⁶² Askerliğe hazırlık kitaplarında yer alan askeri terbiye başlığı altında pek çok kavramın tanımı yapılmıştır. Namus, şeref, doğruluk, cesaret, soğukkanlılık, mahrumiyette kalma gibi çeşitli başlıklar altında verilen bilgilerde kavramların askerlikle bağlantıları ve askerlikte taşıdıkları önem üzerinde ısrarla durulmuştur. Ve bu kavramlarla ortaya çıkan özelliklerin, milli ruhu ve huyu şekillendirdiği anlatılmıştır.

Dönemin düşünüşünde milli huy ve terbiye askerliğin birincil şartıdır ve iyi bir eğitim ile gençlere aktarılmalıdır. Makine ve malzeme ancak vasıtalar, orduda asıl işi gören insanlardır. İyi talim ve terbiye edilmiş maneviyatı kuvvetli olan bir ordu, eğer iyi bir komuta heyetine de malik olursa, mevcut malzeme noksanlığını daima telafi etmeye muvaffak olacaktır.¹⁶³ Fevzi Çakmak’ın “*Bir ordunun muharebe vasıta ve usulleri değişebilir, lakin seciye ve ruh kıymeti nesilden nesile intikal eder*”¹⁶⁴ sözü ile şekillendirilen cümlelerinde de görüldüğü üzere milli terbiye öğretisi tüm maddi temelli ihtiyaçlardan önce gelmektedir. Bu nedenle yaklaştığı hissedilen savaşın ilk sinyallerinden itibaren askerlik eğitimine önem verilmiştir.

İyi bir talim ve terbiye almış olan her ferdin üzerine düşen sorumluluklarının farkında olması gerektiği belirtilmektedir. Yurtta her ferdi ilgilendiren ödevlerin varlığı üzerine dikkat çekilmiştir. Bu görevleri her fert bilmeli ve uygulamalıdır. H.Bilgesu’nun maddelendirdiği bu görevler bir nasihat niteliği taşıyarak kaleme alınmıştır:

¹⁶² N.Sayın, a.g.e., s.59

¹⁶³ N.Sayın, a.g.e., s. 61

¹⁶⁴ akt. N.Sayın, a.g.e., s. 14

- “1. Vazifede insan yalnız kendisine emindir. Nazarında herkes şüphelidir.
2. İlgili eşhasın dışında iş ve vazife itibari ile kimseye hiçbir yerde bir şey söylememelidir.
3. İş ve ödev hakkında görüşülürken civar ve etrafta ilgili olmayan bir kimsenin bulunmamasına çok dikkat edilmelidir.
4. Rivayati iyi veya kötü olsun başkasına söylenmemeli, yayılmasına vasıta olmamalıdır. Unutulmamalıdır ki en iyi propaganda, fikre yumuşak gelen sözler ve yazılarla olur.
5. Vazifeye ait kağıtları yırtıp atmamalı, behemehal imha etmelidir.
6. Herhangi bir işi ancak vaktinde ilgili eşhasa söylemeli, daha evvel katiyen bahsetmemelidir.
7. Hiçbir kimse memleketi alakadar eden gizli vesikaları üzerinde, yanında, evinde bulundurmamalı ve taşımamalıdır. Bunlar kendilerine mahsus kasalarda ve mes'uliyet altında hıfzolunmalıdır.”¹⁶⁵

Kadınlar ve askerlik arasındaki bağ, belirli faaliyetlerde onların cinsiyetsizleştirilmesi, belirli zamanlarda da bilakis cinsiyetlerinin ön plana çıkarılması ile kurulmaya çalışılmıştır. I. Dünya Savaşında, kadınların gerek cephede gerekse cephe gerisinde üstlendikleri roller ile örneklendirilen görevler listesinde kadınlar kendi rollerini belirleyememektedirler. Vatanın korunması ile kadının namusu arasında kurulan bir paralellik ile kadının hamiliğinin erkelerde olduğu anlayışı vatan savunmasını erkeklere yükleyen bir misyona dönüşmüştür. Bu anlayıştan yola çıkan 1930'lar Türkiye'sinin müdafaa düşüncüsü, kadınlara ve erkeklere verdiği askerlik dersinde de farklı hususlara temas etmeyi beraberinde getirmiştir. Seferberlik halinde yapılması gerekenler, istihbarat, casusluk ve propaganda konularında kadınlara verilen eğitimler ile cephe gerisindeki halkın “milli birliğinin” ve “inancının” sarsılmaması amacı güdülmüştür. Sürekli teyakkuz halinde olma telkinlerinin sıklıkla işlendiği metinlerde barış dönemi savaşa hazırlık süreci olarak kurgulanmış ve bu dönemi hiçbir fuzuli aktivite ile geçirmemek gerektiği vurgusu yapılmıştır. Kadınların “asker anaları”, “casus”, “Kara Fatma”, “hemşire”, “eğitimci”...rollerine hazırlanmalarının

¹⁶⁵ H. Bilgesu, a.g.e., s. 25-26

istendiği bir süreçte kadınlar verilen ödevlerine hazırlanmış ve “milletin bekası” için “cephe gerisi askerleri” olmuşlardır.

4.4. Askerlik Tahayyülünde Erkeklik

Kültürel bir kurgu olarak kabul edilen erkeklik, kendini kanıtlayan öğelerle varlığını pekiştirir. Erkek olmak, belli koşullarla kendini var eder. Bunlardan en önemlileri cesur ve güçlü olmak, sert bir yapıya sahip olmak ve asla teslim olmamaktır. Bu yapısal karakterlerin tezahürü saldırganlık, öfke ve uzlaşmazlık ile örtüşerek varlığını ortaya çıkarmaktadır. Kültürel kurgusunu Türkiye’de de sert bir dille oluşturan erkeklik hali, evrensel klişeleri olan zorlukla mücadeleyi, acı yüklü birtakım ritüelleri ve stresi, başarı ile geçme üzerine odaklanmıştır. Dayanılmaz acılara katlanarak erkek olmayı hak ettikten sonra bu “güç” simgesi karakterin her daim taşınabilmesi gerekmektedir.¹⁶⁶ Bu nedenle güçle bağlantılı anlatıların erkeklere aktarılması, varolan statülerini korumada etkin olduklarının bir kanıtı olacaktır. Bu anlatılar ve ritüeller çocukluk çağlarından itibaren aktarılmaya çalışılarak güçlü erkek imgesi, kas kuvvetine de yapılan önemli vurgularla devam etmektedir. Eğitim ve öğretim müfredatlarında yer alan, fiziksel ve zihinsel pratiklerle pekişen öğretilere ilaveten, savunma güdüsüyle açığa çıkan ve önemli de bir yere sahip olan “askerlik” eğitimi de erkekliği kanıtlama aşamalarından biridir. Askerlik, erkeklikle özdeşleşmiş bir kavram olup cephede savaşıyor, mücadeleye aktif katılan ve sağlam bedene sahip gençlik “taburları”na çok sık ihtiyaç duymuştur. Askerlik ile erkeklik arasında kurulan kuvvetli bağ, eğitimin -özellikle- eril karakterinde müfredata alınmıştır.

¹⁶⁶ Tayfun Atay, “‘Erkeklik’ En Çok Erkeği Ezer”, *Toplum ve Bilim*, sayı: 101, Güz 2004, İstanbul, s. 24

Askerlik eğitiminin sivil okullarda ağırlık kazandığı 1930'ların sonları genç erkeklerin bu vazife için hazırlıklarının detaylı olarak anlatıldığı ve okullarda gerçekleşen uygulamalarla pekiştirilmeye çalışıldığı bir dönem olmuştur. Gerek görsel malzeme ile gerekse teorik ve tarihsel bilgiler ile donatılan ders kitapları, erkek öğrenciler için ayrıca kaleme alınmış ve kız öğrencilerin ilgilenmesine gerek duyulmamış ya da istenmemiş olup bahsi geçen işlerin erkek dışında yapılmasına gücün yeterli gelmeyeceği vurgusu yapılmıştır. “Askerliğe Hazırlık Dersleri” olarak adlandırılmış ders kitapları, erkek öğrencilerin ilkokul hayatından üniversite eğitimlerinin sonuna kadar devam eden bir seyir izlemiştir. Kitaplarda önemsenen bir ders sırası vardır ve bu sıra ordu teşkilatının tanıtılması, askerlik kanununun anlatılması, askeri terbiye, silah bilgisi, atış, topoğrafya, seferberlik, muharebe bilgisi ve harp tarihi bölümlerini içermektedir. Harp nedir ve neden gereklidir sorusu ders kitaplarında öncelikle yanıtlanmaya çalışılarak gençlerin kendilerini neye hazırladıklarının bilincinde olması istenmiştir. “*Barış yollarıyla halledilemeyen meseleleri, kuvvet kullanarak zorla halletmek*”¹⁶⁷ tanımı ile anlatılan savaş kavramı harplerin zaruri olduğu yorumları ile devam etmektedir. Zaruridir çünkü devletlerarasında iktisadi ve milli menfaatler devam etmektedir. Menfaat kelimesi dünyadan kalkmadıkça da savaşların ortadan kalkmasına imkan yoktur. Kız öğrenciler için hazırlanan kitaplarda da belirtildiği gibi savaşların değişmiş olan karakteri her yaşta insanın bu hazırlık sürecine dahil olmalarına neden olmuştur.

*“Biliyoruz ki harp, yalnız ordu işi değil, bütün bir millet işidir. Muzaffer olmak için milletin maddi ve manevi her türlü kuvvetinin savaşa katılması zaruridir ve mecburidir.”*¹⁶⁸

¹⁶⁷ Hakkı Ezgeç, *Askerliğe Hazırlık I (Ortaokul Kitapları) : Erkekler İçin*, Maarif Matbaası, Ankara, 1942, s. 1

¹⁶⁸ Nazım Yaşınok, *Askerliğe Hazırlık Dersleri V*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1938, (c), s. 47

Milletler, kavgada kuvvete sınır konulamayacağını bildikleri için kendi güçlerini arttırmaya çalışmaktadırlar. Sosyal darvinizmin tüm çizgileri ile hissedilebildiği bu okumalarda maddi ve manevi açılardan kuvvetli olmanın temeli yetişkin insanlarda yatmaktadır. Milletler arasında maddi hususlar üzerinden pek çok çatışma ya da uzlaşmazlık çıkabilmektedir ancak iyi yetişmiş gençler ve yetişkinler varolduğu müddetçe böylesi sorunların çözülememesi mümkün değildir. Bu sorunlar karşısında alınabilecek en büyük tedbir Milli Müdafaa olarak açıklanır. “*Milli müdafaa, bütün bir milleti ve onun bütün maddi manevi uğraşmalarile istihsalatını yani bir milletin maddi manevi bütün varlığını ilgilendirir.*”¹⁶⁹ Çünkü harbin esas unsuru insandır. Silah cansız bir araçtan başka bir şey değildir. Silaha ruh verecek olanın insan olması hasebiyle milli müdafaanın da esas unsuru insan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın, ihtiyar, genç... herkese, savaşta milli müdafaa görevi düşmektedir. Bu amaçla devletler Milli Müdafaa kanunları koymuşlardır. Mili Müdafaa yönetmelikleri harpten evvel hazırlanmış olmalı ve harp esnasında uygulaması rahat olmalıdır. Sulh zamanları savaş hazırlıkları yapmak için verilen iyi bir “aralık” olarak kabul edilmiştir. Balkan harbinde de, sulh zamanında iyi hazırlık yapılmadığı için mağlup olunmuştur. Bu nedenle savaş hesapları, çeşitli esaslar (sevk, bölgesel ihtiyaç vb.) göz önüne alınarak yapılmalıdır ve bunun için de en iyi zaman dilimi barış dönemleridir.¹⁷⁰ Pek çok ülkenin tarihinden ve sisteminden örnekler verilerek milli müdafaanın önemi anlatılmıştır. İtalya örneğinden başlayan yazısında Nazım Yaşınok, vatan müdafaasına iştirak hususunda yaş haddini belirleyici bir unsur olarak kabul etmeksizin bedeni kudrete haiz vatandaşların bu “kutsal” görev için hazır olduğunu ifadelendirmiştir. İtalya’da üç aşamanın uygulanmasından bahseden yazısında 8-21 yaşları arası birinci safhayı oluşturmaktadır ve

¹⁶⁹ Veysel Ünüvar, *Askerlik Bilgisi Kitap I*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937, s.7

¹⁷⁰ Hüsameddin Bilgesu, *Askerliğe Hazırlık Notları (Ortaokul III. Sınıf): İkinci Kitap*, Kanaat Basımevi, yt?, s. 88

askerliğe hazırlık evresidir. İkinci aşama askerlik hizmeti safhasıdır. Üçüncü ve son aşama ise terhisten sonraki ve evvelki safhalarda öğrendiklerinin unutturulmaması için ders ve talimlere devam edildiği bir safhadır. Bu hususta İtalya'da kabul edilen iki kanun maddesini yazısına ekleyerek devam etmiştir:

- “vatandaşlık sıfatı ve askerlik birbirinden ayrılmaz”
- “askeri talimler, milli maarifin tecezzü kabul etmez bir kısmını teşkil eder; bu talimler, çocuk bunları öğrenme çağına girer girmez, başlanır ve vatandaş silah kullanmak kudretini muhafaza ettiği çağa kadar devam eder.”¹⁷¹

Fransa'da da durum pek farklılık göstermemektedir. Askerlik eğitimi ilkokullarda başlamakta ve ortaokuldan üniversite son sınıfa kadar devam etmektedir. İlk okullarda daha ziyade beden terbiyesi uygulamaları vardır ve bu program genel kurmay tarafından düzenlenmiştir. Ortaokullardan itibaren de asıl askerliğe hazırlık dersleri ve talimleri başlamaktadır.¹⁷²

Barış döneminde askerlik hizmeti, İngiltere'de zorunlu değildir ancak savaş hazırlıkları kapsamında gençlik, barış dönemlerinden itibaren eğitim almaya başlamaktadır. Okullarda talebe sayısına göre silah ve asker elbisesi bulundurulur. Senede on beş gün gerek okul öğrencisi gerekse de milis teşkilatına dâhil olan gençler, bir ordugâhta toplanıp talim ve tatbikat yapmakla yükümlüdürler. Bu maksatla ülkede birçok sivil teşkilat vardır: Bunlardan en önemlisi kabul edilen de milis ordusuna subay yetiştirmektedir ve bu teşkilata yüksek okul gençleri dahil olur. 1939 senesinde İngiltere'de de mecburi askerlik usulü kabul edilmiş ve bütün gençler askerlik vazifesiyle mükellef tutulmuştur.¹⁷³

Savaş hazırlıklarının siyasi, iktisadi, kültürel, fikri ve askeri bölümleri yer almaktadır. Erkekler için hazırlanmış Askerlik Bilgisi kitaplarında

¹⁷¹ Nazım Yaşınok, *Askerliğe Hazırlık Dersleri V*, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1940,

(a),s.4

¹⁷² a.g.e. s.6

¹⁷³ a.g.e., s.7

çoğunlukla askeri ve teknik bölümlere yer verilmiştir. Cephe gerisinde varolan hazırlıklar kadınlara ayrılmıştır.¹⁷⁴ Mağlup kesimin kadınları, çocukları ve hayvanları her şeyi ile galip tarafın malı olacaktır. Bu nedenle toplumun her bir mensubu galip gelmek için savaşmak mecburiyetindedir. Galibiyete erişmek de savaş başlamadan yapılacak hazırlıkların derecesine ve yoğunluğuna bağlı olacaktır.¹⁷⁵

*“Yani bir taraftan ordunun ihtiyaçlarını hazırlarken bir taraftan da hem hazırlayanları hem de hazırlanan şeyleri korumak gerekir. Bu da mili müdafaa işlerini arttırmıştır.”*¹⁷⁶

Milli müdafaa'nın zihinsel bir öncelikte olmasının önemli bir nedeni topyekun savaş gerçekliğinin hissedilir boyutlara ulaşmasıdır. Ve bu yeni savaş anlayışı da değişen silah teknolojisinden doğmuştur. Bugünkü savaş araçlarının çoğunlukla savaş döneminde icad edilmiş olduğu düşüncesi, ilim ve sanat âlemlerinin orduya karşı olan vazifesini de ortaya çıkardığı saptamasını beraberinde getirmiştir. Bu vazife, düşmanda bulunmayan yeni araçlar bulmak ve düşmanın yeni vasıtalarıyla denk düşebilecek araçları yaratmak olarak ifadelendirilmiştir. Ülkede ilmin ve fennin yükseltilmesi ayrı bir müdafaa unsuru olarak kabul edilmiştir.¹⁷⁷

4.4.1. Erkeklerin Askerlik Dersleri

Erkekler için hazırlanmış olan ders kitaplarının ilk sayfalarında yer alan askeri tabirler ile, askerliğin ve askerlere ait kavramların (askerlik, er, erat, subay, askeri memur, cumhuriyet ordusu, amir, üst, makam, teşkilat, kadro, kuruluş, konuş, karargah, geri teşkilat, sevkulciş, tabiye, harp, muharebe ve yığınak) ayrıntıları ile anlatarak gençlerin orduya yabancı

¹⁷⁴ bkz bölüm: “Kadın ve Askerlik”

¹⁷⁵ a. g. e. s. 3

¹⁷⁶ Veyseî Ünüvar, a. g. e., s.9

¹⁷⁷ a. g. e., s.20

kalmaması amaçlanmıştır. Bir gence askeriyeyle ilgili bir soru yöneltildiği zaman bu sorunun cevabını eksiksiz verebilmelidir. Bu kavramların yanı sıra manevi alana hitap eden namus, şeref, doğruluk, cesaret, soğukkanlılık, mahrumiyete katlanmak gibi kavramlar da askeri terbiye başlığı altında anlatılmıştır ve bir asker manevi yönden de net bir tavır sergileyebilmelidir. Askere pek çok davranış kalıbı çizilmeye çalışılmıştır. Üste karşı saygının anlatıldığı bölümde bu saygının tezahürleri gösterilmeye çalışılır.

Orduda her askerin vazifesi, Türk yurdu ve cumhuriyetini içe ve dışa karşı lüzumunda silahla korumaktır. Bunun için asker; kendine düşeni öğrenmeye ve öğrendiğini de son kuvvetini sarf ederek yapmaya mecburdur. Asker cesur olmalıdır. Cesaret ve korkusuzluk, her türlü tehlike karşısında vazife ve işi yapmak ve icabında canını feda etmek olarak tanımlanır. *“Bu yürekteki insanlara yiğit, kahraman derler. Askerlik hayatı, bitmez tükenmez bir kahramanlıktır”*¹⁷⁸. Memlekete ait vazife ve işin yapılması, canını feda etmeyi ve tehlikeye atılmayı icap ettiriyor ve bundan başka da çare bulunmuyorsa o zaman düşünmeden ve korkmadan ölüme atılmak makbul bir cesaret örneği kabul edilmiştir.

Asker, kendinden beklenen vazifeleri hakkıyla yapabilmek için yüksek ahlak ve kuvvetli maneviyat sahibi olmalıdır. Her askerde bulunması mutlak lazım olan ahlaki ve manevi vasıflar olarak cumhuriyete, yurda ve millete karşı sevgi ve bağlılık, itaat, sebat ve mukavemet, cesaret ve şecaat, canını esirgememek, harbe hazırlık, iyi geçinmek, iyi ahlak sahibi olmak, sır saklayabilmek, emek ve fikir birliği içinde olmak, birbirine yardımcı olmak, tavır ve hareketlerin (askerin duruşu mertçe, hareketleri akla uygun ve dürüst, dili ve sözü özüne uygun ve serbest olmalıdır) uygun olması ve düzen¹⁷⁹ yer almaktadır. Ahlak sahibi bir asker vatani

¹⁷⁸ Nazım Yaşınok, *Askerliğe Hazırlık Dersleri II*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937, (b), s.23

¹⁷⁹ Nazım Yaşınok, a.g.e.: c, s.44-45

için en iyi hizmeti verecek olandır çünkü *“Ahlak ve can taşıyan vücut, askerin değil milletindir. Asker, ordu ve mektepte, hayatta arayıp bulamadığı, göremediği şeyleri bulur, görür, öğrenir.”*¹⁸⁰

Doğruluğun tanımı yapılmıştır ve canını “korkmadan” vermenin altı burada da çizilmiştir. Bu fiil, cesaretin ve dürüstlüğün kanıtlandığı andır. Vatan için gerekirse ölümle yüzleşilebilmelidir. Doğruluk, her askere, memleketin ve mesleğin bütün kanunlarına ve nizamlarına göre hareket etmeyi emreder ve bu nedenle gerekirse “canı” feda etmekten kaçınmamak gerekmektedir. Çünkü *“Türk, sözünün eridir”, “Türk doğruluktan ayrılmaz bir yiğittir” ve “Türk yalan söylemez.”*¹⁸¹. Doğruluktan ayrılmak yüzünden bir insanın alacağı en ağır ceza Cumhuriyet düşmanlarının propagandalarına inanmak, uymak ve yapmak yüzünden uğranılacak felaketlerin yanında hiç kalmaktadır. Doğruluğu bozan haller vardır. Muharebede cepheden kaçmak (muharebede birliğini kaybeden asker birliğini arar, bulamazsa ve en yakın birliğe geçmezse kaçak sayılır ve üstü tarafından kurşuna dizilir.)¹⁸² dürüst olmamanın en büyük göstergesi olup en ağır cezai yaptırıma sahip bir itaatsizlik örneği kabul edilmiştir. *“Şerefsiz yaşamadansa, ölmek her Türkün şiarıdır”*¹⁸³ sözü ile doğruluk konusundaki hassasiyet aktarılmaya çalışılmıştır ve bu hassasiyet de ölümle neticelenebilmektedir. Burada bir tedirginlik de vardır. Dürüst olmayanların düşman ülke saffına geçmesi ve gizli bilgileri aktarması hususunda yaşanan korku, gençlere “doğruluktan ayrılmamanın akıbetleri” aktararak aşılmaya çalışılmıştır.

Vazife içinde veya dışında dürüst hareket eden, vazifeyi ve işi severek yapan, zarar getiren her türlü fena şeylerden kendini koruyan bir askerin, namus ve şerefine kimsenin dokunmasına imkan olmayacaktır. Bu

¹⁸⁰ Hüsamettin Bilgesu, a.g.e.,s. 38

¹⁸¹ Nazım Yaşınok, a.g.e.: b, s. 24

¹⁸² Hüseyin Bilgesu, a.g.e. , s. 42

¹⁸³ a.g.e., s.43

konuda verilen telkinlerde askerin namus ve şerefine dokunanları, tahkir edenleri yahut arkasından söyleyenleri şikayet etmeye mecbur olduğu belirtilmiştir. Eğer şikâyet etmezse, o halde temiz yürekli olmadığı, suçlu bulunduğu açığa çıkmış, “alçaklığı ve namussuzluğu” kabul etmiş sayılacaktır. Cinaslı sözlerle, şaka tarzında bile olsa arkadaşların şeref ve haysiyetleri ile oynamak askere yakışmayacak bir harekettir ve yasaktır. Asker, kendi şerefi gibi halkın şerefine de itibar ve dikkat etmelidir, kendi mesleğinden olmayanları küçük görmek, onları hiçe saymak şerefli bir askerin asla içinde bulunmayacağı bir davranıştır. Herhangi bir kimse bir askere veya askerlik mesleğine dilini uzatırsa yapılacak ilk iş onu komutana haber vermektir.¹⁸⁴ Çünkü bahsi geçen tüm bu unsurlar askerin ve askerliğin namus ve şerefine hanel getirebilecek hususlardır ve bu konularda önceden tedbir alınmalıdır.

Askeri terbiye başlığının altında uzun uzun anlatılan bir başka terbiye edici husus itaat ve disiplindir. İtaat bahsinde anlatılan, amirin verdiği emri “mırıldanmaksızın”¹⁸⁵ yapmak olarak tarif edilir. Emirler düşünülmezsizin yapılmalıdır çünkü amir, emri verirken düşünmüştür ve mümkün olmayacak şeyleri emretmemiştir. Disiplin ise bir ordunun veya kıtanın işe yaramasının bir ölçütü kabul edilmiştir ve her yaş grubuna ayrı ayrı anlatılmıştır. F. Birtek’e göre disiplin:

“Müşterek bir inan ve duyguya maddi bir varlık verebilmek için hislerden, fikirlerden ve itiyatlardan seçilmiş ve toplanmış bir takım kaidelerdir ki, aynı iman ve duygu etrafında birleşmiş insanlar bunları sayar ve bunların önünde baş eğerler. Orduda ise bu duyguyu ve imanı maddileştiren disiplin, ancak amirlere ve emirlerine, kanunlara, nizamnamelere ve talimatlara içten gelen bir istekle boyun eğmek demektir. Disiplin askerliğin temelidir. Yurdun ve milletin saadetini,

¹⁸⁴ Nazım Yaşınok, a.g.e.:b, s. 19

¹⁸⁵ Orijinal metinde de mırıldanmak kelimesi geçer ve onun da tarifi vardır. Hangi durumların ve ses tonlarının mırıldanma kalıpları dahilinde olduğu açıklanmıştır

selametini, istiklalini sağlamak ve Cumhuriyeti korumak ancak disiplini mükemmel olan bir ordu ile mümkündür."¹⁸⁶

Birbiri ile yakın alakada olan disiplin ve itaat ordunun temel direğidir. Disiplin bir ordudaki kuvveti göstermektedir. Disiplini bozan hareketler cezai yaptırıma tabiidir ve bu hareketlerin "çok büyük felaketler" doğuracağı düşünülerek hükümet, muharebede verilen emirlere itaatsizlik gösteren askerleri kurşuna dizmek yetkisini komutanlara vermiştir.

*"Dünyada Türk ordusu kadar disiplinli bir ordu yoktur. Çünkü Türkler, aile ocaklarında büyüklerine karşı her milletten fazla itaatkar olarak yaşarlar ve bunu dünya milletlerinin tarihi de tasdik eder. CEZA UFAK DA OLSA, BİR YÜZ KARASIDIR; Türke yakışmaz...."*¹⁸⁷

Bir insanın harp vazifesini yapabileceğini gösteren esasların başlıcasının manevi ve fikri terbiyede gizli olduğu işlenmiştir. Bu da ana kucağından başlayan umumi terbiyedir: yurt sevgisi, vazife sevgisi, intizam, vaktinde iş görmek ve disiplin bu manevi ve fikri meselelerin en mühim unsurlarıdır. Aile ile öğretilmeye başlayan "hayatın temel esasları" okullarda kökleşerek toplumsal alanın, "fikri bir terbiye alanı"na dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Umumi terbiye araçları olarak da askeri merasim, geçit resimleri, muaşeret usulleri, yarışlar, spor eğlenceleri, müsamereler, resimler, sinema, tiyatro gibi toplumun günlük hayatta sıklıkla karşı karşıya geldiği öğeler sayılmaktadır. Askeri törenlerin ve geçitlerin olabildiğince parlak yapılarak görünürlüğü yüksek olan bu aktivite ile halkın ve ordunun milli kuvvete güveninin artması hedeflenmiştir. Muaşeret usulleri içinde yer alan askere gösterilen saygı ve sevginin, ruhlarda derin izler açarak fedakârlıkları arttıracığı düşünülmüştür. Türk ordusunun esas kuvvetinin milletle ordu arasındaki karşılıklı itimattan geldiği vurgusu yapılmıştır. Askerleri ile halkının birbirine duyması gereken güvenden bahseden bu düşünce yapısı, sonraki

¹⁸⁶ Ferit Birtek, *Askerliğe Hazırlık II (Lise Kitapları) : Erkekler İçin*, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 20

¹⁸⁷ Hakkı Ezgeç, *a.g.e.*, s. 10 (vurgular yazara ait)

bölümlerde kendi içinde çelişkiye düşerek askerlerin sivillere karşı dikkatli davranması gerektiğini vurgulamıştır. Askerlerin sivillerle olan ilişkilerinde de uymaları gerekli olan kurallar vardır. Dikkat etmeleri gereken hususların başında nezaketle ve terbiye ile konuşmaları gelmektedir. Sivil bir kimseye hakaret etmemelidir, sivil kimseleri kendilerinden şikayetçi yapmamalıdır. Askere hakaret ve tecavüz eden sivillere karşı kendini korumalıdır. Hiçbir sivilin silahına ve elbisesine el sürmesine izin vermemelidir. Askerliğe ait sırları ecnebilere, yabancılara, bildiklerine, kadınlara, hatta karısına ve babasına bile söylememelidir.¹⁸⁸

Erkeklerin talim ve terbiyesi, üzerinde durulan en mühim meselelerden biridir. Talim ve terbiye milli müdafaa için elzem bir konudur ve ana kucağından başlamaktadır. Çünkü harp kadar çetin başka bir iş asla tasavvur edilememektedir. Milli müdafaaya hazırlanan bir “adam”ın öncelikle vücuden sıhhatli ve kuvvetli olması gerekmektedir. Mukayese yeteneğini kullanabilmeli, düşüncelerinden gelecek için neticeler çıkarabilmeli, başarı için sabır ve cesaret gösterebilmelidir. İtaat ve disiplin ile kendini geliştirmiş olmalıdır. Aksi takdirde vazifesini tam yapamamış olacaktır. Orduda her asker diğerini tamamlamaktadır ve bu nedenle bir alandaki aksaklık bütün noktalarda kendini gösterecektir. Ancak birisi vazifesini tam yapmazsa öteki onun noksanını telafi edecektir- etmelidir.¹⁸⁹ Maddi talim ve terbiye vücudun terbiye edilmesinden başlayıp silahın bütün özellikleri ile anlatılması ve bunlara uygun olarak askerlerin sevk edilmesi ile devam etmektedir. Uzun ve yorucu askerlik koşullarına karşı vücudun dayanıklı olması gerekmektedir. Bu iş de ana kucağından başlamaktadır(!) ve hükümet okul sonrasında bu işle meşguldür. Kişi, öncelikle kendi sağlığını, müdafaa etmekle yükümlü olduğu devleti için korumalıdır. Vücuduna zararlı olabilecek her türlü maddeyi, yurt müdafaasına katılamama

¹⁸⁸ Hüsameddin Bilgesu, a.g.e., s. 40

¹⁸⁹ Veysel Üntivar, a.g.e., s. 11

“ihtimalini” göz önüne alarak kullanmamalıdır. Bu nedenle de beden terbiyesinin her ülkede çok önemli bir yer tuttuğu ifadelendirilmiştir.

Askerliğin ve askerin sahip olduğu sembollerin korunması, en az askerlik vazifesinin ifası kadar önemlidir çünkü askeri anlatan üzerinde taşıdığı kıyafetten verdiği selama değin içinde bulunduğu sembolik dünyasıdır. Askerin giymiş olduğu elbise, askerlik namus ve şerefının en yüksek alametidir. Askeri elbisesi üzerinde iken bir sivil ile çekişmek, senli benli görüşmek askere yakışmaz ve yasaktır. Asker elbisesi üstünde iken ancak askerlik namus ve şerefının icap ettirdiği ve bu maksatla amirlerin ve komutanların emir ve müsaade ettikleri yerlere gidilir, aksi olarak kötü adlanmış ve yasak edilmiş kimselerle görüşülmez ve böyle biçimsiz yerlere gidilmez. Selamlama çeşitleri farklıdır ve sıralanmıştır. Bu stillerin öğretmenler tarafından uygulamalı olarak gösterilmesi istenir. Hangi hallerde selam verilip verilemeyeceği üzerinde durulmuştur. Bayrağın önemi ve temsil ettiği değerler ayrıntılarıyla anlatılmıştır. *“Bayrak dalgalanınca her Türk sevinir. Onun altında can veren ecdadlar hatırlanır, gözler yaşla dolar. Her Türk onun dalgalanması için canını feda edebilmelidir. Bir ordunun onurunu temsil eden alamete sancak denir”*. Muharebe esnasında, milletini seven asker, onu teslim alırken ettiği yemini hatırlayarak “ya ölüm ya zafer” diye düşünecek ve ona göre hareket edecektir.

Asker olmak pek çok fedakârlığın vatan için yapılması anlamına gelmektedir. Asker demek, “aç iken yememek, susuzken su düşünmemek, yorgunken koşmak, yürümek, uykusuzken gözetlemek, nöbet beklemek, cephane bitmişken süngü ile kazma, kürek, balta ve yumrukla muharebe etmek, düşman kalabalık iken saldırmak, herkes korkarken kahramanlık göstermek”¹⁹⁰ ile tanımlanmıştır. Vatanı korumak için her türlü zorluğa katlanmak, olması gereken “vatandaşlık”

¹⁹⁰ Nazım Yaşınok, a.g.e.:b, s. 25

görevlerine referansta bulunmaktadır. Vatandaş kavramı ile özdeşleşen erkeklik hali, kendini kas gücü ile kanıtlamaya devam ettiği müddetçe bu koruma görevi de erkeklere has olacaktır. Kadınla özdeşleştirilen vatanın korunmasında her türlü zorluğun üstesinden gelebilecek olan “Türk Askeri” cesaret ve azmi ile beynelmilel arenada örnek teşkil eden bir yapılanmaya gidebilecektir. Cesaret, itaat, disiplin ve dürüstlük ile yurt savunmasında güçle bütünleşen bir millet olunması ve ulusu ile bütünleşmiş bir ordunun tarihe yazdığı-yazacağı kahramanlıklar dönemin en arzu edilir idealleri arasında yer almaktadır.

Beşinci Bölüm

5. 1930- 1945 Arası Dönemde Spor Algısı

5.1. Sporun Tarihsel Evrimi

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başları Avrupa devletlerinin ulus-devlet oluşum süreçlerini tamamlama dönemine tekabül etmektedir. Bu aşamalarda ulus-devletin gerekli kıldığı zorunlu askerlik, eğitim ve dil birliği büyük ölçüde sağlanmış ve devletlerin kendilerini tehdit edebilecek diğer milliyetçiliklere karşı hızla harekete geçirilebilecek ve “milli duygular” ile donatılmış bir vatandaş profili yaratılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, sürekli teyakkuz halinde kalmanın önemli bir ayağını, toplumsal hazırlığı amaçlayan örgütlenmeler oluşturmuştur. Ve yine bu dönemde Francis Galton’un¹⁹¹ düşüncelerinden mülhem sosyal darwinist anlayış, özellikle birliğini geç kuran ulus-devletlerin “amentüsü” haline gelmiştir. Darwin’in doğal seleksiyon kavramını doğadan toplumsal yaşama adapte eden sosyal darwinist düşünce, yalnızca güçlülerin hayatta kalabileceği bir toplumsal yapılanma öngörmüştür. Bu anlayışın makro düzeyde devletlerarası ilişkilere yansımaları, Hobbes’tan günümüze kadar gelen ve özünde insan doğasına duyulan güvensizlikle birleşen “beka” sorunsalını, sosyo-politik malzeme haline getirmesidir.

Sosyal darwinizm ve öjeni anlayışının ulus-devletler düzeyinde rağbet görmesi ve öjeninin bir “bilim” olarak kutsanması, vücut sağlığını ve dayanıklılığını ön plana çıkaran uygulamaları teşvik etmiştir. Bu bağlamda sporun, devlet politikalarında önemli bir yer tuttuğu

¹⁹¹ Galton’un görüşlerini özetleyen çalışması için bkz. Francis Galton, “Eugenics: Its Definition, Scope and Aims”, *The Idea of Race*, Hackett Publishing Company, Inc., Indianapolis/Cambridge, 2000

söylenebilir. Ulus inşasının yapıtaşını oluşturduğu düşünülen spor ve beden gelişimi, hayat mücadelesinde ayakta kalabilmenin en önemli koşulu olarak tasarlanmıştır. 19. yüzyıldan sonra beden terbiyesi, vatandaşların zihinsel ve bedensel istidatlarını artırma amacına endekslenmiştir ve sosyal bir kontrol mekanizması vazifesi görmüştür. Modern beden terbiyesinin ortaya çıkışı 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'daki sosyal ve kültürel gelişmelere bağlıdır.¹⁹² Bireysel değerlerden ve tercihlerden koparılan sportif aktiviteler, ulus-devletlerin şekillendirdiği politikalar haline gelmiştir. Hitler'in sözleri ile devam edersek: *"beden politiktir ve devlete aittir. Sporun ve jimnastiğin geliştirilmesi bireylerin iradesinden bağımsızdır. Kişilerin devlete bedenlerini feda etmelerinin bir örneğidir."*¹⁹³

Modern anlamda beden terbiyesi ve sporu, askeri hazırlık sürecinin bir parçası olarak kurgulama fikri, 19. yüzyılın başlarında çıkmış bir yeniliktir. Monarşilerin hem politik hem de askeri anlamda çökmeye başlaması ve ulus-devlet fikrinin ortaya çıkışı, beraberinde klasik ordu ve savaş anlayışında da büyük değişiklikleri beraberinde getirmiştir. En radikal değişim klasik askeri sistemde ordunun belkemiğini oluşturan lejyoner birliklerin giderek tasfiyesi ve yerlerine düzenli askere alma sistemine dayanan devasa vatandaş ordularının kurulması olmuştur.¹⁹⁴ Kitle sporunu savaşa bir hazırlanma olarak gören ideoloji, barışçıl olmayan bu politikalarını haklı çıkarabilmek için dış düşman arama sürecine girerek mücadele zemininin zarureti ortaya koymaya çalışmıştır. 19.yüzyıl öncesinde imparatorluklarda somut bir hedefe yönelmeyen ve sadece belirli bir zümre ile sınırlı kalan savaşçı sportmen birliklerinin, 19. yüzyılın ilk çeyreğini 20. yüzyıl sonlarına bağlayan

¹⁹² Yiğit Akın, "Gürbüz ve Yavuz Evlatlar": Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor, İletişim Yayınları, 2004, İstanbul, s. 125

¹⁹³ Hans Bonde, "Compromise and Confrontation: Danish Sport under the Swastika", *Militarism, Sport, Europe: War Without Weapons*, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 2003, s.209

¹⁹⁴ Yiğit Akın, a.g.e., s.127

zaman kesitinde hedef belirlediği ve sporun siyasal bir amaca hizmet ettiği düşünülebilir. Bu durum sporda kullanılan araçların da çeşitlenmesine ve değişmesine neden olmuştur. Süvari birliklerinin kullanılması binicilik yarışmalarını beraberinde getirirken silahın kullanılması atış talimlerinin ve yarışlarının düzenlenmesine vesile olmuştur.¹⁹⁵

Spor, vatandaşın kendisi için değil, milleti ve devleti için yapması zorunlu bir vazife halinde yeniden kurgulanmıştır. Bireysel bir tercih olmanın ötesinde toplumsal ve siyasal amaçların potasında değerlendirilmiştir. Spor-siyaset ilişkisinin Almanya’da Jahn, Çekoslavakya’da Tyrs’in öncülüklerinde, sporu militarist bir ideolojinin emrine verdiğini, “para-militer spor örgütlenmesi” yoluyla da yönetsel sorumluluk bulduğu söylenebilir. İnsanın doğaya karşı yürüttüğü savaşımın bilinçli bir şekilde oluşturulan modeli olduğu savından yola çıkarak ilk uygarlıklardan bu yana sporun militer yanının varlığı kabul edilmiştir. Var olma ya da başka uygarlıklar üzerinde egemenlik kurma zorunluluğunun ve tutkusunun kaçınılmaz sonucu olan savaşların ancak güçlü, sağlam ve cesur vatandaşlarla kazanılacağı düşüncesi sporun savaşkan yanını ortaya çıkarmıştır. Beden eğitimi ve spor, insanları, çıkabilecek bir savaşa hazırlanmanın en iyi yolu, en etkili aracı olarak tasarlamıştır.¹⁹⁶ Devletin yurttaşlarından beklediği, spor faaliyeti ile vücutlarını geliştirerek vatanın savunmasında etkin olmalarıdır. Jahn’ın sözleri ile örneklendirilirse “*devletin savunmasında yumuşak etli kalmamak*” gerekmektedir.¹⁹⁷ Benzer bir düşünce ulus-devlet kuruluş aşamasında Burma Anayasasındaki “devlet, savunma yeteneklerinin geliştirip güçlendirilmesi için beden eğitimi ve spor yoluyla halkın ve

¹⁹⁵ Kurthan Fişek, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:445, Ankara, 1980, s.128

¹⁹⁶ Kurthan Fişek, a.g.e., s.125

¹⁹⁷ Alman gençliğinin milliyetçi örgütlenmesi için bkz. Norbert Elias, *The Germans*, Cambridge/Blackwell Publishers, 1996

özellikle gençliğin sağlığını ve çalışma kapasitesini geliştirir”(madde 39) ifadesinin kullanılmasının ardında da yatmaktadır.¹⁹⁸

Sporun bir jimnastik ya da siyasi bir uygulama olup olmadığının en güzel örneğini F.L.Jahn’ın düşünsel önderliğinde kurulan Deutsche Turnerschaft’ın düzenlediği kitle jimnastiği gösterisine eşlik eden bando müziğinin sözlerinde görebilmekteyiz:

*“Turner kılıcımı sallıyorum dolu yürekle
Turner şarkalarımı göğe haykırıyorum
Yakında savaşa gidiyorum
Anayurdum için savaşmaya
Yaşım daha küçük
Bu da beni savaşın görkeminden uzak tutuyor
Ama her gün kollarım çelikleşiyor
Düşman sürülerine
Mızrağımı savurmak için
Turner derler bana
Yüreğim Alman geleneğiyle dolu
Savaşmaya itiyor beni
Kanımı özgürlük için dökmeye”¹⁹⁹*

19. yüzyıl sonlarında katı bir Sosyal Darwinizmin, emperyalist hareketlenmenin ve Alman gücünün Avrupa topraklarını tehdit etmesi, yeni milliyetçi savunma mekanizmalarının doğmasına neden olmuştur. Oluşan bu milliyetçi dalgada ülkelerin spora yaklaşımları hız kazanırken beden, devletin tasarrufunda geliştirilmesi gerektiği düşüncesi hâkimiyetini korumuştur. Avrupa ülkeleri arasında beden terbiyesine en yoğun ilgiyi gösteren ülkeler, birliğini geç tamamlayarak siyaset arenasına çıkan Almanya ve İtalya olmuştur. Eş zamanlı olmamakla birlikte Fransa, İngiltere, Romanya, Yugoslavya gibi Avrupa ülkeleri ile birlikte SSCB de spora önem vermiş ve onun militer karakteri üzerinde politikalar yürütmüşlerdir.

¹⁹⁸ Kurthan Fişek, a.g.e., s.100

¹⁹⁹ Kurthan Fişek, a.g.e., s.126

İngiltere’de gelişen beden terbiyesinin tarihi 1870 değin uzanmaktadır. 1870’te kilisenin etkisinin azaltıldığı eğitim sistemi, Alman tehdidinin büyük etkisi ile millileşerek muhafazakâr bir yapıya oturmuştur. 19. yüzyıl başlarında oyunlar organize edilmeye başlanmış ve bu oyunlar orta ve üst sınıf erkek çocuklarının gelişiminde önemli kabul edilmiştir.²⁰⁰ İngiltere’de jimnastik, J.J. Rousseau’nun eğitim teorileri ve onun disiplininden doğmuştur. 19. yüzyılda Avrupa’da geçerli olan Alman ve İsveç jimnastiklerinden ikincisine, yani İsveç jimnastiklerine yakın olan İngiltere’de jimnastik 1838’de ilk olarak gelmiştir. Sadece çocuk ve gençler için olmayıp sağlıklı ve dinamik vatandaşlar ve askerler için de yapılması gerektiği savunulmuştur. Ancak 1870 sonrasında var olan eğitim modelinde, Almanya-Fransa mücadelesinin etkileri gözlenmekte ve eğitim Militer bir yapıya dönüşmektedir. İsveç modeli jimnastiklerin yerini çok daha sert olan Alman jimnastikleri almaya başlamıştır.²⁰¹

Fransa’da militer bir karakteri olan spor faaliyetleri, atış kulüplerine katılmayı beraberinde getirerek her vatandaşın bir asker olduğu anlayışına dayandırılmıştır. 1881 anayasası uyarınca da ilk ve ortaokullarda 200 ile 600 arasında öğrencisi bulunan okulların 12 yaş üstü çocuklarına jimnastik ve askeri egzersiz yaptırımları ifadelendirilmiştir.²⁰² Almanya ile 1870 savaşının yenilgisinden yola çıkan vatanseverlik lügati ile Fransa’da başlatılan bu uygulama, 1905’ten sonra çok daha yoğun bir hal alarak Alsace-Lorraine’i geri alma emelleri ile hareket etmeye neden olmuştur. Bu nedenle çok sert bir eğitim ve beden terbiyesi politikası olduğunu söylemek yanlış addedilmeyecektir.

²⁰⁰ J.A.Mangan, “Military Drill-Rather More than ‘Brief and Basic’: English Elementary Schools and English Militarism”, **Militarism, Sport, Europe: War without Weapons**, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 2003,s.71

²⁰¹ J.A.Mangan, a.g.m, s.71

²⁰² Richard Holt, “Contrasting Nationalism: Sport, Militarism and the Unitary State in Britain and France before 1914”, **Tribal Identities: Nationalism,Europe,Sport**, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 1996, s.40

Benzer bir durum İngiltere'nin Boer savaşı sonrasında içine girdiği süreçle benzerlik gösterse de birebir aynı değildir. İsveç jimnastiklerini uygulayarak Fransa'da uygulanan sert spor hareketlerine benzememektedir ve İngiltere'de spor faaliyetleri çok daha federal bir görünüm sergilemektedir.²⁰³

Mussolini İtalya'sında spor faaliyetleri çok daha şedit bir görünüm sergilemektedir. Faşizm, İtalyanların fiziksel ve politik eğitimini spor yoluyla sağlamaya çalışmıştır. 1923'te başbakan Giovanni Gentile, tüm okulların yapısını değiştirerek yeni ideoloji ile tanıştırmıştır. Ve gençlerin fiziksel eğitimini özel olarak oluşturulmuş organizasyonla sağlamıştır: ENEF(Ente Nazionale per L'Educazione Fisica).²⁰⁴ Ancak ENEF'in fiziksel aktivitelerdeki yetersizliği üzerine 1927'de fiziksel eğitimi esas alan bir organizasyon oluşturulmuştur: ONB(Opera Nazionale Balilla). Yeni neslin fiziksel sağlığı, yeni rejimin ve onun politik bedenlerinin ihmal edemeyeceği bir konudur. Duce tarafından da bu konunun önemi belirtilmiş ve kendi sözleriyle "sekiz milyon bayonet" kazanılacaktır. 1914-1925 arasında gençlik teşkilatı faşist parti tarafından kontrol edilmiştir. Duce: "görevimiz eğitim ve öğretim olmalıdır. Bu çocuklar dini inanışlarımıza göre eğitilmelidir ancak bu eğitimi bütünleştirmeye, çocuklara mertlik, güç, sadakat hissi vermeliyiz. Her şeyden de önemlisi onları inançlarımız ve ideallerimizle ilham vermeliyiz."²⁰⁵ sözleri ile durumun önemini belirtmiştir. 1925'te oluşturulan OMNI teşkilatının sosyal ve bireysel işlevleri vardır. Faşizm bireyin kontrol edilemeyen özgürlüğünü kabul etmemektedir ve rejim gençlerin fiziksel ve ruhsal

²⁰³ Burada önemli bir husus, İngiltere'de spor faaliyetlerinin dini açıdan yoğunluk farkı yaşamasıdır. Katolikler ve Protestanlar arasında spor faaliyetlerinin uygulanması değişmektedir. Protestan okullarında bulunan öğrenciler Katolik okullardakilerden daha sert ve saat olarak fazla egzersiz yapmaktadırlar. Daha fazla bilgi için bkz. Anthony M.Gallagher, "Sport and Community Background", **Young People's Involvement in Sport**, ed. John Kremer, Routledge Pub., London, 1997, s.114

²⁰⁴ Roberta Vescovi, "Children into Soldiers: Sport and Fascist Italy", **Militarism, Sport, Europe: War without Weapons**, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 2003, s.166

²⁰⁵ Roberta Vescovi, a.g.m., s.170

gelişimlerine eğilmektedir. OMNI teşkilatı düzenli sağlık kontrolleri, ilaçların ücretsiz dağıtımı, hastane hizmetleri, doğa ve güneş terapisi ile üyelerine olan ilgisini göstermiştir. İtalyan ırkının sağlığı ve güçlenmesi için yapılan bu aktiviteler ile genç üyelerinin ülke için gerekli gelişimi sağlanmış olacaktır. Erkekler yurt savunmasında ve faşist idealin fiziksel devamında rol alacakken kadınlar bu rejimin gelecekteki temsilcilerini yetiştirecektir.²⁰⁶ Faşist ideal ve onun fiziksel aktiviteleri itaat, görev ve kader bilincine ulaşılması ile sağlanacaktır. Faşist ideal gençlerin sadece fiziksel gelişimleri için değil bunların da üstünde ve ötesinde genç dimağların rejimin politik endoktrinasyonunu ve rejimin belirlediği bir yaşamı amaçlamıştır. Rejimin temel aldığı noktalardan biri, yurттаşla askerın görevlerinin birbirinden ayırlamayacağı “asker-millet” yaratma idealidir. Faşist idealin ana hedefi geleceğin “örnek” vatandaşını çizmektir. Bu amaçla okullarda eğitim, kültürel askeri hazırlık, spor ve jimnastik gibi üç bölümden oluşmuştur. Sporun da bir eğitim yolu olması, egzersizle eğitilen vücudun sağlam olduğu ve sağlam-dinamik vücudun da mertlikle eş anlamlara gelmesi ile gerçekleşmiştir. Gençler yaşlarına ve statülerine göre egzersizler olarak geleceğin askerleri halinde hazırlanmaktadırlar. Fiziksel eğitimin, gençleri faşist ideal ve inançlara göre yetişeceğini ve bireysel denetimi sağlayacak isteği geliştireceğine inanılmıştır. Fiziksel eğitim ve spor “bedenin eğitimi” sağlaması nedeniyle İtalyanların devlete bağlılıklarını sağlayan husus olmuştur.²⁰⁷ Yeni İtalyanları yaratma ideali, faşizmin köklerini kurmasına etken olan ve kurumsal dönüşümünü sağlayan sosyal kontrolü yaratmıştır. Faşist ideoloji eğitimin politik doğası üzerinde vurgu yapmıştır. Faşist eğitim etik-totaliter bir devlet kurma amacını gütmüştür. Mussolini'nin sözleriyle devam edersek: “...faşist eğitim manevi, fiziksel, sosyal ve militerdir ve bütünüyle bir insan yaratma peşindedir- arzuladığımız faşist

²⁰⁶ Roberta Vescovi, a.g.m., s.168

²⁰⁷ Roberta Vescovi, a.g.m., s.172

bir insan."²⁰⁸1930 Ekiminde FGC(Fasci Giovanni di Combattimento) adlı bir teşkilat kurulmuştur. Bu teşkilat 18-21 yaş arasındaki gençleri totaliter ve faşist eğitim için eğitime maksadındadır ve faşist partiye bağlıdır. Bu teşkilatta da spor eğitimin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir ve faşist devlete katılmanın en önemli noktalarından biridir. Bunun yanı sıra GIL (Gioventu Italiana del Littorio)²⁰⁹ adlı teşkilatın politik ve militer hazırlığı, karakter yapılanması, ırkın fiziksel ve ruhsal gelişimi, askeri güçler için militer tarzda eğitim, okullarda fiziksel eğitim düzenlemesi, sporun teşvik edilmesi, savaş öksüzlerine eğitim ve yardım, motorlu taşıtları anlama ve cihazları kullanabilme, okulların, kursların kurulması ve işlemesi gibi amaçları ve uygulamaları vardır. GIL için en önemlisi gençlerin politik anlamda yetiştirilmesidir ve paramiliter öğeleri kapsayan bu eğitim anlayışı herkes için aynı olan genel bir eğitimi kapsamıştır. Savaş için gerekli olabilecek tüm bilgilerin verilmesi hedeflenmiştir.²¹⁰ Yöneticileri ve öğrencileri -üniversite bazında- eğitmek, gençlik kampları düzenlemek, askeri tarzda eğitim kampları düzenlemek, tiyatro, sinema, radyo ve yazılı basında propaganda sorumluluğu üstlenmek teşkilatın başlıca faaliyetlerinden birkaç tanesidir ve bu faaliyetlerle spor hedefleri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.²¹¹ Bunun yanı sıra 14 yaşına gelmiş olan her çocuğun fiziksel eğitimden geçmesi gerektiği düşünülmüş ve askeri ve fiziksel eğitimin birbirine bağlılığı dile getirilmiştir. Bu noktada en önemli husus ise her yıl düzenlenen "Gençlik Oyunları"(Ludi Juveniles dello Sport)dır ve bu oyunlarının İtalya'nın çeşitli bölgelerinde gelenekselleşerek yoğun bir hazırlık dönemine işaret etmesidir.

²⁰⁸ Roberta Vescovi, a.g.m., s. 175

²⁰⁹ Bu teşkilat da 1930 yıllarında kurulmuş olup gençlerin militarize edilmesinde en önemli rolü üstlenen teşkilatlanmadır. Çünkü yaş grubu ve uygulamaları dikkate alındığı zaman kapsamlı bir projenin oluşturulmuş olduğu ortaya çıkmaktadır.

²¹⁰ Roberta Vescovi, a.g.m., s. 177

²¹¹ Roberta Vescovi, a.g.m., s. 179

Almanya’da var olan spor eğitimi ve eğilimi İtalya ile benzerlik göstermiştir. Alman spor mütehassısı Carl Diem’e göre sporun gençliğe temel katkısı, mücadele etmeye yönelik isteksizliği ortadan kaldırmasıdır. Prusya ordusunun 1806’da Fransa karşısında aldığı ağır mağlubiyet, savaşa bizzat katılan Jahn için hareket noktası olmuştur.²¹² Kurulan gençlik örgütlenmeleri ve kulüpleri, I.Dünya Savaşı ile birlikte artış gösterirken askerlik öncesi gençlerin eğitiminde önemli rol oynamıştır. Faşist İtalya ile çok büyük benzerlikler gösteren Alman eğitim politikası askeri ve faşist bir disiplin içinde yürütülmüştür. Türkiye, gerek Alman gerekse İtalyan gençlik örgütlemelerinden etkilenmiş ve bu uygulamalara yakın bir politika üretmeye çalışmıştır. Almanya ile olan etkileşim yoğunluğunun nedeni ise savaş dönemi ve öncesinde ülke ile kurulan yakın ilişkilerdir.

5.2. Türkiye’nin “Asker” Sporcuları

Osmanlı’nın son dönemi ile erken cumhuriyette beden terbiyesi ve spor önemli bir politik zemin oluşturmuştur. “Hasta Adam” Osmanlı’nın paylaşılma planları aleni bir hal aldıkça imparatorluğun ayakta durabilmesi için çeşitli fikirler ortaya atılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda imparatorluğun savunma ve mücadele kuvvetinin sağlanmasına çalışılmış ve gençlerin eğitimi üzerinde durulmuştur. Bu eğitim gerek bilim gerekse beden aktiviteleri yoluyla ilerletilmiştir.

Eğitim alanındaki reformların askeriye sınıfından başladığı Osmanlı coğrafyasında, modern anlamda beden terbiyesi de ilk olarak askeri yüksek okullarda uygulanmaya başlanmıştır. Beden terbiyesi ve sporun tamamen askeri eğitimin çekim alanına girmesi Meşrutiyeti takip eden

²¹² Yiğit Akın, a.g.e., s.127

savaş yıllarına tekabül etmektedir. Yoğun savaşlar sırasında beden terbiyesi de militarist amaçlara hizmet etmiştir.²¹³ Dönemin eğitimcisi Ethem Nejad'a göre Balkan savaşları o zamana kadar yürürlükte kalmış eğitim anlayışının değişmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Kendi sözleri ile:

*"Çocuklarımız daha okuldayken asker olmalı. Askere elverişli eğitilmeli. Kin ve intikam duygularıyla beslenmelidir. Bütün millet kin ve intikam duygularıyla yaşayan bir millet olmalıdır."*²¹⁴

Beden gelişiminin sağlanması maksadıyla Osmanlı'da dernekler açılmış ve gençlerin bu derneklere dâhil olması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu tür örgütlerin kurulma amacı, olası bir savaşta, gençlerden cephede ve cephe gerisinde yararlanmaktır. Bu örgütler İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin öncülüğünde kurulan "keşşaflık"-izcilik- dernekleri ile başlamıştır. Bu derneğin kuruluşunu takip eden 1913 yılında Türk Gücü Cemiyeti kurulmuştur.²¹⁵ Ancak I. Dünya Savaşına girilmiş olması başta gelen neden olmak üzere dernek etkinliğini yitirmiş ve yerini bir başka paramiliter derneğe bırakmıştır: Osmanlı Genç Derneği. Bu dernek de 1916 yılında Enver Paşa'nın, Almanya'dan Von Hoff'u başkanlığa çağırması ile kurulmuştur. Dernek iki koldan faaliyet göstermiştir: Gürbüz Deneği ve Dinç Derneği. Gürbüz Derneği 12 ile 17 yaş arasındaki çocuklara ve Dinç Derneği de 17 yaş ve üstü gençlere hitap etmektedir. Bu derneğin amacı askerlik çağına gelmemiş gençlere gerekli teorik ve beden gelişime ilişkin bilgileri vermektir.²¹⁶ Osmanlı Genç Derneği I. Dünya Savaşının sona erip V.Hoff'un ülkesine dönmesinin

²¹³ Yiğit Akın, a.g.e.,s.132

²¹⁴ akt. Yiğit Akın, a.g.e., s.133

²¹⁵ Melike Hergüllü Şahin, "Paramiliter Osmanlı Genç Dernekleri ve Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası", **Bilgi ve Bellek**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yıl 2, Sayı 4, Yaz 2005, s. 115

²¹⁶ Cüneyd Okay, "Sport and Nation Building: Gymnastic and Sport in the Otoman State and the Committee of Union and Progress, 1908-18", **The International Journal of the History of Sport**, Vol.20, Frank Cass, March 2003, s. 154

ardından faaliyetlerini sonlandırmaya başlamıştır.²¹⁷ Genç dernekleri sürecinde, gençlik teşkilatının ordu ile olan işbirliği de gelişmiş, eğitimler daha sistematik bir hal almış ve yeni eğitimciler yetiştirilmiştir. Dernek, Kıta Avrupa'sındaki gençlik örgütleriyle mukayese edilebilir bir hale gelmiştir.²¹⁸

Dünya Savaşının ağır bir can kaybı ile sonlanması ve savaşa hazırlanma gayesi Genç Cumhuriyette yeni uygulamaların başlatılmasını gerekli kılmıştır. İktisadi hayatta daha fazla insan gücüne ihtiyaç duyulması askerlik süresinin azaltılması gerektiği yönündeki düşünceleri ortaya çıkarırken diğer taraftan savaşların karmaşıklaşması ve zorlaşması, askerlerin özellikle de sıradan askerlerin daha yoğun ve daha nitelikli bir eğitimden geçmelerini gerektirmeye başlamıştır. Bu ikilemi çözmek için de gençlerin orduya alınmadan önce temel askerlik bilgilerini edinmesini sağlamak uygulama kapsamına alınmıştır. Gerek teorik gerekse fiziksel eğitim yolu ile gençlerin olası savaş tehlikesine hazırlanması amaçlanmıştır. II. Dünya Savaşının sinyallerinin kulaklarda çınlamaya başlaması ile bu süreç hızlandırılmış ve dönemin sağlık bakanlarından savunma bakanlarına değin pek çok isim cephe gerisi talime yönelik proje sunmuşlardır. Mecliste görüşülen spor ve beden terbiyesi hususunda anayasal düzenlemelere gidilmiştir. Bu doğrultuda 1938 yılında Beden Terbiyesi Kanunu ve yine aynı yıl içinde Beden Terbiyesi Mükellefiyeti Nizamnamesi CHP Hükümeti tarafından yürürlüğe konmuştur. Bu iki yasal uygulama millet-i müselleha zihniyetinin yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanunun maddelerinde gençlerin ve halkın spor kulüplerine katılmasını ve boş zamanlarında

²¹⁷ Bu dönemde Almanya Gençlik teşkilatlarından çok etkilenilmiştir. Osmanlı Güç derneklerinde de etkin olan Alman etkisi, ülkeden çağrılan başkanlar ile oluşturulmaya çalışılmış ve Almanya'da varolan teşkilatlara benzemesi esası güdülmüştür. Ve derneklerin Harbiye Nezareti bünyesinde kurulmuş olması, spor ile askerlik arasındaki bağlantıyı göstermektedir. Derneğe ilişkin daha fazla bilgi için bkz. M.Hergüllü Şahin, a.g.m

²¹⁸ Yiğit Akın, a.g.e, s.137

spor faaliyeti ile meşgul olmalarını mecburi kılmaktadır. Ve kanununun 25. maddesinde belirtildiği üzere beden terbiyesi yapmak maksadı ile açılan mektep, salon ve enstitülerin devlet kontrolünde olduğu ifadelendirilmiştir.²¹⁹

Dönemin en önemli tartışma konusu sporun ne amaçla yapılacağı ve asıl maksadın ne olduğu yönündeki yazılarda yatmaktadır. Sporun gaye mi yoksa vasıta mı olduğuna ilişkin Beden Terbiyesi Mecmuası²²⁰’nda A.Refik Gür, sporun Amerikan ve Alman telakkilerinden dem vurarak bu konuda ayrılan fikirlerin varlığını dile getirmektedir.²²¹ Türkiye’de 1940’lı yıllara yaklaşırken II. Dünya Savaşının etkisiyle, sporun bir vasıta olarak kabul edildiği Alman ekolüne çok daha yakın olduğu ve sporu savaşa hazırlanan bedenlerin olmazsa olmazı olarak gördüğü açıklıkla gözlenebilmektedir. Sporun ferdi ihtiyaç ve icattan doğma bir keyfiyet olmadığı ve varlığının, “bağrından fişkırdığı”, “kültür kaynağının kuvveti”ne bağlı ve tam kültürel değer taşıyan bir içtimai tezahür olduğu düşüncesi hâkimdir ve açıkça ifadelendirilmiştir ki “*spor hiçbir zaman gaye değil vasıttadır.*”²²² Türk sporu yalnız bedeni faaliyeti değil, aynı zamanda ruhi ve manevi vasıfların yaratılmasını ve yükseltilmesini de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Türk gençleri için sporu sadece vücut egzersizi olarak görmemek gerekmektedir. Düzenli ve bilinçli yapılan sporlar “gürbüz, milliyetçi, disiplinli, inkılâbın ülküsünü irade terbiyesi diye içmiş aydın, her suretle kabiliyetli, cevval, uyanık ve birbiri peşi sıra tutmuş gençlik nesilleri” nin doğmasını sağlayacak ve bu yolla “*kültürel kalkınma, onarma hareketleriyle birlikte*

²¹⁹ Beden Terbiyesi Kanunu, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 1, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, İkincikanun 1939, s.36

²²⁰ Beden Terbiyesi ve Spor Mecmuası, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından 1939’da yayın hayatına başlayan bir dergidir.

²²¹ A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 31, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 1941, s.17

²²² A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 30, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1941, s.11

*Türk sporunun devlet elinde tahakkuk ettirmeğe savaacağı ülkü” başarıya ulaşmış olacaktır.*²²³

Spor aktivitelerinden ne anlaşılması gerektiği konusunda Beden Terbiyesi ve Spor Mecmuası, 16.XI.1938 tarihinde bir anket düzenlemiş ve sonuçlarını dergide yayınlamıştır. Anket sonuçlarına göre spor:

“Askeri bakımdan, hazer zamanında sefer için aldığı emirleri tam, mükemmel ve vaktinde yapacak ve bu emirleri yaparken tesadüf edeceği tabii ve gayri tabii hadiseler(yağmur, seller, fırtınalar, kar tipileri, vahşi hayvanlar, eşkıya... gibi) tahammül gösterecek, mukavemet edecek, yılmayacak, korkmayacak ve bunları mağlup edecek asker yetiştirmek. Nüfus siyaseti bakımından, fizyoloji kurallarına uygun şekilde spor yapmış fertleri yetiştirmektir. Çünkü usuliyle spor yapanların vücutları pek çok hastalıklara karşı mukavim olur. Hastalığa yakalansalar bile geçirebilirler. Ölüm vukuatı da az olur. Spora ehemmiyet vermeyen milletlerin fertleri hastalıklara daha az mukavemetlidirler. Vermekte oldukları zayıf da büyüktür.

Ulusal bakımdan: Uzuvarı tam neşvünema bulmuş ahenkli, tenasüplü, yakışıklı, yani estetik fertlere sahip olmaktır. Bir sözle söylemek lazım gelirse, spor bir milletin bünyesini ıslah ve ahlakını tashih eder. O milletin milletler arasındaki mevkiini yükseltir.

*Sporun kıymet ve ehemmiyetinin ulusumuz arasına yayılması için gazete, mecmua, radyolarla daima propaganda yapılmalıdır. Sporun bütün vatandaşlara teşmili için kuvvetli bir teşkilat ve iyi bir idare e başta aranacak bir keyfiyettir.”*²²⁴

Burada da gözlenebildiği üzere spor, sadece vücut gelişimi amacıyla düşünülmemekten öte belirli ulusal çıkarların ve programların ekseninde değerlendirilmiştir. Sporda güdülen gaye Türk gençliğinin fizik ve moral bakımdan kabiliyetlerini inkişaf ettirerek onu, milletin emelleri doğrultusunda “hür”, “inkılapçı”, “başarıcı”, “dayanıklı”, “atılgan”, “cesaretli”, “çevik”, “nefsine güvenir”, “hayatını esirgemez”, “kendi vatandaşının ve ebnayı nevinin haklarına hürmetkar”, “disiplinli” bir

²²³ A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941, s.14

²²⁴ “Yurdda Hangi Sporlar üzerinde fazla Çalışmalıyız?”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 27, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 1941, s.35

insan halinde olgunlaştırmak ve ona hayat mücadelesinde güçlükleri yenecek ve muvaffak olacak vasıfları kazanmaktır. Bu gaye, topluluk hayatı ve vatan müdafaası mevzubahis olunca çok kutsal bir önem taşımaktadır.²²⁵ Sporun ve harbin birbiri ile olan yakın temasını anlatması açısından aşağıda yer alan alıntı dönemin spor anlayışını açıkça bilgilerimize sunmaktadır. İyi bir sporcunun aynı zamanda iyi bir muharip olduğu düşüncesi burada kendine meşru bir temel bulmaya çalışmıştır.

“Balkan harbinde Osmanlı ordusunda gönüllü olarak çarpışmak isteyen bir İngiliz demıştır ki:

Bir sporcuyum. Şimdiye kadar sporun her nevini yaptım; hepsinden zevk ve heyecan aldım. Şimdi harp denilen en büyük ve en heyecanlı sporu da tatmak istiyorum.

Bu örneklerde anlatılmaktadır ki harp geniş ölçüde maksatları büyük ve hedefleri uzak bir spordan ve hakiki muharipte, bir bakımdan, bir sporcuda aranması gerekli vasıf ve meziyetlerin bir çoğunu aramamız lazım gelir.

*Türk askeri, asırlardan ve asırlardan kendisine miras kalmış olan kahramanlık ananesine uygun olan yüksek sporcu ruhiyle savaşmıştır.*²²⁶

Gençliğin vücut terbiyesi vasıtalarından biri olarak kabul edilen sporun ne gibi bir yolla hedefine ulaşacağı ve vasıta olarak nerede yer aldığı, kaçınıcı sırada etkin olduğu üzerinde durulmuştur.²²⁷ Ve sorunun cevabını tetkik için üç önemli kurumun varlığı dikkate sunulmuştur: Mektep, Kışla ve Kulüp. Fizik ve moral açıdan gelişmenin ve kalkınmanın bu kurumlarda verilen eğitim ile gerçekleşeceğine inanılmıştır. Askerlik çağına gelip de tahsilini tamamlayan gençler askerlik vazifelerini yapmak üzere talimgah ve kışlalara gireceklerdir. Tahsilden ve kışladan geçenler

²²⁵ Nükhet Alkaç, “Hayat Mücadelesinde ve Vatan Müdafaasında Beden Terbiyesi ve Sporun Rolü”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 28, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Nisan 1941, s.15

²²⁶ Nurettin Artam, “Harp ve Spor”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 28, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Sayı 13 İkincikanun 1940, s.16

²²⁷ Zeki Gökşık, “Gençlik-Spor ve Beden Terbiyesi”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941, s.24

de kulüplere gideceklerdir. Serbest kalanlar için spor kaynağı kulüpler olarak belirlenmiştir.²²⁸ Dönemin Kültür Bakanlığı Milli Seferberlik Direktörü olan Kadri Yaman da beden terbiyesi ve sporu fen ve bilgi işi olarak değerlendirmektedir. Hayat mücadelesinin sağlık ve beden kuvveti ile başarılabileceğinden yola çıkarak vücudun her zaman işletilmesi, faaliyette kalmasının “usulünde yapılacak” beden hareketleri ve devamlı bakım ile sağlanacağını savunmaktadır.²²⁹ Usulü belirleyecek olan ise devletin ta kendisidir.

1940'lı yılların Türkçü açılımlarından iki tanesi olan Güneş Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezi, spora ilişkin düşüncelerin şekillendirilmesi ve ifadelendirilmesinde de önemli bir etkiye sahip olmuştur. Spor kelimesinin etimolojisine inen dönemin yazarlarından A.Refik Gür, kelimenin menşeinin Türkçe olduğunu açıklama gayretine girmiştir. Kelimenin Altay, Şur, Koybal Türk lehçelerinde kullanılan koğmak, kovalamak; avlamak karşılığı olan “sabırmak- sabır” kökünden çıktığını olduğunu ileri sürerek, güneş dil teorisinden ve garpli dil âlimlerinin eski Türk lehçelerine dair vücuda getirdikleri lügatlardan istifade suretiyle tezini anlatmıştır ve bu tezin, dönemin Bolu saylavı Cevat Abbas Görür'den mülhem olduğunu ifadesine eklemiştir.²³⁰ Türk kelimesinin kuvvetli anlamına geldiğine Uygur eserlerinde rast geldiğini ifadelendiren dönemin yazarlarından Kemalettin O.Türk, Türklerin tarihten bu yana sporun her alanına ayrı bir önem verdiklerini ve bunların arasında en fazla ön plana çıkan okçuluk olduğunu yazmıştır. Okun önemli olmasının nedeni ilk spor ve harp vasıtalarından biri olmasıdır sözleriyle yazısına devam ederek bu spor aletinin seçilmesinin de bir

²²⁸ Hayri Ragıp Yalım, “Fizik ve Moral Kalkınmada Üç Mühim Müessesenin Hizmetleri: Mektep-Kışla-Kulüp”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 6, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1939, s.29

²²⁹ Kadri Yaman, **Yurt Müdafaasında Türk Gençliği**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, s. 78

²³⁰ A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 30, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1941, s.10

düşünce ürünü olduğunu eklemektedir.²³¹ Tarihin gösterdiği devirlerden beri cihanın asker bir millet olarak tanıdığı Türklerin harpteki kudretlerini halkının sporculuğunda aramak lazımdır.²³² Türklerin yıllardan bu yana sporla uğraşmalarının bir neticesi olarak tarihte ün saldıklarını, “kan”larındaki fitri “yiğitlik” özelliklerinin dışında bedeni olgunlaşmalarını sağladıkları dönemin düşünce ikliminin içinde yer almıştır. Bunun destekleyicisi olarak da “*Türk Milleti, yaşam hakkının ancak kuvvet sayesinde mümkün olacağını çok evvelden anlamış ve tatbik etmiştir. Türkün bütün ananelerine hatta dini ayinlerine bile sporu dahil etmesi, bu ciheti mükemmelen teşvik etmemize yardım etmiştir*” açıklaması yer almıştır.²³³ Bunun en önemli nedeni ise Türklerin sporu yalnız zevk ve eğlence unsuru saymayıp ona kutsal bir değer vermelerinde yatmaktadır. Çünkü yükselmek, kuvvetli olmak için spor en lüzumlu unsur ve “amili mutlak”tır.²³⁴ Türklerin bir zamanlar bütün dünyayı baştanbaşa istila ettikleri ve kazandıkları zaferlerin ancak ve ancak beden terbiyesine verdikleri ehemmiyetin bir semeresi olarak ortaya çıktığı, dönemin Türkçü düşüncesinin bir yansıması olarak ifadelendirilmiştir.²³⁵ Savaş ve sporun eski Türk geleneklerinden uzandığını ve birbiri ile yakından ilişkisi olduğu düşüncesi, II.Dünya savaşının tüm hızı ile devam ettiği bir zaman diliminde dönemin yazarları tarafından yoğunlukla dile getirilen bir konu olmuştur. Spora yelken açan Türkçü düşüncenin etkisi ile savaşkan bir milletin sportmen de olması gerektiği yönünde bir bütünlük kurulmuştur.

²³¹ Kemalettin Ö. Türk, “Türklerin Spor Tarihine yaptıkları Hizmetler, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 27, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 1941, s.5

²³² Yarbay Halit, “Yurt Müdafaasında Sporun Ehemmiyeti”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 11, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, sayı 11, İkinciteşrin 1939, s.7

²³³ Kemalettin Ö. Türk, “Eski Türklerde Din ve Spor”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941, s.2

²³⁴ Kemalettin Ö. Türk, Bağlanma Yarışı ve Sporcu Türk Kadını, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 28, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Nisan 1941, s.3

²³⁵ Kemalettin Ö. Türk, “Savaşçı ve Sporcu Türk Kadını”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 25, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, İkincikanun 1941, s.17

Beden terbiyesinin olası savaşta ne denli önemli rol oynayacağı, savaşta öne çıkan insan faktörü ile ilişkilidir. Savaşlarda kullanılan motorlu araçlar, silahlar ve savaş metotları olabilecektir ancak tüm bu metotların kullanımı insan kafasına ve vücuduna dayanmaktadır. Dolayısıyla bu araçları kullanabilmek için beden gücüne ihtiyaç duyulacaktır. Savaşların zorlu bir yanı vardır ve buna hazırlıklı olmanın ön koşulu beden kuvvetli, dayanıklı ve çevik olmaktır. Beden terbiyesi ve spor, cesaret ve çabuk karar verme gibi savaşta çok önemli olan kabiliyetleri de inkişaf ettirdiğinden ayrıca değer taşımaktadır. Türkiye’de de gençlerin orduya hazırlanması için beden güçlü olmaları gerekli görülmüştür ve bu nedenle spor faaliyetlerinin düzene konması kararlaştırılmıştır. Gençliğin, kafaca ve ruhen hazırlandığı kadar beden de orduya hazırlanması için çalışılmıştır. Spor faaliyetlerinin genel bir idare altına alınması, daha ilkeli ve disiplinli hale getirilmesi sağlanması amaçlanmıştır. Bu yolla da teşkilatlanmanın kuvvet kazanacağı düşünülmüştür.²³⁶ Sadece gençler için değil “millet”in ferdi olan tüm insanların yükümlü olduğu beden çalışması, ihmal edilmemesi gereken bir kılıfa dönüşmüştür ve herhangi bir sınıfsal ayırmadan muaf olması gerektiği üzerinde vurgu yapılmıştır. Beden Mükellefiyeti Kanunu bu noktada oldukça fazla önem taşımaktadır. Kanun uyarınca beden terbiyesi mükelleflerinin, vatan müdafaası etrafında yetiştirilmelerinin içinde bulunulan mücadele devrinin en doğal ve zaruri bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. *“Mücadelenin, varlık mücadelesi halinde inkişaf etmesi ve ilme, fenne dayanması, cepheleri aşarak ateşini, milli hudutların her tarafına salmak imkânlarına malik olması, tedbirlerde, hazırlıklarda o nisbette yenilik ve genişlik meydana getirmiştir.”*²³⁷ Dolayısıyla milletin bütünü için sporun gayesi askeridir. *“Muasır cemiyet elemanları, müsabakaların en büyüğü olan hayat mücadelesine ve maçların en çetini olan vatan müdafaasına şuurlu ve disiplinli bir*

²³⁶ Kadri Yaman, a.g.e., s.79

²³⁷ Kadri Yaman, “Mükellef Gençler ve Paraşütçüler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941, s.11

şekilde hazırlanmaktadır.”²³⁸ Bu hazırlık süreci, belirli eğitimcilerin rehberliğinde yapılmalıdır ve bu sayede bilinçli bir aşama kaydedilebilecektir. Beden Terbiyesi Kanununda bu konuda bir düzenleme vardır ve beden terbiyesi mükellefiyetine tabii gençleri talim ve terbiye edecek elemanların yetiştirilmesi konu edilmiştir. Beden Terbiyesi Kanununun I. maddesi esasına göre, beden terbiyesi mükellefiyetine tabi gençlerin ve yurttaşın fizik ve moral bakımından milli ve inkılapçı gayelere uygun oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare edecek elemanların hazırlanması belirli bir proje kapsamında değerlendirilmiştir.²³⁹ Bu kişiler, Beden Terbiyesi kanununun 24. maddesi uyarınca, müdürlüğün bütçesi müsait olduğu zaman gerek beden terbiyesi direktörlüğü teşkilatına gerekse orduya ve maarif vekâletine gerekli olan yüksek vasıflı beden terbiyesi ve spor öğretmenleri ile antrenör ve monitörler yetiştirmek, beden terbiyesi ve sporun sıhhi ve teknik kaidelerini tespit ve sporcuların sıhhi kontrolleri işini tanzim etmek üzere Ankara’da kurulacak olan Beden Terbiyesi Yüksek Enstitüsünden çıkacaktır. Memurların, Beden Terbiyesi Mükellefiyeti kapsamına alınması ayrı bir kalemde belirtilmiş ve memurların zihinsel gelişimlerinin yanı sıra bedensel gelişimlerinin önemine değinilmiştir. II. Dünya Savaşına ilerleyen zaman aralığında ülkede, yarım günlük ve 7 saatlik “bölümsüz çalışma” sistemi kabul edilmiştir. Zihinsel faaliyet ile beden aktivitelerinin birbirleriyle olan münasebeti dile getirilerek memurların, günün yarısına yakın bir müddet zarfında serbest bırakılmadıkça, vücut bakımından olduğu kadar kafa bakımından da gelişme sağlayamayacağı ifadelendirilmiş ve 500’den az memur bulunduran dairelerde kişilerin kendi oturdukları semtlerde

²³⁸ Necdet Azak, “Spor Nedir?”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 20, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1940, s.14

²³⁹ Dergiden bir haber: “Etimesgut’ta açılan Gençlik Eğitim Kursu”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 31, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 1941, s.6

kurulacak gençlik kulüp ve guruplarına devam etmeleri mecburi tutulmuştur.²⁴⁰

Vücudu işleterek hareket kazandırmak; yalnız münevver zümreyi, yalnız işçiyi alakadar edecek bir mesele olarak algılanmamalı, umumi olmalıdır. Büyük, küçük herkes için değişmez bir şart halinde hayata geçirilmelidir çünkü:

“...Fen; cedlerimizin bilmediği ve bilmeden baş eğdiği nice kuvvetleri ortaya çıkardı. Bizim hizmetimize arzetti. İşte buhar, işte elektrik, işte radyo aktivite...Vücudumuzu ihmal edelim de bu nimetler – bize sadece iyilik edecekken – neslimize has evsafımızı kaybetmemize mi sebep olsun?Sağlık, güzellik, beceriklilik, erkeklik... işte vücutlarını kıymetli bir fidan gibi yetiştirmeyi bilenlerin mükafatı...”²⁴¹

Fertlerin, topluluğun, cemiyetin, millet bünyesinin ve rejimin müdafaası esaslarına dayanması dolayısı ile, beden terbiyesi kuruluşu ve onun işleyişinden bütün vatandaşlar alakalı kabul edilmekte ve istenmektedir. Olası bir savaşın teyakkuz sinyallerinde savaş, yaş ve mevki dinlemeden herkesi ilgilendirecek bütün bir ulus olarak mücadele verilecektir. Buradan çıkan diğer bir netice ise sporun yaşa ilişkin olan algısıdır. beden hareketinin anne karnından başlaması ve yaş haddinin olmaması beden ne denli korunması gerektiği ve en önemli “mücadele aracı” olduğunun göstergesidir. Elbette bu dönemde çocukların ve gençlerin vücut gelişimleri çok daha dikkate alınmıştır. Çocuklara verilecek olan eğitimin mümkün mertebe açık havada yapılması ve rekabet hissinin uyanması için grup halinde yapılacak egzersizlere önem verilmesi üzerinde durulmuştur. Küçük yaşta kendine spor zevki aşılana bir çocuğun, büyüdüğü zaman sağlam bir yurttaş ve yiğit bir asker olacağı

²⁴⁰ Celal Dinçer, “Beden Terbiyesi ve Boş Zaman Meselesi”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 18, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1940, s.12

²⁴¹ Neyyir Alkaç, “Beden Terbiyesi Her Sınıf İnsan İçin Bir Zarurettir”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 33, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 1941, s.12

düşüncesi bu konuda yol gösterici olmuştur.²⁴² Çocuklar da dahil olmak üzere her ferdin hareket etmesi ve hareket ile vücutlarını çalıştırması istenmiştir. Hareket ile vatan ve millet işlerinde daha becerikli ve başarılı olunabilecektir. Bu başarı ve beceriklilik daha çok orduya hazırlanan bedenler olarak düşünülmüş ve hareketli olan bedenlerin enerjisinin artması, cesaret ve fedakârlık hissiyatının kuvvetlenmesinden dolayı orduya daha hazır vatandaşların vücut bulacağı düşünülmüştür. Ve bu hareketlilik milli borç olarak nitelendirilmiştir.

*“İlmin ve tecrübenin bulut çıkardığı, esaslar ve usuller içinde çağlara göre tevzi edilmiş, beden hareketini durmadan ve bütün ömrünce tatbik ve takip etmek genç ve yaşlı her insan için şahsi ve milli ve medeni bir borçtur”.*²⁴³

Osmanlı'dan genç Cumhuriyet'e uzanan süreçte kurulan gençlik derneklerinin bir amacı vardır ve hepsinde ana gaye savaşa hazırlık evresinde askeri donanım sağlamadır. Kurulan bu dernekler ya da kulüpler Almanya ve İtalya başta olmak üzere Batı referanslıdır. Kadri Yaman'a göre teşkilatlı çalışmaya mecbur olan devletler en ziyade, imzaladıkları muahedelerle kısmen veya tamamen ordu kurmak hakları ellerinden alınmış olan ülkelerdir. Bununla beraber, ellerinde en büyük orduları ve kuvvetleri bulunan ülkeler dahi, savaş sonu hadiselerinden doğan içtimai ve askeri vaziyetler dolayısıyla, gençleri teşkilata bağlamak ihtiyacını duymuşlardır. Almanların Hitler teşkilatı, İtalyanların eski “Balila” ve şimdiki “Liktör” İtalyan teşkilatı, Macarların “Levante” teşkilatı, Rusların “Komsomol” ve “Osaovlakim” teşkilatı,

²⁴² Andrée Joly, “Beden Terbiyesi ve Küçük Çocuklar”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 21, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 1940, s.19

²⁴³ Kadri Yaman, “Hep Hareket”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 26, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 1941, s.19

Romenlerin “Strajatari” teşkilatı, Yugoslavların “Sokol” teşkilatı bunlardan sadece birkaçıdır.²⁴⁴

Gençlik teşkilatlarının başlıca görevleri tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, teşkilata üye gençlerin rejimi benimsemeleri ve korumaları olarak belirtilmiştir. İkinci ve esas görevleri ise askerlik çağından evvel, orduya ve vatan müdafaasına hazırlamaktır. Orduların teknik anlamda gelişmiş olmaları ve savaşların cephe gerisine de uzanmış olması nedeni ile gençlerin, askerlik çağından önce, askerliğe hazırlanması zarureti hasıl olmuş ve ordu kurmak salahiyetleri tam olan bazı memleketlerde bu çalışmayı gençlik teşkilatı içinde başarmak istemişlerdir. Ancak tüm bu nedenlerin dışında devletlerarası mücadeleye girme olasılığı yüksek olan tüm ülkelerde gençlerin savaşa hazırlık evresinden geçirilmesi, çok daha küçük yaştan itibaren fikirce, bedence vatan müdafaasına hazırlanmasının bir ihtiyaç halini aldığıının göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ve bu nedenle Beden Terbiyesi Kanununun, üniteler halinde köylere kadar uzanan ve bütün Türk gençliğini, “disiplinli” ve “nizamlı” bir çalışma organı içine alan hükümlerinin gençlik teşkilatının esas unsurlarını vücuda getirmiş olduğunun yasal dayanağını teşkil etmiştir.²⁴⁵

Dönemin yazarları ve karar mercileri, dünya genelinde var olan gençlik teşkilatlarını inceleyerek Türkiye’deki teşkilatlara emsal teşkil etme yolunu açmaya çalışmışlardır. Selim Sırrı Tarcan, Sadi Irmak, Nüzhet Baba gibi isimler yurtdışı temasları ve gezileri ile buralardaki gençlik teşkilatlarını incelemiş ve Türkiye’de uygulanabilir olanları yazıları ile dile getirmişlerdir. Bu teşkilatlardan en önemlilerinden biri İtalya’da kurulan dernekler olurken diğeri de Almanya’da varlık gösteren gençlik örgütlenmeleri olmuştur.

²⁴⁴ Kadri Yaman, “Memleket Müdafaası ve Rejim Bakımından Gençlik Teşkilatı ve Spor”, *Beden Terbiyesi ve Spor*, sayı 11, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, İkinciteşrin 1939, s. 13

²⁴⁵ Kadri Yaman, a.g.m., s.14

İtalya'ya ilişkin olarak kaleme alınan yazılarda, 23 Mayıs 1919'da Mussolini'nin ilk "İtalyan mücadele birlikleri"ni (Fasci Italiani di Combattimento) kurmuş olduğu ve cephede dövüşenlerle gençleri bu mücadeleye çağırdığı ifadelendirilmiştir. Ve "işte Faşist İtalyan gençliğinin tarihi o günden başla(r)"maktadır.²⁴⁶ 9 Birinciteşrin 1930 tarihinde büyük faşist konseyinin kararı ile kurulduğu belirtilen "Faşist Gençlik Mücadele Birlikleri"nin (Fasci Giovanili di Combattimento) gençleri siyasi, bedeni ve bilhassa askeri bakımlardan yetiştirmeyi gaye edindiğinin altı çizilmiştir. Askerliğe hazırlık terbiyesinin İtalya gençlik teşkilatında çok büyük bir yer aldığı ve bu terbiyenin Avanguardistlerde genç faşistlerin yetiştirilme tarzlarında kendini gösterdiği belirtilmiştir.²⁴⁷ İtalya'da da eğitimini tamamlayan gençler siyasi orduya alınmaktadır. İtalyan gençlik teşkilatlanmasının iki temel gayesi dile getirilmektedir. Bunlardan birincisi genç nesillere faşizmi aşılama ve onlarda rejimin ümit ve emellerini inkişaf ettirmektir. İkincisi ise ordu için iyi asker hazırlamaktır. Bu amaçla da 1926 yılında milli Balilla teşkilatı kurulmuştur.²⁴⁸ Gençlik teşkilatında ordudaki talimnameler tatbik edilmekte ve bu yolla gençliğin ordu ile bağı sağlamlaştırılmaktadır. Ve ordu, gençliği kendi malı saymaktadır.²⁴⁹

Almanya'da I.Dünya Savaşı sonrasında pek çok örgütlenme vücuda getirilmiştir. Bunlar "Alman İşçi Gençliği", "Hitler Gençliği" gibi isimlerle anılarak çeşitli yaş gruplarına ayrılmışlardır: Jungvolk, Hitlerjugend. Ülkede 22 milyon insanın sporla yakından ilgilendiği ve onlara hizmet veren 22 bin kuruluş bulunduğu belirtilmiştir.²⁵⁰

²⁴⁶ Kemal Kaya, "İtalya'da Gençlik Teşkilatı", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 20, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1940, s.23

²⁴⁷ Kemal Kaya, a.g.m., s.23

²⁴⁸ Kadri Yaman, a.g.e., s.90

²⁴⁹ Kadri Yaman, a.g.e., s.93

²⁵⁰ Sadi İrmak, akt. Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri 1932-1951*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 169

Almanların gençlik teşkilatı oluşturmalarının ana nedeninin ordu ihtiyacını karşılamak olduğu ve kurulan bu teşkilatlar ile milliyetçilik esasları üzerine ilerleyen bir gençliğin yetiştirildiğinin altı çizilmiştir. Okul çağına giren her Alman gencinin, okul ile birlikte gençlik teşkilatlarına dahil edilerek disiplin ve itaat prensipleri çerçevesinde eğitildiği ve 18 yaşına kadar prensipleri gerektiği şekillerde yerine getirenlerin Nasyonal Sosyalizmin siyasi ordusuna alındığı yazılarda belirtilmiş ancak söz konusu durum Türkiye’de eleştirilmiştir. Gençlerin siyasete yaklaştırılmasının ne derece doğru olduğu tartışılmış ve asıl önemli olanın vatan için mücadele edecek gençlerin yetiştirilmesinde olduğuna vurgu yapılmıştır.²⁵¹ Hitler Almanya’sında asıl hedef stadyumları dolduran bir ulus yaratarak insanları fiziksel olarak eğitirken onlara aynı zamanda belirli bir ahlak ve dünya görüşü verilmesi ve bu yolla Hitler rejiminin esas motivasyonlarının kazandırılması olduğu belirtilmiştir.²⁵²

Macar gençlik teşkilatının da I.Dünya savaşı sonrasında ordu kurmakta sınırlandırılmasının üzerine varlığını korumak için kurulmuş olup farklı bir isim altında ordu oluşturmak gayesi ile yola çıktığı belirtilmiştir. Bütün bir ulusun talim terbiye görmesi ihtiyaç kolonunda yer alması nedeniyle tüm milletin askerlik eğitimi alması bir gereklilik olarak değerlendirilmiştir.²⁵³ Avrupa gençlik teşkilatlarının dışından bir örnek olarak da Rus gençlik örgütü ele alınmış, Rus gençlerinin “komunist partisi”nin programına göre yetiştirildiği ve her yerde yer aldığı yazılara eklenmiştir. Gençlerin stadyumlarda ve kulüplerde çalıştırılarak askeri komiserlere yardım etmeye mecbur tutulduğu eleştirilerek ifadelendirilmiştir.²⁵⁴

²⁵¹ Kadri Yaman, *Yurt Müdafaasında Türk Gençliği*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, s.87

²⁵² Sefa Şimşek, a.g.e., s.169

²⁵³ Kadri Yaman, a.g.e., s.94

²⁵⁴ Kadri Yaman, a.g.e., s.104

Ancak tüm bu örneklerin verilmesindeki asıl maksat Türk gençliğinin varlık sebebinin ne denli daha kuvvetli olduğunu açıklamaktır. Türk gençliği “bazı memleketlerdeki örgütlenmeler gibi özel amaca hizmet eden, bir eksikliği karşılamak ya da bir boşluğu doldurmak için oluşturulmuş bir teşkilat” değildir. Türk gençliği, “bütün türk milleti ile bir arada mütala edilen ve bir ülkü etrafında toplanmış okullarda yetişen, okul dışında çeşitli kültür ve spor müesseselerinde çalışan, hiçbir zora, hiçbir tazyika uğramadan ülküye ve kültüre doğru hep birlikte koşan”²⁵⁵ bir gençliktir. Bu nedenle dönemin hâkim düşüncesi uyarınca, milli duyguların rehberliğinde ilerleyen gençlik ve onun oluşturduğu teşkilatlanmalar, emellere ulaşmada her daim öncü olacaktır ve milli müdafaada aksaklık yaşatmayacaktır.

5.3. Barış Askeri İzçiler

Gençliğin iyi ahlaklı ve iyi eğitimli olmasına yardımcı olan organizasyonlar içinde izciliğin ve kampların önemli bir yeri olmuştur. Gençlerin boş zamanlarının etkili işleyişlerle değerlendirilmesi amacıyla okuldan arta kalan zamanlar da gençlere eğitim verilmesine çalışılmıştır. II. Meşrutiyetten itibaren Türkiye’de uygulama sahası bulan izcilik, II. Dünya Savaşına hazırlık yıllarında da çocukların ve gençlerin mücadeleye hazırlanmasında köprü vazifesi görmüştür.

20. yüzyılın başlarında İngiltere’de ortaya çıkan izcilik kısa zamanda Anglo-Sakson dünyada yayılmış, sonrasında Kıta Avrupa’sında ve Türkiye’de örgütlenmiştir. Çok farklı coğrafyalarda farklı amaçlara

²⁵⁵ Kadri Yaman, a.g.e., s.104

hizmet etmeye yönelik tasarlanmış²⁵⁶ ve çocuklardan başlayarak ulusun genç kuşağını içerecek şekilde genişletilmiştir. Kendi başının çaresine bakma, iş birliği kurma, grup kimliği yaratma, doğayla mücadele etme gibi bir takım alışkanlıkları endoktrine eden izcilik, yalnızca kamp sürecini değil tüm yaşamı kapsayan bir çerçeveye oturtulmuştur. İzcilik örgütlenmesinin psikolojik temellerini incelediğimiz zaman dönemin sosyal darwinist anlayışından etkilenildiği gözlenmektedir. Sosyal darwinizm ve öjeni anlayışının vücut sağlamlığını ve dayanıklılığını ön plana çıkarması ve bu bağlamda sporun, devlet politikalarında önemli bir yer tutması izciliğin uygulanma zeminini hazırlamıştır. Bu husus da militarizm ile izciliğin buluştuğu bir paydadır. İzcilik, dünya çapında kendine vücut bulmuş evrensel bir hareket olarak kabul edilmiştir. İyi bir “vatandaş” olma ideali ile yola çıkan izcilik hareketi, ortaya çıktığı dönemlerde savaşta ve barışta yurt savunmasını sağlayacak bir güç oluşturmaya çalışmıştır. Bir başka deyişle izciler, küçük yaştaki çocuklardan gençlere, ulusun savunması için kendilerini yetiştiren bir nevi “barış askerleri” olmuşlardır. İzcilik teşkilatının kuruluşunda, teşkilatın kurucusu olan Baden-Powell’in temel hedefi, barış döneminde, gençlerin eğitilerek -kendi kendilerini eğiterek- vatana “her an faydalı” olmalarıdır. İzci olmanın temel amacının barış döneminde yattığını ifadelendiren Powell, aslında bu dönemde olası savaşlara karşı ülke savunmasını hedeflemektedir. Öğrenciler ve erkek izciler için kaleme aldığı yazılarda, vatanın yoktan varolmadığını, hayatları pahasına çalışan ve çarpışan insanlar sayesinde, yani “üstün bir vatan aşkı” ile kurulmuş

²⁵⁶Aynı kıtada olmasına rağmen İngiltere ve Almanya örneklerinde farklılık gösteren izcilik, tarihsel bir mirastan ve rejim farklılığından kendine düşen payı almıştır. İngiltere’de Viktoryen bir anlayıştan beslenen birlik, Almanya örneğinde militer bir kimliğe bürünerek kendini var kılmıştır. Hatta öyle ki izcilik anlayışı zamanla düşünsel değişim göstermiştir:Almanya’da anti-militer bir duruşla başlayan gençlik örgütlenmesi-Wandervogel- I.Dünya Savaşının yaklaşması ile militer bir kimliğe bürünerek Jungdeutschlandbund adında yeni bir birlikteliğe kapı açmıştır ve bu birliktelikle İngiltere izcileri ile eş değer bir gençlik hareketi olarak kabul edilmektedir. İngiltere ve Almanya gençlik örgütlenmeleri için bkz. John R. Gillis, “Conformity and Rebellion: Contrasting Styles of English and German Youth,1900-33”, *History of Education Quarterly*, Vol.10, No:3, Autumn, 1973.

olduğunu vurgulamış ve izcilerden, yaptıkları her işte kendilerinden önce vatanlarını düşünmelerini istemiştir.²⁵⁷ Powell için izcilerin düsturu “kendimden önce vatanım” olmalıdır. İzci olmanın önemli bir göstergesi izci üniformasını giymektir. Bu üniforma ile izci kardeşlerinin birbirlerini tanımaları kolaylaşacaktır ve grup kimliklerini bu yolla bulacaklardır. İzci şapkaları, fularları, kemerleri, armaları ve üniforması ile birlik hissini kendi içlerinde yaşatan izciler, toplumda kendilerinden yardım isteyen insanlar tarafından da kolaylıkla ayırt edilebilmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi üniformanın izci kıyafeti olarak kabul edilmesi izci gençlerin ve çocukların kendi kimliklerini şekillendirmelerini sağlamaktan çok verili bir kimliği korumayı ve geliştirmeyi beraberinde getirmektedir. Belirlenmiş kalıplar dâhilinde amaçlanan faaliyetler genç izcileri disiplin ve kontrol altında tutmada başarılı olabilirken, aynı zamanda “savaş” ve “mücadele” olguları için sürekli teyakkuz halinde tutulan bir birlikteliği de ortaya çıkarmıştır. Üniformanın yanı sıra izciler arasındaki tokalaşma ve birbirlerini selamlama şekilleri de aralarındaki “grup kimliğini” güçlendiren önemli öğeler olarak karşımıza çıkarken, izci ocağındaki “rütbeli”lerine olan saygıları da hiyerarşik düzeni anlamaları ve benimsemeleri için zemin oluşturmuştur. Erkek izcilerin yanı sıra kız izcilerin de grup kimlikleri tanımlanmış ve grupta alacakları görevler belirtilmiştir. Kız izcilerin asıl “görevi”, ülkeleri için sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmektir. Burada da milliyetçiliğin kadına biçtiği rol ile izciliğin kadına yüklediği roller arasındaki paralelliği gözlemleyebilmekteyiz. Ev içi işlerde birincil sorumluluk sahibi olan kız izciler kendi aralarında toplantılar yaparak ev işi ile ilgili pratik bilgileri ve düzenlemeleri öğrenme gayretinde olmalıdır. Kız izcilerin yemek pişirme, dikiş, sağlık, tamir, alışveriş, evi güzelleştirmey ve aileyi o evin içinde mutlu kılmayı öğrenmeleri

²⁵⁷ Baden Powell, *Erkek Çocuklar için İzcilik*, Milli Eğitim Basımevi, 1964, s.17

gerekmektedir. Ve geleceğin iyi dünyasının ev içini güzelleştirmekten geçtiği anlayışı kız izcilere endoktrine edilmiştir.²⁵⁸

5.3.1 Türkiye’de İzcilik

20. yüzyılın başından itibaren dünyaya yayılmaya başlayan izcilik, Türkiye’ye Meşrutiyet zamanında girmiştir. Zamanın idareci kadroları, izciliğin Milli Eğitimin içinde yer almasını uygun görmüş ve keşşaflık adı altında uygulanmasına izin vermiştir. Türkiye’ye gelişinden itibaren kesintilere uğrayan izcilik teşkilatı her seferinde yeniden kurularak varlığını devam ettirmiştir. İlk kesinti Balkan Savaşları ile gelmiştir. Balkan Savaşı’nın başlaması ile izcilik hareketi tamamen ortadan kalkmış ise de savaş bittikten sonra yer yer yeniden canlanmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki Partisi, ülkenin gençlerini “birlik ve beraberlik” içinde eğitime düşüncesini izcilik ile gerçekleştirmek istemiştir. İzciliği milli eğitime mal etmek üzere Belçika İzcilik Teşkilatı kurucusu olan Harold Parfitt adlı İngiliz ülkeye davet edilmiştir. Harold Parfitt, keşşaflık yerine İzciler Ocağı’nı kurmuş ve bu teşkilat Harbiye Nezaretine bağlanmıştır. Teşkilatın Harbiye Nezareti bünyesine dahil edilmesi düşündürücüdür. I.Dünya Savaşının hemen öncesinde izciliğin askeriyeye bağlanması, onların savaşta ihtiyaç duyulabilecek hazır kuvvet olarak düşünüldüğünün bir göstergesidir. Harbiye Nezareti izciliğin amaçlarını gerçekleştirmede cılız kaldığını düşünerek 15 Haziran 1914 tarihinde bir talimname hazırlamış ve izciliğin de içinde bulunduğu bir üst kuruluş oluşturmuştur: Osmanlı Güç Dernekleri.²⁵⁹ Talimatnameye göre izcilik metotları ve eğitimi Harbiye Nezareti’nin düzenlediği esaslara göre yapılacaktır. Bu durumdan anlaşılacağı gibi izcilik askerliğe hazırlayıcı bir eğitim olarak düşünülmüştür. Ve bu

²⁵⁸Mildred E. Mudd, “Girl Scouts as Homemakers”, *Living*, Vol.2, No:2, May 1940, s.44

²⁵⁹Gökhan Uzgören, *İzcilik Tarihi*, Yaylacılık Matbaası, 1980, s. 59

doğrultuda tüm okullara, üniversitelere(o dönem medreselerde) ve resmi müesseselere, Osmanlı Güç Dernekleri yönünde çalışma yapması zorunluluğu getirilmiştir.

İzcilik hareketinin ikinci kesintisi I. Dünya savaşı ile gerçekleşmiştir. Savaş sonrasında örgütlenmelerin faaliyetleri kısıtlanmıştır. 1915 -1916 yıllarında Mustafa Kemal, Harbiye Nezareti Osmanlı Genç Dernekleri Genel Müfettişi olarak görev yapmıştır. Dönemin başbakanına verdiği raporda ordunun terhisinin acısını hafifletmek ve terhise kısmen önlem almak için Genç Derneklerinin kurulmasını, yayılmasını ve 12 yaşından büyük gençlerin vatana ve millete hizmet amacıyla sağlıklı yetiştirilme zorunluluğu önermiştir. Mustafa Kemal raporunda:

"...Harpten önce, kara ordusu bulunmayan bazı devletler ancak bu sayede ve az zaman içersinde büyük bir orduya malik oldukları gibi bugün ordusunu dağıtmak mecburiyetinde bulunan Almanya ileride mevcudiyetini ve hayatiyetini muhafaza edebilme ve terhis ettiği subayların istihdama devamlı, 1908 de ihdas edilen Alman Gençlik Teşkilatına muhteşem ordusu derecesinde ihtimam göstermeye önem vermektedir. Yurt savunması bakımından bu derecede ehemmiyetli olan izcilik, ferdi ve milli eğitim bakımından da o nisbette önemlidir..."²⁶⁰

Mütarekeden sonra İstanbul Sultanisinde izcilik çalışmaları başlamıştır. Oluşturulan teşkilatların isimleri ise milli zaferin adları ile anılmıştır. Zafer isimleri ile izciliğin eşanlı düşünülmesi bu hareketin askerlik ve savaş ile birlikte düşünüldüğünün bir göstergesidir. 1922 yılında izcilik çalışmaları önem kazanmaya başlamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra orta dereceli okullar ile ilkokullarda izci oymakları kurulmaya başlamıştır. İzcilik işlerinin idaresi Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Bu değişiklikle izcilik faaliyetlerinin daha küçük yaştaki çocuklara aktarılması gerçekleşmiştir. 1923 yılı

²⁶⁰ Aktaran G. Uzgören, a.g.e., s.61

içinde Baden Powell'in "Erkek Çocuklar İçin İzcilik" kitabı Türkçe'ye çevrilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı yayınları arasında yer almıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, 1926 yılı Eylül'ünde yayınladığı genelge ile orta dereceli okullarda izci oymaklarının kurulmasını öngörmüştür. 1927 yılı Cumhuriyet Bayramında, Türkiye İzcilerinin toplanması ve törene katılmaları sağlanmıştır. Türkiye'de izciliğin Türk vatandaşlarına hasrı konusunda 12 Mayıs 1928 tarihinde 1246 sayılı kanun yayımlanmış ve bu kanuna göre Türkiye Cumhuriyeti dahilinde okullarda ve okul haricinde izcilik ve benzeri herhangi unvan altındaki izcilik teşkilatı oluşturma hakkı Türk vatandaşlarına verilmiştir, yabancıların bu teşkilata üye olamayacakları belirtilmiştir.²⁶¹ 1935 yılına gelindiği zaman Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 10 Haziran 1935 tarihli kanunla Beden Terbiyesi ve İzcilik Müdürlüğü kurulmuştur. 1937 yılında bu müdürlüğün görev ve yetkileri tespit edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, 9 Kasım 1942 yılında yayınladığı bir genelge ile izciliğin esaslarını belirleyerek okullara duyurmuştur. Eski izci oymakları lağvedilmiş, izciliğe giriş, kıyafet ve teçhizat baştan belirlenmiştir. 1943 yılında izcilik müdürlüğü tarafından on iki oymak kampı açılarak oymaklararası iletişimin sağlanmasına çalışılmıştır. 1949 yılında erkek izciler yönetmeliği esasları kabul edilmiş ve köy enstitülerini de kapsayarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye örneğinde incelenmeye çalışılan izcilik teşkilatında önemli noktalardan bir tanesi izcilik faaliyetlerinin hangi kurumun başkanlığında sürdürüldüğü olmuştur. Bağlı olduğu kurumun niteliği izciliğin amaçladığı genç profiline yaratılmasını engellemese de militer yönünün ağırlıklı olabileceğinin işaretlerini vermektedir. Yeni kurulan cumhuriyette de savaşa her an hazır bireylere duyulan ihtiyaç ve beden gelişimi Harbiye Nezareti ile izcilik münasebetini olası kılmıştır.

²⁶¹ Gökhan Uzgören, a.g.e., s.74

İzcilik faaliyetleri kendi içinde zamanla evrilmiş ve her ülkede farklılıklar göstermiştir. Kuruluş mantığında militer öğeler barındıran izcilik, bu düşüncesini tamamen yitirmese de kendi çalışma alanına yeni kavramlar eklemiştir: dünya vatandaşlığı ve izci kardeşliği. Düşünsel çelişkileri içinde barındıran izcilik her duruma hazır gençleri yetiştirmede hiçbir zaman sapma göstermemiştir. Spor ve ahlak ile geleceğe daha sağlam bir kuşak bırakma amacı izci türesinin temelini oluşturmuştur. İzci andında geçen “vazife” kavramı ile yapacağı yardım ya da koruma bir görev olarak ifadelendirilmiş ve bu yolla hiyerarşik bir yapıda ve belirli bir üste karşı sorumlu olduğunu anladığımız izcilerin, görevlerini yerine getirdikleri zaman kendi varlıklarını hissedebilecekleri işlenmiştir.

Gençlerin ayakta kalabilme egzersizlerine yönelik izciliğin yanı sıra devlet okulları vasıtası ile düzenlenen kamplarda da gözlemlenmektedir. Gençlik kampları, militer eğitimin önemli bir simgesi durumundadır. Bu kamp günlerinde nöbet tutmak, başarının en büyük göstergesi olarak kabul edilmiş ve görev bilincini sağladığına inanılmıştır. Kamplarda üzerinde durulan hiyerarşik yapılanma ve güçlü görev duygusu, askerliğe hazırlanmanın ön safhası olarak nitelenmiştir.²⁶² Kampların, yurt kalkınmasını ve rejim müdafaasını amaç edinen ali gayelerinin olduğu ifadelendirilmiştir. Devleti müdafaa edecek ve yürütecek olan gençliği el altında bulundurmak ve onu yarının vazifelerine hazırlamak gayesi ile her yaştaki çocuklar ve gençler için kamplar açıldığı; devlet eliyle kurulan kampların, sıkı disiplini, üniformaları ve devam mecburiyetleri ile askerlik hayatını andırdığı II. Dünya Savaşına hazırlanılan dönem içinde sıklıkla dile getirilmiştir.²⁶³ I. Dünya Savaşı sonrasında ara verilen kamplar 1920’den itibaren tekrar kurulmaya başlanmış ve tercihen İstanbul’da yer bulmuştur. İstanbul’da Cumhuriyet döneminde Maarif Vekilliği tarafından öğretmenler ve öğrenciler için kamplar açıldığı gibi

²⁶² Roberta Vescovi, a.g.m., s.174

²⁶³ İstanbul Talebe ve Öğretmen Kampları 1936-1939, İstanbul Maarif Müdürlüğü Neşriyatından, sayı:12, Ülkü Basımevi, 1939, s.10

halk tarafından da muhtelif tarihlerde ve sayfiye yerlerinin kamp olmaya elverişli sahalarda birçok kamplar kurulmuştur.²⁶⁴ İstanbul'da bulunan bir kısım liseler ve erkek öğretmen okulları, talebesini muhtelif yıllarda kampa çıkarmışlardır. İstanbul okullarının kamp faaliyeti 1925 yılından 1936 yılına kadar bir durgunluk evresi geçirmiştir. 1936 yılından sonra İstanbul ilkokullarında çocukları koruma işlerine büyük bir hız verilmeye başlanmış ve bu nedenle o yıl içinde 182 okuldan 103ünde okul himaye heyeti ve cemiyeti teşkil olunarak 7000 çocuğun bakım altına alınması temin olunmuştu. 1937 tatili için kamp hazırlıklarına daha geniş ölçüde başlanmıştır.²⁶⁵ Bu organizasyon için bütçe ise kültür bakanlığınca oluşturulmuştur.

Kamplara katılan gençlerin yaşları 17 ile 20 arasındadır. Bu yaşta bulunan gençlerin altışar aylarını iş bölüklerinde geçirmeleri plana bağlanmış ve bu iştigalin mekteple ordu arasında bir köprü kuracağına inanılmıştır. Kamplar ekseriyetle İstanbul'da kurulmuştur. Bunun önemli bir nedeni ise şehir çocuklarının tabiatla karşı karşıya getirilip mücadeleye hazır olmalarıdır.²⁶⁶

Kamp eğitimi kapsamında pek çok dersten söz edilebilmektedir. Bu derslerden bazıları yurttaşlık bilgisi, lisan ve edebiyat, elişi, jimnastik, tabiat bilgisi, ilk yardım, ev idaresi, dikiş ve kampçılığa giren bütün sporlardır. Bu eğitimin, okul eğitimi ile rekabet edebilen nitelikte olmadığı sadece onu tamamlayan nitelikte olduğunun altı çizilmektedir. Kamp her şeyden önce, "münevver", "sağlam" ve "yüksek seciyeli" vatandaşlık temellerinin atıldığı yerdir.²⁶⁷

²⁶⁴ a.g.e., s.17

²⁶⁵ a.g.e.,s.20

²⁶⁶ Yzb. Mumner Yalçiner, "Ordu ve Spor", *Askeri Mecmua*, sayı 131, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Birincikanun 1943, s. 471

²⁶⁷ Ezra P.Young ve İlhami Polater, *Kızılay Gençlik Kurumu: Kamp El Kitabı*, Mehmet Ali Basımevi- 1944- İstanbul, s.12

Altıncı Bölüm

6. 1930- 1945 Arası Dönemde Türkiye’de Militarizmin Köy Kurgusu

6.1. “Köylü” Askerler

Militarizmin toplumsal yansımalarını izlemek, ele alınan dönemin ideolojileri ile ne denli flört ettiğini incelemeyi de bir zaruret olarak karşımıza çıkarmaktadır. Yeni ulus-devletin temellerini kurduğu milliyetçilik ideolojisi ile militarizm arasında kurulan bağ, eğitimden sosyal yaşantıya değin kendisini somut örneklerle gösterirken bu ilişkiselliği, bağlantılı oldukları ideolojilerle de gözlemlemek mümkün olmaktadır. Köycülük ve militarizm de böylesine dolaylı bir ilişkinin spontane ve taktiksel bir biçimidir. Genç Cumhuriyet’in köye ve köylülere eğilimi, onları yücelten ve toplumun temeline oturtan ve eğiten bir vizyona sahipken vatan müdafaasının gerekli kıldığı zorunlu askerlik ile karşılıklı ödev tanzimi yapılmıştır.

Köycülük ideolojisi, genel hatlarıyla kent değerleri yerine kırsal kültürün normlarını savunan, sanayileşmeye özellikle de büyük fabrika düzenine karşı çıkan, şehirleşme konusunda belirgin bir olumsuz tavır takınan düşünce sistemidir. Bu düşüncenin akım haline gelmesi 19. yüzyıl son çeyreğinde gerçekleşmiştir. Rusya’daki narodnik hareketinden ilham alan bu ideoloji Alman Völkisch hareketinden de etkilenmiştir.²⁶⁸ Türkiye’de köycülük ideolojisinin gelişmesi Rus, Bulgar ve Alman örneklerinden yola çıkarak gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ortaya çıkan ve köye ulaşmayı hedefleyen bu populist

²⁶⁸ Bu hareketin geniş değerlendirmesi için bkz. Paul Taggart, **Popülizm**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004

eğilim “Halka Doğru” hareketi adıyla bilinir.²⁶⁹ İttihat Terakki’nin ilk dönemlerinde narodnik hareketi ile farklı düzlemlerle ilişki kurulmuştur. Halkçılık ve köycülük fikri, bağımsızlık savaşı yıllarında taktiksel bir önem taşıyarak farklı toplumsal grupların rekabetini asgari düzeye çekmiştir ve bu grupları bağımsızlık hedefi temelinde birleştirmiştir. 1930’lu yıllarda ulus-devletin resmi ideolojisi inşa edilirken izlenen tarih ve dil politikasına uygun olarak halkçılık anlayışı da milliyetçiliğe uyum sağlar hale getirilmiştir. Bu düşüncenin bir uzantısını da halkevlerinde gözlemlemek mümkündür. Halkevleri ulus-devlet ideolojisinin bir endoktrinasyon aracı olarak toplumu homojenleştirme amacının bir parçasıdır. Halkçılık ideolojisinin köylüye bakışı, köylüyü yücelten bir çizgide ilerlemiştir ve halkçılık ile köycülük söylemi arasındaki kavramsal farklılıklar, 1930’ların Türkiye’inde oldukça asgari düzeyde seyretmiştir. Bu özdeşleştirmenin önemli bir nedeni Türkiye’nin bir köy ve köylü memleketi olduğu inancıdır. N.Kemal Köymen’in ifadesiyle *“41000 küsur köye karşı sayabileceğimiz- azami mübalağa ile- elli altmış şehir de nihayet üç dört tanesi müstesna olmak üzere bugünkü medeniyet ölçüsünde ve şartlarında ırice köylerden ibarettir.”*²⁷⁰ Halkla köylünün bir bütün olduğu vurgusu yapılmış ve köy değerleri fetişleştirilmiştir. Türk halkı ifadesi ile Türk köylüsü ifadeleri arasında herhangi bir farkın olmadığı vurgulanmış ancak şehir halkı ayrı bir kategori olarak değerlendirilmiştir. Şehirlerde yaşayan insanların refahının köy halkına bağlı olduğunun unutulmaması gerektiğine işaret edilmiş ve böylesi bir politika izlenerek taşranın yeni ulus-devlete uyum sağlaması için yöntem oluşturulmuştur. Köy ile şehir arasında bir karşıtlık zemini oluşturulmuş ve şehrin köye olan ihtiyacı vurgulanmıştır. Şehir, köylerin meydana getirdiği ve hikmeti vücudu köylere hizmet olan bir varlıktır. Köyle şehri ayıran, umumi yaşayışları ve işleri,

²⁶⁹ Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri 1932-1951**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002, s.127

²⁷⁰ Nusret Kemal Köymen, **Halkçılık ve Köycülük**, Tarık Edip ve Ş. Kütüphanesi, Ankara, 1934, s.18

“fonksiyon”larıdır. “Köy harsi, içtimai, iktisadi, sınai ve idari sahalarındaki istihsal, istihlak, hizmet ve faaliyet münasebetleri, esas itibariyle, kendine yeten ve kendi çevresini geçmeyen bir memleket nüvesidir. Şehir ise coğrafi, harsi, içtimai ve iktisadi bir yakınlık arz eden birçok köylerin bulunduğu bir memleket parçasının, yerini tayinde coğrafi şartlar amil olan, idari, harsi, içtimai, iktisadi, mali ve sınai merkezidir. Bu itibarla kendi için değil, “etraf”ı için vücut bulan şehirde bir çok münasebet ve temasların lüzum gösterdiği hizmetler toplanmaktadır.”²⁷¹ Köy, kendi işlerini devletin hiçbir yardımına muhtaç olmadan çeviren bir topluluktur. Devletin yardımına ancak şose, demiryolu, emniyet, idare, tedavi, muallim yetiştirme, milli müdafaa işleri için muhtaçtır, bu hizmetlere karşılık devlete asker ve vergi vererek yardım eder. Dolayısıyla gizli bir mütekabiliyet esasında ilerleyen köy-devlet ilişkisi kendisini göstermektedir. Öyle ki bu ilişki köylünün okullara nasıl yönlendirileceği üzerinde yazılan yazılarda da gözlenmektedir. N.Kemal Köymen’e göre, köylülerin okullara teşvikinde çeşitli çareler üretilebilmektedir. Örneğin, okula kabul edilenler o sene için yol vergisinden muaf tutulabilir; okulun birinci senesini muvaffakiyetle bitirenin askerlik hizmetinden beş, ikinci senesini muvaffakiyetle bitirenin hizmetinden dört, üçüncü senesini muvaffakiyetle bitirenin hizmetinden üç ay indirilebilir. Bunların imtihanları bağlı oldukları askerlik şubesinin bulunduğu yerin eğitim idaresi tarafından yapılmak üzere güçlüklerin önüne geçilebilir. Ve eklemektedir: “Bu seçilen zeki ve bilgili köy delikanlılarının on üç, dokuz ve altı ayda askerlik talimlerinden başka askerliğin temelini teşkil eden memleket ve rejim sevgisini de köyden olduğu gibi gelen Mehmetçikten daha iyi öğreneceklerine şüphe yoktur.”²⁷²

²⁷¹ Nusret Kemal Köymen, *Köycülük Esasları*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1934, s.12

²⁷² Nusret K. Köymen, *Halkçılık ve Köycülük*, s.54

Köycülüğün bir ideoloji aktarımı olarak işlev görmesinin en önemli aracı eğitimidir. Eğitim ile yaşam birbirinden koparılmaz bir gerçeklik olarak düşünülmüş ve eğitimin köylere yaygınlaştırılması düşüncesi hayata geçirilmiştir. 1932’de kurulan Halkevleri bu düşüncenin ürünü olurken tüzüğünde yer alan maddeler ile uygulama sahasını ve amaçlarını belirlemiştir. 66. maddede yer alan “köylüyü kalkındırmaya, bilgilendirmeye ve köylü ile kentliyi kaynaştırmaya çalışır”, 67. maddede yer alan “anlaşma ve kaynaşma etkinlikleri düzenler” ve 68. maddede yer alan “köylüye yardım ve kılavuzluk etmeye çalışır” ifadeleri Halkevlerinde köycülüğün ne denli önemli bir düşünsel platforma sahip olduğunu göstermektedir. Bu düşünceleri uygulama alanına dahil etmek üzere köy rehberi yetiştirme projesi ortaya atılmıştır. Bu rehberler yolu ile köylünün kalkınması ve sorunlarının çözümünde ve her şeyden önemlisi eğitiminde adım atılacağına inanılmıştır.²⁷³ 1940’ta kurulan Köy Enstitüleri de köylere eğitim kolu ile ulaşmanın bir diğer yoludur ve “köye yönelik öğretmen yetiştirme” projesinin önemli bir adımıdır. Bu girişimin yanı sıra köylünün eğitiminin çok daha doğrudan yollarla yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Köylüye direkt ulaşma yollarının bulunması ile eğitim için harcanacak “masraf”tan kaçınılmış olunacaktır.

“...memleketimizin her tarafında, 41000 küsur köyümüzün her birinde mektepler açamadığımız için esef etmemiz, hatta bu yolda azami verimini alamayacağımız için masraftan kurtulduğumuz için memnun olmamız lazımdır. Çocuk mektepleri açmak için sarf edeceğimiz parayı büyüklerin inkişafını temin edecek vasıtalara sarf edersek azami verim alırız. Bittabi bu demek değildir ki artık hiç ilk mektep açmıyalım. Bilakis mekteplerimizi çoğaltmakta devam edelim; fakat asıl büyük hamlemizi halk terbiyesi sahasında yapalım”²⁷⁴

²⁷³ Sefa Şimşek, a.g.e., s.134

Belirtilmesi gereken önemli nokta, Halkevlerinin rehber eğitimi ve aktiviteleri konusunda farklı uygulamaya gidebildikleridir. Her ildeki Halkevi “ana amaçtan” sapmadan çeşitli etkinlik programı içine girmiştir.

²⁷⁴ Nusret K.Köymen, *Halkçılık ve Köycülük*, s. 28

Halkın- köylünün terbiyesinin nasıl sağlanacağı 1940'ların Türkiye'sinde önemli bir konudur çünkü halkın eğitimi ile direkt ulaşılacak bir topluluğun, savaş koşullarında göstereceği etkinlik arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Köylerin dağınık olmasının, ulaşım güçlüklerinin yaşanmasının ve az nüfuslu yapının, merkezileştirilmiş bir halk terbiyesi sisteminde aksaklıklar yarattığına inanılmıştır. Dolayısıyla bu konuda standart bir eğitimin güçlüğü vurgulanırken merkezden yetişerek ulus-devletin değerlerini köylüye anlatacak olan rehberlerinin önemi her zaman önemli kılınmıştır. N.Kemal Köymen'e göre halk terbiyesi, halka eğitim verecek rehberlerin yetiştirilmesi ile sağlanacaktır. Halk terbiyesine başlayabilmek için, halk rehberleri yetiştirmek üzere iki okul açılması lazımdır: sahil köyleri için rehber hazırlayacak bir okul İstanbul'da, dahil köyleri için rehber hazırlayacak bir okul Ankara'da. Rehber okullarında yetişecek kişilerin köylere ulaşip halka eğitim vermesi ve bu eğitimin de ancak tek bir yerde yetişen rehberler vasıtası ile standart hale getirileceği üzerinde durmuştur. Köylünün eğitiminde en önemli yerlerden biri kahvelerdir ve kahve köylü için yegane toplantı yeridir. Burada köylünün ruhi ve fikri gelişiminde etkin alanlardır. İyi bir halk rehberinin elinde kahve ile dükkan, kısa zamanda köylüyü fikri, içtimai ve iktisadi sahada cemiyetleştirecektir.²⁷⁵ Bu konuda başarı sağlanamamışsa eğer, temel yapılması gerekenler ihmal edilmiş demektir. N.K.Köymen'e göre rehberin ehemmiyet vermesi ve yapılması gerekenler sıralanmıştır:

*"Yapılması gerekenler; köylünün kazancını arttırmak, köylünün içtimai seviyesini yükseltmek, köylüyü rejimi kavramış vazifelerini idrak eder ve yapar hür vatandaş olarak yetiştirmek, köylüyü hurafelerden salim bir ilim mantığına sahip geniş görüşlü mütekamil bir insan olarak yetiştirmek, köylüyü ırkının ruhi vasıflarına malik ve mümtaz ananelerine sadık bir Türk olarak yetiştirmek, izdivaçta istifa ve beden terbiyesi yoluyla köylünün bedeni ve ruhi vasıflarını tekamül ettirmek."*²⁷⁶

²⁷⁵ Nusret K.Köymen, a.g.e., s.32

²⁷⁶ Nusret K.Köymen, a.g.e., s.50

Bunların yanı sıra köylünün eğitiminde rehberden gayri yöntemler de bulunmaktadır. Şehirde basılan köy gazetesi ve afişi, köyde yapılan duvar gazetesi, köylü için yapılan başka yayınlar; gramofon, radyo, gezgin sinema; köy kitap dolabı, gezgin kütüphane, postalı kütüphane; gezgin ziraat, ev idaresi, köy evi, sıhhat, inkılap, tarih, iktisat, müze, sergi ve okulları; mahalli istihlal, hayvan yetiştirme müsabakaları; gezgin tiyatro, karagöz, kukla, meddah; gezgin konferans, vaiz; köy yetiştirmesi bakımından hazırlanmış din kitapları; gezgin ebe, doktor, dişçi; köy dükkanı, kahvesi, posta; köylü muhabirler teşkilatı; köy panayırıları, mahsul ve hayvan sergileri; örnek çiftlikler. Bu vasıtaların gerekliliği, bir merkezden idare edilmesinin önemi ne denli vurgulanıyor olsa da teknik imkanların yetersizliği ve fiziksel sınırlılık nedeniyle bu hususların mahalli ihtiyaçlara ve vaziyetlere de uyar olmaları ve bazılarının bu uyarlığı elde edebilmek için yerlerinde de hazırlanabilecekleri düşüncesi bir çelişki oluşturmaktadır ancak uygulanan bir proje özetini bize anlatmaktadır.

Köycülüğün militarizmle tanışması, öncelikli olarak milyonlarca gencin zorunluluk sonucu kurduğu ilişki ile başlamaktadır. Bu tanışma gerek fiziksel gerekse düşünsel yapı üzerinde iradeden bağımsız bir etki yaratmıştır. Çünkü özellikle köylü gençler için askere gidiş modern bir kurum ve ilişki sistemi ile ilk kez tanışmak anlamına gelmiştir. Kapalı dünyaları dışına askerlik çerçevesiyle ilk kez çıkan bu insanların, rejimin ilkeleri çerçevesinde genel hedeflerle uyum içinde şekillendirilmesi, askerler tarafından önemli bir görev olarak kabul edilmiştir.²⁷⁷ Köylü gençlere gerekli olan eğitim asker ocaklarında verilmiş ve ulusun bir parçası olduğu hissi yaratılmıştır. Bir eğitim ve görev süreci olarak değerlendirilen askerlik sürecinin ardından köylerine dönen gençlerin ailelerini eğitime misyonu üzerlerine yüklenmiştir. Temel yaşam

²⁷⁷ Serdar Şen, *Geçmişten Geleceğe Ordu*, Alan yayınları, İstanbul, 2000, s.28

kurallarından başlayan eğitim süreçleri köylüler için son derece mühimdir. T. Kırıl'ın 1937 yılında kaleme aldığı "Türk Askerine ve Köylüsüne Yaşayış Öğütleri" başlıklı kitabı pek çok noktayı anlatmaktadır. Burada değinilen öğütler gerek askere gerekse köylüye gerekli olan hayat ilkeleridir ve şehirde yaşayan insan bu sürecin tamamen dışında tutulurken "cahil" ama "sadık" ve "gayretli" köylünün yaşayışları bir süzgeçten geçirilmektedir.²⁷⁸

Köycülük ile militarizm etkileşiminin diğer bir yanı ise değişen savaş anlayışının bir uzantısıdır. Cephe savaşlarının yerini topyekün savaşlara bırakması ile sadece silah altında bulunan değil tüm ulusun askerliğe ilişkin bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Savaş döneminde köy insanının bilgili olması çok daha önemli kabul edilmiştir çünkü "çalışkan köylülerin" cephe gerisi üretimde ve hazırlıklarda temel olduğu düşünülmüştür. N. Kemal Köymen'in ifadesiyle, "*Harbin ilk günlerindeki gidişi gösteriyor ki harp yalnız cephelerde değil aynı zamanda cephe gerilerinde, memleketlerin bütün genişliği üzerinde olacak. Bu çarpışmada köylerini yitirerek nüfusunu, iktisat ve sanayi faaliyetlerinin çokluğunu şehirlerde toplamış olan memleketler daha ziyade zarar görecek.*"²⁷⁹

Köylerin ve köylülerin önemi, savaş döneminde üretimin devamını sağlamasından ve cephede ihtiyaç olacak ürünlerin temininden kaynaklanmaktadır. Burada özellikle vurgulanmak istenen zirai faaliyetlerdir. Ziraat işleri, istenilen hasılayı harpte de verebilecek şekilde tanzim edilmesi yönünde ayarlanmalıdır. Harplerin birden patladığı fakat ekinlerin birden değil yavaş olduğu düşüncesinden yola çıkarak müdafaa

²⁷⁸Bkz. P.Ön.Yzb.T.Kırıl, *Türk Askerine ve Köylüsüne Yaşayış Öğütleri*, Güneş Basımevi, Samsun, 1937,

²⁷⁹ Nusret Kemal Köymen, *Harpte Köycülük*, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 1939, s.3

kuvvetinin, iae imkanı ile dayandığı ya da yıkıldığının altı çizilmiştir.²⁸⁰ Çok ŐehirleŐmiŐ memleketlerin harp esnasında yiyecek temininde de büyük güçlüklerle karŐılaŐtıđı vurgulanmış ve ziraatte makinenin ve erkek gücüne dayalı üretimin önemine değinilmiştir. N.K.Köymen'in sözleriyle:

“Őehirci memleketlerden ekilebilir toprağı nüfusuna nisbetle çok olanlar dahi ziraatlarını kâfi derecede makinalaŐtırmamıŐlarsa yiyecek sıkıntısına uğrarlar, çünkü erkek çiftçilerin çoğu askere gider ve köy ve kırın ordu ihtiyacından artan fazla mahsulü müstehlik Őehirlere yetmemeğe baŐlar.”²⁸¹

Köylerde kurulu olan sanayide ise genç iŐçiler askere gittiği zaman vaktiyle o sanayide çalıŐmıŐ olan yaŐlılar onların yerini aldığı gibi endüstrinin o köyde yeni dahi olsa köyün kültürüne fazlasıyla nüfuz etmesi hasebiyle hemen hemen herkesin o endüstriyi ilgilendiren işlerde bilgi sahibi olduğu ifadelendirilmektedir. Burada köylü kadınların savaş esnasında yapabilecekleri en mühim işin tarımla uğraŐmak olduğu sonucu çıkartılmaktadır. Erkeklerin askere gitmeleri, geçimin en belli başlı meŐgalesi olan tarımı kadınların omzuna yüklemiŐtir. Bu ihtiyacın bir yansıması olarak kadınların da ziraat mütehassısı ve memurları olabilmeleri düşünceci etkin olmuştur. Köylü kadınların kamusal görünürlüklüklerini kazanmalarında etkili olan savaş gereksinimleri, belirtilen bu hususta gerçekteŐen bir düzenlemeyi bizlere sunmamaktadır.

“Kadın ziraat mütehassısı ve memurları yetiştirmek de düşünülecek bir noktadır. Bilhassa erkekleri azalmıŐ bir köyde erkek bir memurun kadınlarla çalışması güçtür. Alet ve makine ile köye yardım teşkilatı için de erkek memurlara ilaveten kadın memurlara da ihtiyaç vardır. Sağlam ve genç erkeklerin çoğu askere gider, geride henüz silah altına alınmayanlarla memuriyetleri icabı tecil olunanlar, yaŐlılar, sakatlar, cemiyet hayatına zarar verebilecek ruh malulleri, bir de mühim bir kısmı kocasız olmak üzere kadınlar ve koca bulmak ümidi azalan genç kızlar

²⁸⁰ Muhlis Nadas, *Milli Müdafaa Politikası*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1945, s.23

²⁸¹ Nusret K. Köymen, *Harpte Köycülük*, s.4

kalır. Bu vaziyet bilhassa harp fakirlerinin ve harp zenginlerinin çoğaldığı şehirlerde zararlı olur."²⁸²

Köylerde verilecek olan eğitim kapsamlı düşünülmüştür. Şehirlerde bulunmasında "fayda" olmayan ve şehir kalabalığını arttırmak sebebiyle istihlak ve müdafaa bakımlarından zararlı olan vatandaşların köylere naklolunması ve bu köylerde "faydalı" bir hayat geçirmeleri üzerinde durulmuştur. Bu kişilerden kasıt eğitim aşamasında bulunmayan, askerlik vazifesi yapmıyor olan ve ya üretim sürecinde sanayi içinde yer almayan topluluklardır. Şehirlerde boşa geçirilen zaman dilimi fazladır ve bu zamanı köyde kendi yiyeceklerini yetiştirebilecekleri, hatta kendi binalarını yapabilecekleri, aile fertleri ile ziraat ve sanat işlerinde değerlendirerek topluma faydalı olacaklardır. Köylerde sanayi kurulmalıdır. Milyonlarca köylünün boş vaktini sanayi ile değerlendirmek milli iktisadın en mühim mevzularından biridir. Ziraatta olduğu gibi sanayide de köy kadınının rolü erkeğinkine kadar büyüktür. Köy kadınına şehir, bilgisi, parası ve teşkilatı ile el uzattığı takdirde dünyanın bir çok memleketleri için felaketli bir gerileme devresi olacak olan bu harp günleri- "seneleri demeye dilim varmıyor!"- Türkiye için bir ilerleme devresi olabilir ve inkılapçı Türkiye bu bedbaht dünya için garbı becerebildiğinden daha ziyade taklide değer bir medeniyet örneği kurabilir.²⁸³

Yukarıda örneklerle anlatılmaya çalışıldığı üzere, köylünün ulus-devlet ile olan ilişkisi, karşılıklı bir yarara bağlı olup bu konuda militarizm ile paslaşmaktadır. Sadece savaş dönemlerinde değil, genel bir akışta askerliğe üretim alanında hizmet veren köyler ve köylüler, şehir hayatından ayrı tutulmaktadır. Buradaki çelişki, şehir hayatının üstün olduğu ve şehirlerde boş zaman geçiren insanların köylere gelmesi yolunda ifadelendirilen düşüncelerin ardından köylülerin bir şehir

²⁸² a.g.e., s.8

²⁸³ a.g.e., s.14

insanının günlük yaşantısına benzer normlarda eğitilmeleri gayesi ve adab-ı muāşerete bağlı kılınmalarıdır.

Genel Değerlendirme

“1930- 1945 arası Dönemde Türkiye’de Militer Anlayış ve Yansıması” başlıklı çalışmada dönemsel bir analize gidilerek militarizm kavramının açılımı yapılmaya çalışılmıştır. 20. yüzyılın siyasi atmosferi incelenerek kavramın ortaya çıkışındaki etkisi üzerinde durulmuştur. Militarizmin temel aldığı değerler olan hiyerarşi, disiplin ve dayanıklılığın, vatandaşların gündelik hayatlarına olan etkisi incelenmiştir. Militer anlayışın temel aldığı insan psikolojisinin, insanı özünde mücadelecisi ve savaşkan kabul ettiği gözlemlenmiştir. Modern bir kavram olan militarizmin ülke örneklerindeki yansımasının hangi vasıtalar ile tezahür ettiği incelenmiştir. Bu vasıtaların arasında yer alan zorunlu askerlik ve eğitim uygulamasının yanı sıra kamu kurumlarında da yaşatılan hiyerarşi ile etkisi incelenmiştir. Ulus-devletlerin militer bir yapılanma içine girmelerinde milliyetçilik ile ortaklaştığı zeminler araştırılmıştır. Sınırların korunması ve dış düşmana karşı teyakkuz halinde bulunulması gereği militarizmi milliyetçilik ile besleyen bir damar olmuştur. Bu düşman tarihten beslenerek milliyetçi tarih yazımının etkileri gözlenmiştir. Ayrıca militarizm kavramı toplumsal cinsiyet bağlantısı ile birlikte incelenmiştir. Erkeklik ile askerlik arasında kurulan bağlantıda kadınların bu sürece nasıl dâhil olduğu araştırılmış ve toplumsal cinsiyetin bu noktadaki ayrımcılığı gözlenmiştir.

Türkiye’de militarizmin incelendiği bölümde Osmanlı’dan miras alınan askeri yapı incelenerek devamlılıkları ve Cumhuriyet ile birlikte kopuşta olduğu öğeleri araştırılmıştır. Türkiye’de “asker-millet” olgusunun içinde bulunduğu siyasi ortam incelenmiştir. Değişen savaş algısının ülkede yarattığı savunma ve müdafaa gücüne yönelik işlenmiş, 1930’lardan 1940’lara uzanan dönem yazarlarının bu konuda dergilerde yazdığı

yazılar ve yorumlar değerlendirilmiştir. Türkiye’de eğitim ve askerliğin vatandaşlar üzerinde oynadığı role değinilmiştir. 1930’lu yıllarda devlet okullarında uygulamaya konulan askerlik dersleri ve kitapları incelenmiştir. Bu derslerde öğrencilere verilmeye çalışılan askerlik ruhu ve vatanseverlik vurgusu ön plana çıkarılarak okulların düzenlediği kamplar vasıtası ile pekiştirildiği işlenmiştir. “Eğitim ordusu” metaforunun açılımı yapılmış, askeri hiyerarşinin benzeri bir ast-üst ilişkisi öğretmen ve öğrenci arasında yaşatılmaya çalışıldığı gözlenmiştir. Bu ders kitaplarının hazırlanmasında da toplumsal cinsiyet ayrımının etkisi gözlenerek kadın ve erkeklere ayrı telkinlerde bulunulduğuna işaret edilmiştir. Bu eğitim anlayışına ek olarak dönemin spor zihniyeti değerlendirilmiş ve küçük yaşlardan itibaren vücut gelişiminin yurt müdafaasındaki etkisini dile getiren metinler üzerinde durulmuştur. Bu işleyiş de yine dönemin yazarlarının kaleminden ve dönemin popüler dergileri vasıtası ile gerçekleşmiştir. Sporun genel karakteri ülkeler arasında bir mukayese ve benzerlik zinciri ile açıklanmaya çalışılmıştır. İzciliğin bu husustaki etkisine değinilerek “barış askeri” olarak nitelenen izcilerin barış döneminden itibaren hazırlandıkları yurt savunmasındaki rolleri incelenmiştir. Köylerdeki geniş nüfusun militer ideolojideki önemine değinilerek uygulanan köy projesi açıklanmaya çalışılmış ve kapsamlı bir eğitim programı köyler için oluşturulmuştur.

Militarizmin toplumsala nüfuzunun incelendiği bu çalışmada, tarihsel bir kesit ele alınarak dönem, inceleme sahasına alınmıştır. Genç Cumhuriyet’ten günümüze devralınan önemli özelliklerden bir tanesi askerlik olgusunun yüceltilerek yerini korumasıdır. Asker-sivil ayrımının, “er ve erbaşlara serbesttir” ifadeleri yer alan hizmet anlayışına değin sirayet ediyor olması, resmi bayramlarda çocukların asker uniformaları içinde katılımlarının sağlanması, “asker yeşili” adında bir renk ayrımının olması ve bu renkte dikilen kıyafetlerin giyilme oranındaki artış, son yıllarda yükselişe geçen milliyetçi dalga ile birlikte

düşünüldüğü zaman militarizmin günlük yaşantıya olan etkisi gözlenebilmektedir. Kurucu bir misyon sahibi olduğuna inanılan ordunun modernleşmede önemli bir rol üstlendiği savunulmuştur. Ordunun statü yükseltmedeki etkisi toplumsal hiyerarşinin yaratılmasında etkili olmuştur. Hiyerarşik bir asker- millet algısı, atalardan dem vurularak yüceltilmekte ve şehit olmanın kutsallığı üzerinden devam eden bir döngüsellğe sahip olmaktadır. Ordunun siyasetteki rolü yıllardan bu yana yaşanan darbeler ile kanıtlanırken garantörlük vazifesini sürdürdüğü düşünülmektedir. Ordunun tarihsel yapısının yanında pek çok değişim içinde olduğu da son yıllarda gözlenebilmektedir. Bir yandan “ben buradayım” derken diğer taraftan da modern sistemin teknolojik ihtiyacına cevap verebilecek profesyonel yapılanmayı oluşturmaya çalışmaktadır. Ordu nüfusunda ve askerlik süresi konusunda yapılmaya çalışılan değişiklikler bunu bir göstergesi olurken siyaseten var olan etkisi ise aleniyetten çekilmiştir. Ancak önemli olan husus şudur ki; askerlik hikayesini anlatmak için istekli olan ve sıraya dizilen insanlar ile şehit cenazelerinde görülen duygusal tepkiler ve iç düşmanın yaşatılması devam ettiği sürece militarizm ile milliyetçilik dansı kendi sınırları içinde devam edecektir. Tüm bunlara rağmen bu denli önemli ve nabız tutan bir kurum ile ilgili ufak bir çalışma yapmış dahi olmak, eleştiri zincirinin halkalarının öze dönüşünün birer işareti olmuştur.

Kaynakça

Kitaplar:

- Ahmet Turan Alkan, **II.Meşrutiyet Devrinde Ordu ve Siyaset**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2001
- Ayşe Gül Altınay, **The Myth of the Military-Nation**, Palgrave Macmillan, USA, 2004
- Baden Powell, **Erkek Çocuklar için İzcilik**, Milli Eğitim Basımevi, 1964
- Bertrand de Jouvenal, **İktidarın Temelleri**, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1997
- Carl Von Clausewitz, **On the Nature of War**, Penguin Boks, England, 2005
- Charles Tilly, **Avrupa'da Devrimler 1492 - 1992**, Literatür Yayınları, İstanbul, 2005
- Deniz Ülke Arıboğan, **Kableden Küreselleşmeye Uluslar arası İlişkiler Düşüncesi**, Mavi Ada Yayıncılık, İstanbul, 1998
- Eric Hobsbawn, **1870'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik**, Ayrıntı, İstanbul, 1995
- Ezra P.Young ve İlhami Polater, **Kızılay Gençlik Kurumu: Kamp El Kitabı**, Mehmet Ali Basımevi- 1944- İstanbul
- Ferit Birtek, **Askerliğe Hazırlık II (Lise Kitapları) : Erkekler İçin**, Maarif Matbaası, Ankara, 1943
- Fusun Üstel, **Makbul Vatandaş'ın Peşinde: II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İletişim Yay. İstanbul, 2005
- Gökhan Uzgören, **İzcilik Tarihi**, Yayıncılık Matbaası, 1980
- Hakkı Ezgeç, **Askerliğe Hazırlık I (Ortaokul Kitapları) : Erkekler İçin**, Maarif Matbaası, Ankara, 1942

Hikmet Özdemir, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Rejim ve Asker İlişkisi Üzerine bir İnceleme**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1993

Hüsameddin Bilgesu, **Askerliğe Hazırlık Notları (Ortaokul III. Sınıf): İkinci Kitap**, Kanaat Basımevi, yt?

Hüsametdin Bilgesu, **Askerliğe Hazırlık Notları: Ortaokul ve Liselere İlaveten Kız Talebeye Okutulacak Kısım**, Kanaat Kitabevi, yt?,

İlkokula Temel Bilgiler: Askerlik, Türkiye Basımevi, Kasım 1949

İsmail Kaplan, **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005

İstanbul Talebe ve Öğretmen Kampları 1936-1939, İstanbul Maarif Müdürlüğü Neşriyatından, sayı:12, Ülkü Basımevi, 1939

İstanbul Üniversitesi Talim Taburundan 5 Subay, **Erkek Okurlar: Yüksek Ehliyet ve Askerlik Dersleri**, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1943

Kadri Yaman, **Yurt Müdafaasında Türk Gençliği**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938

Kurthan Fişek, **Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:445, Ankara, 1980

Leo Huberman, **Feodal Toplumdan yirminci Yüzyıla**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995

Muhlis Nadas, **"Milli Müdafaa Politikası"**, Kenan Matbaası, İstanbul, 1945

Murat Belge, **Osmanlı'da Kurumlar ve Kültür**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005

Nazım Yaşınok, **Askerliğe Hazırlık Dersleri V**, Hilmi Kitabevi, İstanbul 1940, (a)

Nazım Yaşınok, **Askerliğe Hazırlık Dersleri II**, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937, (b)

Nazım Yaşınok, **Askerliğe Hazırlık Dersleri V**, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1938, (c)

- Necati Sayın, **Askerliğe Hazırlık Dersleri I-Kızlar İçin: Üniversite ve Yüksek Okullar**, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942
- Necip Ali Küçükta, **Kadın Hukuku**, Hakimiyeti Milliye Matbaası, 1931
- Norbert Elias, **The Germans**, Cambridge/Blackwell Publishers, 1996
- Nusret Kemal Köymen, **Halkçılık ve Köycülük**, Tarık Edip ve Ş. Kütüphanesi, Ankara, 1934
- Nusret Kemal Köymen, **Köycülük Esasları**, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1934
- Nusret Kemal Köymen, **Harpte Köycülük**, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, 1939
- Osman Tiftikçi, **Osmanlı'dan Günümüze Ordunun Evrimi**, Sorun Yayınları, İstanbul, 2006
- Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, Ankara, 2005
- Paul Taggart, **Popülizm**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004
- Recai Ökten, **Askerliğe Hazırlık II- Kızlar için: Ortaokul Kitapları**, Maarif Matbaası, Ankara 1941
- Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi: Halkevleri 1932-1951**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002
- Serdar Şen, **Geçmişten Geleceğe Ordu**, Alan yayınları, İstanbul, 2000
- Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Anahtar Kitaplar, İstanbul, 2006
- Tahir Tipi, **Lise Kitapları Askerliğe Hazırlık I: Kızlar için**, Maarif Matbaası, Ankara 1942
- Tahir Tipi, **Lise Kitapları Askerliğe Hazırlık II: Kızlar İçin**, Maarif Matbaası, Ankara, 1941
- Tahir Tipi, **Askerliğe Hazırlık- Kızlar için : Lise Kitapları I**, Maarif Matbaası, Ankara 1942

Tahir Kırıl(P.Ön.Yzb.), **Türk Askerine ve Köylüsüne Yaşayış Öğütleri**, Güneş Basımevi, Samsun, 1937

Tayfun Atay, “‘Erkeklik’ En Çok Erkeği Ezer”, **Toplum ve Bilim**, sayı: 101, Güz 2004, İstanbul

Ulrich Bröckling, **Disiplin: Askeri İtaat Üretiminin Sosyolojisi ve Tarihi**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2001

Veysel Ünüvar, **Askerlik Bilgisi Kitap I**, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937

Veysel Ünüvar, **Askerlik Bilgisi: En Yeni Esaslara göre Mektepler ve Halk için Yazılmıştır**, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1937

Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar’’: Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor**, İletişim Yayınları, 2004, İstanbul

Yusuf Ekinci, **Hükümet ve Siyasi Parti Programlarında Milli Eğitim (1920-1994)**, Ankara, 1994

Yves Santamaria, “Ulus-devlet: Bir Modelin Tarihi”, **Uluslar ve Milliyetçilikler**, Metis, İstanbul, 1998

William Hale, **1789’dan Günümüze Türkiye’de Ordu ve Siyaset**, Hil Yayınları, İstanbul, 1996

Makaleler:

A G. Altınay, “Ordu-Millet-Kadınlar: Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen”, **Vatan, Millet, Kadınlar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000

Ayşe Gül Altınay, “Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi”, **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye’de Ordu**, Der: Ahmet İnsel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004

Ayşe Gül Altınay-Tanıl Bora, “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik**, Cilt 4, Der. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Ayşe Gül Altınay, “Eğitimin Militarizasyonu: Zorunlu Milli Güvenlik Dersi”, **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye’de**

Ordu, Der: Ahmet İnel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004

Anthony M.Gallagher, "Sport and Community Background", **Young People's Involvement in Sport**, ed. John Kremer, Routledge Pub., London, 1997

Cavit Binbaşıoğlu, "Cumhuriyet Döneminde İlkokul Programları", **75 Yılda Eğitim**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998

Cüneyd Okay, "Sport and Nation Building: Gymnastic and Sport in the Otoman State and the Committee of Union and Progress,1908-18", **The International Journal of the History of Sport**, Vol.20, Frank Cass, March 2003

Fatma Gök, "75 Yılda İnsan Yetiştirme Eğitim ve Devlet", **75 Yılda Eğitim**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998

Francis Galton, "Eugenics: Its Definition, Scope and Aims", **The Idea of Race**, Hackett Publishing Company, Inc., Indianapolis/Cambridge, 2000

Hasan Ünder, "Atatürk ve Kadınların Askerliği", **Tarih ve Toplum**, sayı 195, İletişim Yayınları, Mart 2000

Gürsen Topses, "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminin Gelişimi", **75 Yılda Eğitim**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1998

Hans Bonde, "Compromise and Confrontation: Danish Sport under the Swastika", **Militarism, Sport, Europe: War Without Weapons**, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 2003

John R. Gillis, "Conformity and Rebellion: Contrasting Styles of English and German Youth,1900-33", **History of Education Quarterly**, Vol.10, No:3, Autumn, 1973

Joane Nagel, "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik", **Vatan, Millet, Kadınlar**, der. Ayşe Gül Altınay, İletişim, İstanbul 2000

J.A.Mangan, "Military Drill-Rather More than 'Brief and Basic': English Elementary Schools and English Militarism", **Militarism, Sport, Europe: War without Weapons**, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 2003

John R. Gillis, "Conformity and Rebellion: Contrasting Styles of English and German Youth,1900-33", **History of Education Quarterly**, Vol.10, No:3, Autumn, 1973

Kjell Skjelsbaek, "Militarism, Its Dimensions and Corollaries: An Attempt at Conceptual Clarification", **Journal Of Peace Research**, Vol 16, No:3, 1979

Mehmet Ö. Alkan, "Osmanlı'da Cemiyetler Çağı", **Tarih ve Toplum**, , Sayı 238, Ekim 2003, İletişim Yay.

Mehmet Hacısalihoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş: Ordu-Millet Düşüncesi", **Toplumsal Tarih**, sayı 164, İstanbul, 2007

Melike Hergüllü Şahin, "Paramiliter Osmanlı Genç Dernekleri ve Osmanlı Genç Dernekleri Mecmuası", **Bilgi ve Bellek**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Yıl 2, Sayı 4, Yaz 2005

Metin Yeğenoğlu- Simten Coşar, "Savaş ve Patriarka: Savaşı ve Barışı Yeniden Düşünmek", **Doğu Batı Düşünce Dergisi**, sayı 24, Ankara, Güz 2003

Mildred E. Mudd, "Girl Scouts as Homemakers", **Living**, Vol.2, No:2, May 1940

Patrick M. Reagan, "War Toys, War Movies, and the Militarization of the United States,1900-85", **Journal of Peace Research**, Vol. 31, No: 1, 1994

Richard Holt, "Contrasting Nationalism: Sport, Militarism and the Unitary State in Britain and France before 1914", **Tribal Identities: Nationalism,Europe,Sport**, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 1996

Roberta Vescovi, "Children into Soldiers: Sport and Fascist Italy", **Militarism, Sport, Europe: War without Weapons**, ed. J.A.Mangan, Frank Cass, London, 2003

Şule Toktaş, "Nationalism, militarism and gender politics: woman in the military", **Minerva: Quarterly Report on Woman and the Military**, Summer 2002, V.20

Tanel Demirel, "Türk Silahlı Kuvvetlerin Toplumsal Meşruiyeti Üzerine", **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye'de Ordu**, Der: Ahmet İnel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004

Tanıl Bora, “Ordu ve Milliyetçilik”, **Birikimden Seçmeler 2: Bir Zümre, Bir Parti Türkiye’de Ordu**, Der: Ahmet İnsel-Ali Bayramoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004

Zafer Toprak, “Kadın Askerler ve Milli Aile”, **Tarih ve Toplum**, , sayı 51, İletişim Yay., İstanbul, Mart 1988

Sürelî Yayınlar:

Askerî Mecmua

Ali Zeki Yalçınsü(Yzb.), “Üst Komutanlara talim ve terbiyede düşen vazifeler”, **Askerî Mecmua**, Sayı 133, Askerî Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1944

“Barış Zamanında Ordu”, Revue Militaire Suisse’den çeviren Bnb. Refik H. Tulga, **Askerî Mecmua**, sayı 141, Askerî Matbaa, Ankara, 1 Mart 1947

Cahit Çaka, “Ordu Dışındakilerin Talim ve Terbiyesi”, **Askerî Mecmua**, Sayı 125, Askerî Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1942

Celal Alkoç (Alb.), “İkinci Cihan Harbinin “Savunma”da yaptığı yenilik”, **Askerî Mecmua**, Sayı 141, Askerî Matbaa, Ankara, 1 Mart 1947

Cemal Akbay, “İkinci Dünya Savaşının Karakteri “Topyekün Harb”in Önemi ve Hazırlıkları Üzerinde Bir İnceleme”, **Askerî Mecmua**, Sayı 142, Askerî Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1947

Cevdet Çulpan(Yzb.), “Üstün Kuvvetlere karşı Muharebe ve Maneviyat”, **Askerî Mecmua**, Sayı 116, 1 Mart 1940

C. Çevik(Yb.), “Topyekün Harpte Başkomutanlık”, **Askerî Mecmua**, Sayı 136, Askerî Matbaa, Ankara, 1 Mart 1945

C. Çevik(Yrb.), “Topyekün Harpte Başkomutanlık”, **Askerî Mecmua**, Sayı 136, Askerî Matbaa, Ankara, 1 mart 1945

Hakkı Ezgeç(Yzb.), “Propaganda Harbi”, **Askerî Mecmua**, sayı 123, Askerî Matbaa, Ankara, 1 I.Kanun 1941

Hakkı Atıl(Özb.), “Gelecek Harplere Hazırlık”, **Askeri Mecmua**, sayı 130, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1943

M. İskora (Korg.), “II.Cihan Harbinin Karakteristikleri”, **Askeri Mecmua**, Sayı 127, Askeri Matbaa, Ankara, 1 I.Kanun 1942

Mummer Yalçın(Yzb.), “Ordu ve Spor”, **Askeri Mecmua**, sayı 131, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Birincikanun 1943

Nevzat Gökeri (Bnb.), “Psikolojik Harp”, **Askeri Mecmua**, sayı 143, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1947

Nüzhet Bulca (Yzb.), “Harp Terbiyesi”, **Askeri Mecmua**, sayı 124, Askeri Matbaa, Ankara 1 Mart 1942

Nüzhet Bulca(Yzb.), “Milli Seferberlik ve Topyekun Harp”, **Askeri Mecmua**, Sayı 122, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1941

Nüzhet Bulca(Yzb.), “Milli Seferberlik ve Topyekun Harp”, **Askeri Mecmua**, Sayı 122, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1941

Nüzhet Bulca(Yzb.), “Milli Seferberlik ve Topyekun Harp”, **Askeri Mecmua**, sayı 122, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Eylül 1941

S.Aldoğan(Tgg.), “Modern Meydan Muharebeleri”, **Askeri Mecmua**, sayı 120, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Mart 1920

Vahit Aykor(Alb.), “Üstün Kuvvetlere Karşı Koymanın Sırrı”, **Askeri Mecmua**, Sayı 121, Askeri Matbaa, Ankara, 1 Haziran 1941

Beden Terbiyesi ve Spor:

Andrée Joly, “eden Terbiyesi ve Küçük Çocuklar”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 21, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 1940

A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 30, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1941

A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 31, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 1941

A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 30, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1941

A.Refik Gür, “Spordan Beklenenler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941

Beden Terbiyesi Kanunu, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 1, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, İkincikanun 1939

Celal Dinçer, “Beden Terbiyesi ve Boş Zaman Meselesi”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 18, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1940

Dergiden bir haber: “Etimesgut’ta açılan Gençlik Eğitim Kursu”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 31, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Temmuz 1941

Hayri Ragıp Yalım, “Fizik ve Moral Kalkınmada Üç Mühim Müessesenin Hizmetleri: Mektep-Kışla-Kulüp”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 6, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 1939

Kadri Yaman, “Mükellef Gençler ve Paraşütçüler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941

Kadri Yaman, “Hep Hareket”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 26, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 1941

Kadri Yaman, “Memleket Müdafaası ve Rejim Bakımından Gençlik Teşkilatı ve Spor”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 11, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, İkinciteşrin 1939

Kemal Kaya, “İtalya’da Gençlik Teşkilatı”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 20, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1940

Kemalettin Ö. Türk, “Türklerin Spor Tarihine yaptıkları Hizmetler”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 27, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 1941

Kemalettin Ö. Türk, “Eski Türklerde Din ve Spor”, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941

Kemalettin Ö. Türk, Bağlanma Yarışı ve Sporcu Türk Kadını, **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 28, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Nisan 1941

Kemalettin Ö. Türk, "Savaşçı ve Sporcu Türk Kadını", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 25, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, İkincikanun 1941

Necdet Azak, "Spor Nedir?", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 20, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1940

Nükhet Alkaç, "Hayat Mücadelesinde ve Vatan Müdafaasında Beden Terbiyesi ve Sporun Rolü", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 28, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Nisan 1941

Neyyir Alkaç, "Beden Terbiyesi Her Sınıf İnsan İçin Bir Zarurettir", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 33, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Eylül 1941

Nurettin Artam, "Harp ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 28, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Sayı 13 İkincikanun 1940

T. Alp, "Türk Kültür Birliği", **Yeni Türk Mecmuası**, Cilt 2, sayı 16-17, Kanunuevvel 1933-Kanunusani 1934

"Yurdda Hangi Sporlar üzerinde fazla Çalışmalıyız?", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 27, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Mart 1941

Yarbay Halit, "Yurt Müdafaasında Sporun Ehemmiyeti", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 11, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, sayı 11, İkinciteşrin 1939

Zeki Gökışık, "Gençlik-Spor ve Beden Terbiyesi", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 32, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Ankara, Ağustos 1941